

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

4

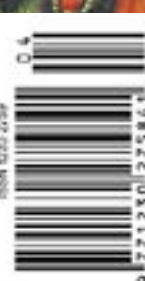
2018

(158)

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 363214

9 771230 275841

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

Ю. Гаврилюк, <i>Тризуб Св. Володиміра – герб держави зо столицьою у Кійові</i> 2	І. Киризиук, <i>З циклу Фатум «Закерзоння»</i> 38
S. Sawczuk, „ <i>Na Iwana, na Kupala</i> ” – <i>od dwudziestu lat na Bachmatach</i> 3	Ю. Гаврилюк, <i>З «Хронологіону» 2017</i> 39
L. Łabowicz, „ <i>Oktawa</i> ” <i>z ukraińskimi akcentami</i> 7	В. Сосна, <i>Успомини про дієда</i> 41
І. Киризиук, <i>Презентація та урочисте вручення ювілейного збірника з нагоди 75-річчя народження Миколи Роценка</i> 9	Л. Лабович, <i>Зхроніки подій над Бугом і Нарвою</i> 42
„ <i>Pokazać szerszy obraz lokalnej kultury ukraińskiej na Podlasiu</i> ”. Rozmowa z zespołem „ <i>Stebło</i> ” z Białegostoku 11	НАША ОБКЛАДИНКА <i>Валентина Дека, «Мій квітучий край» – панно у стилі петриківського розпису.</i> Петриківський розпис, або «петриківка» – українське декоративно-орнаментальне народне малярство, яке сформувалося на Дніпровщині в селищі Петриківка, звідки й походить назва цього виду мистецтва. Окремі зразки розпису збереглися ще з XVIII століття, однак у сучасному розумінні цей напрям сформувався наприкінці XIX – на початку XX століття. Петриківський розпис – не лише народне мистецтво, що зберігає традиції оздоблення українського житла, але й сучасний живопис, який розвивається та набуває нових рис. 2013 року петриківський розпис було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО.
О. Шумер, <i>Навчання української мови в Каменецькому районі у XX ст.</i> 14	Стор. II-III: Георгій Нарбут – Тризуб з диплому на обрання ректором Української академії мистецтва (1919 рік). Національний художній музей України, Київ. Василь Кричевський – Герб УНР (1918 рік). Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського, Київ. <i>Зображення надані київським видавництвом «Родовід» (rodovid.net), яке готує до друку фундаментальну монографію-альбом «Наш герб. Українські символи від княжих часів до сьогодення».</i>
Л. Вішнівська, <i>По святую водіцю – до М'якішув</i> ... 17	Стор. IV: Чарівні хвилини цьогорічного культурного свята «На Івана, на Купала» у Дубичах-Церковних. <i>Фото Ю. Гаврилюка</i>
Ю. Плева, <i>Про Карпа, Юосіфа, Сімона й Тимошку, і про мліни</i> 18	
A. Stefaniuk, <i>Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”</i> ... 27	
Ю. Гаврилюк, <i>На Пудляши – хати наші!</i> 29	
Ju. Hawryluk, <i>Pomiędzy pradawną Słowiańszczyzną a Rusią Kijowską. Szkic o dawnym osadnictwie na podlaskim Pobużu</i> 30	
Н. Горбач, <i>Календарно-обрядова пісенність літнього циклу на Підляшші</i> 33	

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Андрій Єскатеринчук, Людмила Лабович. **Співпрацівники редакції:** Іван Киризиук, Христина Костевич, Агнешка Парфінюк, Микола Роценка, Славомир Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису відзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: Andare. Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-95 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz. **Współpracownicy redakcji:** Jan Kiryziuk, Krystyna Kościewicz, Agnieszka Parfieniuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

У 1917-1918 роках до ролі українського національного символу і державного гербу вернувся знак Святого Володиміра Великого – володаря Кіюва і Христителя Руської землі^е.

Тризуб Св. Володиміра – герб держави зо столицюю у Кіюві

U 1917-1918 rokach do roli ukrajinskocho nacionalnoho symwolu i derżawnoho herbu wernuwsia znak Swjatocho Wołodymi^еra Welikoho – wołodara Kijowa i Chrystitela Ruśkoji zemli^е.

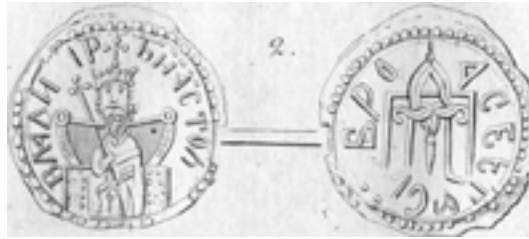
Tryzub Sw. Wołodymi^еra – herb derżawy zo stolicioju u Kijowi

Мінуло вже 1030 літ од моменту, коли християнську Віру прийняв Володиміръ Святославичъ (на престолі в Кіюві у 979 – 1015 роках), которого – як Святого й Руовноапостольного Христителя Русі – што руок 15 (28) ліпня помінаємо й славімо тоже у пудляських церквах. Варто, думаю, пригадати, што завдячуємо йому ще й Тризуб, якій у революційни 1917-1918 рокі знов став гербом держави зо столицюю у Кіюві. Коментуючи той факт в газеті «Народня Воля» (28.02.1918 р.) голова Української Центральної Ради Михайло Грушевські (1866-1934) стверджував, што є зусім натуральним, коли Народна Українська Республіка, которой заданом є одновіті всю повноту культурного й політично-національного житя в українських землях, «бере собі за герб старий знак Володимира Великого і ставить його на своїх грошах, як ставивсь він колись». Пудкреслював тоже: «Київська держава Володимира Великого була найбільшою українською державою, яку пам'ятає наша історія. Вона обіймала всі тодішні українські землі. Від неї веде свій початок наше право, наша письменність, мистецтво, державне і релігійне життя. Куди, в яку сторону теперішнього українського життя не обернутись, скрізь всякі видні й невидні нитки ведуть нас, як до свого початку, до тої епохи, від якої починається наше національне буття, – до сеї доби Володимира Великого, до його держави». Згадка про гроши тут вельмі важна, бо ж саме монети з написами церковнослов'янською мовою «Володиміръ на престолі, а то його золото/серебро» дозволілі одгадати ролю знаку, якій називаємо Тризубом.

Продовжине на 20 стор.

Мінуло вже 1030 літ од моменту, коли християнську Віру прийняв Wołodymi^еr Swjatosławicz (на престолі в Кіюві у 979 – 1015 роках), ktoroho – jak Swjatocho j Ruownoapostolnoho Chrystitela Rusi – szto ruok 15 (28) lipnia pominajemo j sławimo toże u pudłaških cerkwach. Warto, dumaju, przyhadati, szto zawdziaczujemy jomu szcze j Tryzub, jakij u rewolucyjny 1917-1918 roki znow staw herbom derżawy zo stolicioju u Kijowi. Komentujuczj toj fakt w hazeti «Narodnia Wola» (28.02.1918 r.) hołowa Ukrajinskoji Centralnoji Rady Michajto Hruszewski (1866-1934) stwerdżuwaw, szto je zusi^еm naturalnym, коли Narodna Ukrajinska Respublika, ktoroji zadaniem je odnowiti wsju pownotu kulturnoho j polityczno-nacionalnoho żyttia w ukrajinskich zemlach, «bere sobi za herb staryj znak Wołodymyra Wełykoho i stawy^е joho na swoich hroszach, jak stawyws^е win kołyś». Pudkresluwaw toże: «Kyjiwska derżawa Wołodymyra Wełykoho була najbilszoju ukrajinskoju derżawoju, jaku pamjataje nasza istorija. Wona objmala wsi todiszni ukrajinski zemli. Wid neji wede swij poczatok nasze prawo, nasza pyśmennist^е, mystectwo, derżawne i relihijne żyttia. Kudy, w jaku storonu teperisznioho ukrajinskocho żyttia ne obernutyś, skriż wsiaki wydni j newydni nytky wedu^е nas, jak do swoho poczatku, do toji epochy, wid jakoji poczynajet^е sia nasze nacionalne buttia, – do seji doby Wołodymyra Wełykoho, do joho derżawy». Zhadka pro hroszy tut welmi ważna, bo ż same monety z napisami cerkownosłowjanśkoju mowoju «Wołodymi^еr na prestoli, a to joho zołoto/srebro» dozwolili odhadati rolu znaku, jakij nazywajemo Tryzubom.

Продовжыние на 20 стор.

*Перши рисунки монет Св. Володиміра Великого (1816) й цегла зо збудованої їм Десятинної церкви
Perszy rysunki monet Sw. Wołodymi^еra Welikoho (1816) j cehla zo zbudowanoji їm Desiatynnoji cerkwy*

„Na Iwana, na Kupała” – od dwudziestu lat na Bachmatach

Już dwudziesty rok w Dubiczach Cerkiewnych odbywa się jedna z największych pod względem liczby widzów imprez plenerowych w regionie. Ukraińska Noc Kupały rokrocznie gromadzi tysiące wielbicieli muzyki ukraińskiej, a także osób, które chcą miło spędzić czas na łonie natury, obejrzyć starożytne obrzędy i wziąć udział w nocnym folk-rockowym koncercie.

A by przypomnieć początki kupał-askiej imprezy w Dubiczach Cerkiewnych, zaglądamy do archiwalnego numeru „Nad Buhom i Narwoju” z lipca 1998 roku. Z zamieszczonego w nim krótkiego artykułu dowiadujemy się, że dotychczas ukraińska Noc Kupały odbywała się nad Narwią, w pobliżu wsi Płoski. W noc z 3 na 4 sierpnia 1998 roku kupałskie ognisko po raz pierwszy zapłonęło nad zalewem Bachmaty. Na pierwszym „Na Iwana, na Kupała” wystąpił folklorystyczny zespół „Wesnianka” z Rówieńskiego Pałacu Dzieci i Młodzieży, zaś z miejscowych „Ranok” z Bielska Podlaskiego, „Rodyna” z Dubiażyna i „Beruozki” z Knoryd. Był też jeszcze jeden gość z Ukrainy – młodzieżowy zespół ze wsi Kornyn.

Nie zważając na deszcz, który stał się już prawie tradycyjnym elementem dubickich Kupał, na pierwszą imprezę przybyło prawie tysiąc osób. Wraz z rozwojem festiwalu publiczność zaczęła przybywać tu coraz tłumniej, a jej liczba sięgała czasami nawet dziesięciu tysięcy osób. „Na Iwana, na Kupała” to obecnie najbardziej rozpoznawalny „produkt

kulturalny” Związku Ukraińców Podlasia. Impreza realizowana jest dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

– *Z pewnością te dwadzieścia lat imprezy to już także część historii gminy Dubicze Cerkiewne – mówi przewodniczący Związku dr Andrzej Artemiuk. – To już pewna tradycja i stały element kalendarza wydarzeń kulturalnych gminy, a także Związku i ukraińskiej społeczności na Podlasiu oraz tych wszystkich osób, które przyjeżdżają z bliska i daleka, aby wziąć udział w tej imprezie.*

Jubileusz kupałskiej imprezy to okazja do wspomnień, a także refleksji nad tym, jak dużo zmieniło się przez te dwadzieścia lat.

– *Pamiętam, że gdy odbywało nasze pierwsze święto, to nie było jeszcze tego lasu, który obecnie nas otacza – mówi wójt gminy Dubicze Cerkiewne Leon Małaszewski. – Widać więc wpływ czasu. To znaczące wydarzenie dla naszej gminy o takiej skali i trzeba robić wszystko, aby tę tradycję kontynuować.*

Od pierwszej edycji „Na Iwana, na Kupała” w Dubiczach Cerkiewnych jego organizatorzy postanowili, że impreza

będzie się odbywać w pierwszą sobotę po lokalnym odpuszcie – święcie Apostołów Piotra i Pawła, dzięki czemu nie będzie kolidować z Postem Piotrowym (*Petriwkoju*). „Na Iwana, na Kupała” to nie tylko koncerty i pokaz obrzędów, ale także wydarzenia towarzyszące. W programie tegorocznej edycji festiwalu znalazła się także wystawa „1938. Akcja burzenia prawosławnych cerkwi na Chełmszczyźnie i Południowym Podlasiu”.

– *W tym roku obchodzimy tragiczną rocznicę akcji burzenia prawosławnych świątyń na Chełmszczyźnie i Południowym Podlasiu – mówi dyrektor Podlaskiego Instytutu Naukowego, współautor wystawy dr Grzegorz Kuprianowicz. – Zdecydowaliśmy się, aby przy okazji tego radosnego festiwalu pokazać dramatyczną historię, która radykalnie wpłynęła na los Cerkwi prawosławnej w Polsce, na los Prawosławia i ukraińskiej kultury na tym terenie. Ta wystawa przypomina o wydarzeniach, o których wiele osób nie wiedziało. Są osoby, które oglądając ją mówią, że nie zdawali sobie sprawy, że mogło do czegoś takiego dojść.*

Innym dodatkowym elementem, który już na stałe wpisał się w program Nocy Kupały w Dubiczach, jest „Kupalski Jarmarok” – kiermasz rzemiosła ludowego oraz kuchni regionalnej. Biorą w nim udział wystawcy z Podlasia oraz goście z Ukrainy. Na jarmarku można było podpatrywać pracę kowala, skosztować tatarskich potraw, nabyć miody miejscowych bartników. Jak zawsze du-

żym zainteresowaniem cieszyły się stoiska wystawców z Ukrainy, na których prezentowano i sprzedawano między innymi tradycyjną ceramikę, biżuterię oraz wyszywanki.

– Jestem tutaj już chyba ósmy raz – mówi uczestniczka „Kupalskiego Jarmarku” Iłona Młynarska. – *Przyjeżdżam jak zawsze z ukraińskimi wyszywankami, które cieszą się tu dużą popularno-*

ścią, w tym roku – szczególnie męskie. Ludzie interesują się, oglądają, kupują. Są takie osoby, które przychodzą do mnie nie pierwszy raz i za każdym razem kupują nową wyszywankę.

Jak się okazuje moda na wyszywanki, sprzedawane na takich imprezach jak „Na Iwana, na Kupała”, opanowała nie tylko osoby z ukraińskim pochodzeniem. Na imprezie można spotkać odziane w *soroczki* osoby, które kupiły je wyłącznie dlatego, że im się bardzo spodobaly.

Zgodnie z tradycją ukraińską Noc Kupały na Bachmatach rozpoczął korwów zespół biorących udział w koncercie i pokazach obrzędów. Byli to wykonawcy z Podlasia – laureaci Konkursu Piosenki Ukraińskiej „Z Pidlaskoji Krynyci” – zespoły z Białegostoku, Bielska Podlaskiego, Czeremchy, Czyż, Hajnówki oraz Orli. Byli także goście z Ukrainy, z miejscowości Zoria – trio „Żywycia” oraz zespół pieśni i tańca „Werbońka”. Młodzi śpiewacy i tancerze przed Kupałą spotkali się ze swymi rówieśnikami z Ukraińskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Ranok” z Bielska Podlaskiego. Oba zespoły łączy postać kierownika grup tanecznych i choreografa Borysa Bunia.

– *Chciałem ich trochę zintegrować – mówi Borys Buń. – Aby poznali się lepiej i chyba to się udało. Opracowaliśmy kilka wspólnych układów tanecznych. Jeden z nich to liryczny dziewczęcy taniec „Oj na Iwana, na Kupala”, zaś drugi to duży układ choreograficzny z udziałem 25 osób na scenie – „Hopak”. Dzieci zaprzyjaźniły się, chcą tańczyć w parach – dziewczyny z Ukrainy z chłopakami z Polski i na odwrót. Myślę, że w przyszłości zaproszę „Ranok” na Ukrainę, na nasz poleski festiwal. Polesie i Podlasie to przecież prawie to samo.*

Wieczorna część imprezy to przede wszystkim pokaz kupalskiego obrzędu. Rekonstrukcja puszczania wianków na wodę, połączona z pokazem fajerwerków to moment najbardziej oczekiwany przez fotoreporterów i publiczność. Jak zawsze nie brakuje też śmiałków, którzy rzucają się do wody, aby wianki wyłowić. Po swo-

istym oczyszczeniu wodą i ogniem na scenie zaczynają królować wykonawcy, którzy trafiają przede wszystkim w gusta młodszej części widowni. W tym roku na nocnym koncercie zagrały trzy zespoły z Ukrainy: „Drymba da Dzyha”, „Koralli” i „GO-A”.

– *W naszym repertuarze mamy nawet jedną piosenkę kupalską – mówi Taras Szewczenko z zespołu „GO-A” z Kijowa. – Wiele naszych piosenek bierzemy, można powiedzieć, z pogańskich korzeni narodu ukraińskiego. W późniejszym okresie połączono je z chrześcijańskimi motywami, ale ich początki sięgają dawniejszych czasów – Kupala to przecież święto pogańskie.*

Od kupalskiej piosenki rozpoczął swój występ na festiwalowej scenie także etno-rockowy zespół „Drymba da Dzyha”, który nie po raz pierwszy był na Podlasiu i w Dubiczach Cerkiwnych. Jego wokalistka Anastazja

Tkaczenko zrobiła sobie nawet kupalski wianek. Jak mówi – po raz pierwszy w życiu, a nauczyły ją dziewczyny z podlaskich zespołów.

– *Kupala to nasze święto ludowe – mówi Mieszko Adamczak z zespołu „Koralli” z Iwano-Frankiwka. – Dlatego z radością odpowiedzieliśmy na propozycję organizatorów imprezy. To dobrze, że podtrzymują tradycje. Nawet w Ukrainie rzadko można zobaczyć tak pełny kupalski obrzęd z puszczaniem wianków. Widać także, jak duża pod względem publiczności jest to impreza.*

O masowości „Na Iwana, na Kupala” świadczyły tysiące osób, które w sobotni wieczór pojawiły się na Bachmatach, nie zważając (to już też tradycja Kupali w Dubiczach) na niepewną pogodę i chmury krążące nad okolicą, które jednak przez dłuższy czas nie docierały z deszczem nad zalew.

Na festiwalu nie zabrakło także przedstawicieli Ukrainy. „Na Iwana, na Kupała” honorowym patronatem objął Ambasador Ukrainy w Polsce Andrij Deszczycia.

– Dla mnie to już taka dobra tradycja – mówi kierownik Wydziału Konsularnego Ambasady Ukrainy w Polsce Switłana Krysa. – W ostatnim dziesięcioleciu co jakiś czas przyjeżdżam tutaj na Podlasie, aby wziąć udział w festiwalach – „Na Iwana, na Kupała” i „Podlaskiej Jesieni”. Cieszy mnie bardzo, że Związek Ukraińców Podlasia organizuje takie festiwale, że podtrzymuje zwyczaje i tradycje narodu ukraińskiego, bo Ukraina i naród istnieje dopóty, dopóki ludzie, którzy reprezentują ją w różnych zakątkach świata, nie zapominają języka, kultury, pieśni, tańców i zwyczajów.

„Na Iwana, na Kupała” przyciąga ludzi z różnych stron. Spotykam małżeństwo z Warszawy – oboje Ukraińcy – on z Akcji „Wisła”, ona z Bielska Podlaskiego. Inna osoba dodaje, że przyjechała tu po raz drugi, pierwszy raz była w 2010 roku, a teraz chce zobaczyć, co się zmieniło. Z niedalekiej Hajnówki przyjechali stali bywalcy, jak mówią – na Iwana do Dubicz przyjeżdżają od samego początku organizowania imprezy. Nie zawsze to wychodzi, ale starają się być każdego roku – cieszyć muzyką, przyrodą, towarzystwem ludzi, którzy lubią muzykę, kulturę ukraińską.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok
Fot. Ju. Hawryluka

W 27 miejscowościach województwa podlaskiego odbywały się koncerty XI Festiwalu Muzyki, Sztuki i Folkloru „Podlaska Oktawa Kultur”. Łącznie na tegorocznym festiwalu, będącym największym świętem folkloru w regionie, od 25 do 29 lipca zaprezentowało się 27 wykonawców, w tym cztery zespoły z Ukrainy. Pieśni i tańce ukraińskie, w tym lemkowski, prezentowali też wykonawcy z Polski.

„Oktawa” z ukraińskimi akcentami

W tym roku w ramach „Podlaskiej Oktawy Kultur” zorganizowano 36 koncertów w większych i mniejszych miejscowościach województwa podlaskiego pomiędzy Suwałkami, Zambrowem a Siemiatyczami. Główne koncerty tradycyjnie odbywały się w centrum Białegostoku, które jest też miejscem malowniczej parady wykonawców, przyciągającej rzesze wielbicieli folkloru różnych narodów świata.

Podobnie jak w latach ubiegłych nie zawiedli się miłośnicy pieśni i tańców ukraińskich. Folklor ukraiński zajmuje bowiem jedno z ważniejszych miejsc na festiwalu, co wielokrotnie podkreślał Andrzej Dyrdał, pomysłodawca i główny organizator dziesięciu edycji „Podlaskiej Oktawy Kultur”, były dyrektor Wojewódzkiego Ośrodka Animacji Kultury w Białymstoku. To dzięki niemu na festiwalowej scenie mogli wystąpić w ubiegłych latach tacy wykonawcy, jak Zespół Pieśni i Tańca „Ranok” z Bielska Podlaskiego, a także gwiazdy wielkiego formatu z Ukrainy.

W tym roku festiwal koordynował związany z podlaskim środowiskiem ukraińskim Dariusz Kryszpiniuk, członek Międzynarodowej Rady Artystycznej, wybierającej zespoły na festiwal, który zadbał o to, by nie zabrakło różnorodnej muzyki ukraińskiej. Był więc folklor tradycyjny i opracowany, folk, folk-rock, ukraińska muzyka instrumentalna, tańce lemkowski, a także liryka lemowska.

Z Ukrainy wystąpił, znany chociażby z koncertów ukraińskich na Podlasiu, zespół „Silśka Muzyka” z Równego. Grupa śpiewacza z towarzyszeniem instrumentów ludowych od 15 lat wykonuje folklor tradycyjny Polesia. Jej członkami są liderzy grup muzycznych, nauczyciele, wykładowcy i akompaniatory Ośrodka Etno-Kulturowego Rówieńskiego Pałacu Dzieci i Młodzieży. Jak podkreśla lider grupy, Wiktor Kowalczyk, zależało mu na stworzeniu stałego zespołu składającego się z dorosłych śpiewaków i muzyków, którzy na najwyższym poziomie będą wykonywać muzykę tradycyjną, także gatunki, które ze względu na swoją specyfikę pozostają poza sferą zainteresowań zespołów dziecięco-młodzieżowych. Obecnie „Silśka Muzyka” to jeden z popularniejszych i bardziej uznawanych wykonawców tradycyjnej muzyki ludowej na Ukrainie. Na podlaskim festi-

Artyści z Ukrainy – zespół folklorystyczny „Silśka Muzyka” z Równego – na parady ulicami Białegostoku

walu wystąpił on nie tylko na głównej scenie w Białymstoku, ale też w Filipowie w powiecie suwalskim, Rajgrodzie oraz na potańcówce w pubie „Zmiana Klimatu” w Białymstoku.

Folklor poleski rozbrzmiewał na „Podlaskiej Oktawie Kultur” także w bardziej młodzieżowym wykonaniu – a to za sprawą, również znanego i rozpoznawalnego na Podlasiu, ukraińskiego zespołu etno-rockowego „Ethno XL” z Równego. Grupa, w której śpiewają członkinie „Silśkiej Muzyki”, wykonała na Podlasiu muzykę będącą połączeniem autentycznych poleskich pieśni ludowych, śpiewanych tzw. białym głosem, z różnymi światowymi stylami muzycznymi – od ska i funky po rock i punk rock.

Muzykę instrumentalną prezentował na festiwalu zespół instrumentów ludowych „Muzyczny Suvenir” z Charkowa. Ich twórczość to adaptacja ukraińskich pieśni ludowych, muzyka stylizowana, utwory jazzowe oraz klasyczne aranżacje. Grupa z Charkowa nie została wybrana na „Podlaską Oktawę Kultur” przez Międzynarodową Radę Artystyczną, jak to się dzieje w przypadku większości artystów, ale sama wysłała zgłoszenie. Spodobała się i stąd jej obecność przed podlaską publicznością. Zespół wystąpił aż na pięciu koncertach festiwalowych.

Jak podkreśla Mykoła Serhijenko, członek Międzynarodowej Rady Artystycznej, rekomendujący zespoły z Ukrainy i Rosji, o randze zespołów ukraińskich na festiwalu świadczy fakt, że bardzo często zostawia się je na koncert finałowy ostatnie-

go dnia festiwalu w Białymstoku. W tym roku gwiazdą „Podlaskiej Oktawy Kultur” był Akademicki Zakarpacki Państwowy Chór Ukrainy z Użhorodu. Pokazał on bogactwo ukraińskiego, głównie zakarpackiego folkloru pieśniowego i tanecznego. Zespół wystąpił na festiwalu po raz drugi. Natalia Petij-Potapczuk, kierownik artystyczny chóru, podkreśla, że na Podlasiu publiczność na każdym koncercie przyjmuje ich bardzo ciepło i entuzjastycznie, co nie zawsze się zdarza podczas zagranicznych występów.

Festiwal Muzyki, Sztuki i Folkloru w swoim zamierzeniu ma prezentować kulturę wielu narodów, jednak ważne miejsce zajmuje na nim popularyzacja dziedzictwa mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę, głównie zaś województwo podlaskie. Stąd też obecność na „Podlaskiej Oktawie Kultur” wykonawców należących do mniejszości narodowych lub też wykonujących folklor ukraiński z terenów leżących w granicach Polski. W tym roku z regionu wystąpił chociażby zespół „Czeremsyna” z Czeremchy, który od 25 lat inspirowany jest folklorem ukraińskim, białoruskim, polskim, przekładając go na język muzyczny bardziej zrozumiały dla młodzieży, czyli na tzw. muzykę folkową. Najważniejsze miejsce w repertuarze grupy zajmują pieśni zapisane od miejscowych zespołów folklorystycznych z Dobrowody, Wólki Terechowskiej i Czeremchy-Wsi, śpiewane z zachowaniem cech lokalnych gwar ukraińskich. Głównie ten repertuar można było usłyszeć na koncercie w Białymstoku.

Większość piosenek, które wykonała Czeremszyna, pochodziła z repertuaru miejscowych śpiewaczek ludowych

Folklor podlaski w wydaniu tradycyjnym wykonywało na scenie Studio Folkloru Tradycyjnego Podlaskich Białorusinów „Żemerwa” ze Studziwód. W Białymstoku zespół zaprezentował tradycyjne pieśni i tańce podlaskie. W jego wykonaniu można było usłyszeć między innymi śpiewane gwarą okolic Bielska Podlaskiego popularne pieśni ukraińskie: „Oj czyja to chata stojit pry dolini” (śpiewana na Ukrainie w wielu wersjach, w tym też łemkowskiej, „Oj, czyja to chyża...”), „Oj wyjdu ja na toj ganok” (znana w wariacie zaczynającym się od słów „Smutnyj wieczir, smutnyj ranok”), czy też „Oj za hajom, hajom, hajom zeleneńkim”, która jest jedną z bardziej znanych piosenek

ukraińskich, wykorzystywanych nawet w kreskówkach dla dzieci.

Folklor łemkowski na „Podlaskiej Oktawie Kultur” można było usłyszeć w dwóch wydaniach. Pierwszego dnia na białostockiej scenie liryczne, wzruszające pieśni łemkowskie śpiewała Susanna Jara, wokalistka ukraińska, która urodziła się i wychowała w Poczajowie, dorastała w Sanoku, a teraz mieszka w Krakowie. Z kolei na podsumowanie, ostatniego dnia festiwalu w folklorystycznej, opracowanej wersji tańce i pieśni z Łemkowszczyzny zaprezentował Zespół Pieśni i Tańca „Kurpie Zielone”, działający przy Wojewódzkim Ośrodku Animacji Kultury w Białymstoku.

Dotychczas jeden z najstarszych i najbardziej rozpoznawalnych zespołów folklorystycznych w województwie podlaskim wykonywał jedynie folklor polski. Obecnie repertuar zespołu rozszerza się, głównie za sprawą nowego choreografa, Mariusza Żwierki, który jest otwarty na kulturę innych narodów, w tym także zamieszkujących Podlasie. Na początek „Kurpie Zielone” opracowały pieśni i tańce łemkowskie, które zostały zaprezentowane na „Podlaskiej Oktawie Kultur” w jednym z trzech bloków. Warto wspomnieć, że w repertuarze grupy jest też podlaska pieśń wiosenna „Tam po majowuj rosi”, a w planach – kolejne utwory z Podlasia.

– Tutaj są wioski ukraińskojęzyczne, są też wioski białoruskojęzyczne. – wyjaśnia młody choreograf. – Zależy mi na tym, żeby wprowadzić folklor Podlasia bielskiego, hajnowskiego, bo jest to tak naprawdę biała plama, jeśli chodzi o zespoły pieśni i tańca w Polsce. Jest dużo zespołów lokalnych, które te pieśni wykonują, więc myślę, że nawet powinniśmy jako zespół z Białegostoku pokusić się o wprowadzenie folkloru z okolicznych miejscowości do naszego repertuaru, tym bardziej że są to bardzo piękne pieśni wielogłosowe, wykonywane białym głosem, które zawsze robią wrażenie na publiczności.

„Podlaska Oktawa Kultur” trwała pięć dni, docierając do różnorodnej publiczności aż w 27 miastach, miasteczkach i wsiach województwa podlaskiego. Ważne miejsce na festiwalu zajęli wykonawcy różnorodnej muzyki ukraińskiej. Niestety, jak zauważył przyjeżdżający na festiwal od samego początku Mykoła Serhijenko, zabrakło koncertów zespołów ukraińskich w takich miasteczkach, jak Bielsk Podlaski, Hajnówka czy Siemiatycze. Bez wątpienia jednak w Białymstoku, zwłaszcza drugiego dnia, muzyka ukraińska brzmiała donośnie.

XI Festiwal Muzyki, Sztuki i Folkloru „Podlaska Oktawa Kultur” zorganizował Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku przy współpracy z lokalnymi ośrodkami kultury. Na tegorocznym festiwalu, który jak zawsze odbył się z dużym rozmachem, wystąpiło 27 zespołów i śpiewaków, łącznie około 650 artystów z Polski, Ukrainy, Białorusi, Bułgarii, Słowacji, Macedonii, Bośni i Hercegowiny, Litwy, Łotwy, Gruzji, Serbii, Czech oraz Federacji Rosyjskiej, w tym z Republiki Adygei i malowniczej Republiki Kałmucji.

Ludmiła ŁABOWICZ
Foto autorki artykułu

Związek Ukraińców Podlasia w 2018 roku dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji realizuje następujące zadania:

1. Działalność Związku Ukraińców Podlasia
2. Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo”
3. Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”
4. Zimowisko integracyjne dla dzieci i młodzieży
5. Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”
6. Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską
7. Działalność amatorskich zespołów artystycznych
8. Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu

Презентація та урочисте вручення ювілейного збірника з нагоди 75-річчя народження доктора Миколи Роценка

11 червня 2018 року в Любліні, в залі засідань Ради Гуманітарного факультету УМКС, відбулася презентація та урочисте вручення ювілейного збірника «Кліщелі, Підляшшя, Україна», виданого до 75-річчя від дня народження доктора Миколи Роценка. В урочистості на честь цієї визначної постаті українського життя взяли участь родина, друзі і знайомі Ювіляра, представники офіційних властей з Люблина та рідних Кліщель, академічне середовище Люблина, українська громада Люблина та Підляшшя.

Микола Роценко народився у містечку Кліщелі 27 жовтня 1942 року. Початкову школу закінчив у Кліщелях, а середню освіту та атестат зрілості отримав у Більську. Хоч поселився в Любліні, зберігає з рідним краєм постійний зв'язок, від початку підтримує український суспільно-культурний рух на Північному Підляшші. Був він зокрема головним редактором «Над Бугом і Нарвою», автором численних публікацій про мову, культуру та історію нашого регіону.

Життєвий шлях д-ра Миколи Роценка представив Г. Купріянович (на фото згорі), вітдак про своє життя розповів і сам Ювіляр

Організаторами урочистості з нагоди ювілею д-ра Миколи Роценка були: Українське Товариство з осідком в Любліні, Кафедра української філології Університету Марії Кюрі-Скловської в Любліні, Підляський науковий інститут, у співпраці з Науковим гуртком студентів-україністів УМКС

ім. проф. М. Лесева. Захід реалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Свято відбулось під проводом голови Українського Товариства д-ра Григорія Купріяновича. В залі зібралось кількадесят осіб: українське середовище Люблина, польські друзі д-ра М. Роценка, професори, викладачі УМКС, представники Генерального консульства України в Любліні, а також представники українського середовища Північного Підляшшя.

Життєвий шлях Ювіляра, діяльність у суспільному та церковному житті Люблина, а також науково-дослідницьку працю представив д-р Г. Купріянович. Згодом д-р Микола Роценко цікаво розповів про своє дитинство у рідних Кліщелях.

З віночком українських пісень виступив ансамбль «Люблінська веселка», в якому співає й внучка д-ра М. Роценка – Олена (друга праворуч)

Після концерту відбулось урочисте вручення видання Ювіляру, а тоді надійшов час привітань. Свого земляка привітала також делегація з Північного Підляшшя – від імені Кліщель заступник голови Міської ради міста і водночас рідний брат д-ра М. Роценка Олексій та голова Товариства любителів Кліщелівської землі Андрій Роценко

Представник Союзу українців Підляшшя Іван Киризиук подякував Миколі Роценкові за ангажування у процес відродження українського суспільно-культурного руху на Північному Підляшші, зокрема, його працю у створенні і редагуванні часопису «Над Бугом і Нарвою»

З віночком українських пісень виступив ансамбль «Люблинська веселка», що діє при Українському Товаристві, під художнім керівництвом Магдаліни Яким'юк. Серед членів ансамблю – внучка д-ра М. Роценка Олена.

Коли закінчився концерт, надійшов символічний момент. Після представлення змісту ювілейного збірника одним із редакторів – д-ром Г. Купріяновичем, присутні автори

тому «Кліщелі, Підляшшя, Україна» урочисто вручили видання Ювіляру. Від імені авторів слово взяв проф. Ян Левандовський.

Тоді надійшов час привітань. Зі словом до Ювіляра звернулися: проректор Університету Марії Кюрі-Склодовської проф. Аліна Орловська, колишній проректор УМКС і друг Ювіляра з часів університетського навчання проф. Ришард Щигел, директор Інституту слов'янської філології

УМКС проф. Сяргей Кавальоу, колишній керівник Кафедри української філології УМКС проф. Фелікс Чижевський, голова Видавничого колективу творів українських поетів у перекладі П. Куприя проф. Юзеф Колодзей з Природничого університету в Люблині, Людмила Кендзерська – керівник Колективу романських, німецької та російської мов Центру навчання та сертифікації іноземних мов УМКС, сама також родом з Кліщель.

Ювіляра привітала так само делегація з Північного Підляшшя. Сердечно дякували докторові Миколі Роценкові за діяльність на благо рідного регіону та місцевого українського середовища.

Представник Союзу українців Підляшшя Іван Киризиук подякував Миколі Роценкові за ангажування у процес відродження українського суспільно-культурного руху на Північному Підляшші, за його працю у створенні і редагуванні часопису «Над Бугом і Нарвою», адже М. Роценко декілька років був головним редактором цього часопису і вніс вагомий вклад у його розвиток.

Від імені Кліщель заступник голови Міської ради міста Кліщелі і водночас рідний брат Ювіляра Олексій Роценко та голова Товариства любителів Кліщелівської землі Андрій Роценко подякували д-ру М. Роценку за його численні дослідження про історію Кліщень, а зокрема за видання книги, яка є історичним записом існування м. Кліщелі протягом кількох минулих століть. Передали також вітання від імені бургомістра Кліщель Александра Селіцького.

У складі підляської делегації брав також участь редактор україномовних передач Білостоцького відділу Польського телебачення «Український перегляд» Юрій Місіук.

Після привітань зі словами подяки звернувся до всіх присутніх Ювіляр – д-р Микола Роценко. На завершення подякував усім від імені організаторів д-р Г. Купріянович.

Іван КИРИЗИУК
Фото М. Купріянович

„Pokazać szerszy obraz lokalnej kultury ukraińskiej na Podlasiu”

„Stebło” to zespół, który powstał przy Zespole Szkół Niepublicznych św. Cyryla i Metodego w Białymstoku (obecnie to Szkoła Podstawowa św. Cyryla i Metodego). Początkowo tworzyła go trójka przyjaciół – Dominika Błahuszewska, Patryk Misiejuk i Jakub Szeremeta, wkrótce dołączyło do nich młodsze rodzeństwo – Maryna Misiejuk i Anastazja Szeremeta. Kierownikiem artystycznym grupy jest matuszka Anna Misiejuk, mama Patryka i Maryny oraz ciocia Jakuba i Anastazji.

Zespół wykonuje a capella repertuar świecki i cerkiewny, z powodzeniem prezentując go na scenach w Polsce i za granicą. Śpiewa po polsku, ukraińsku, białorusku, rosyjsku, także w języku cerkiewnosłowiańskim. Na swym koncie ma dwie płyty – z utworami paraliurgicznymi oraz kolędami.

Szczególne miejsce w repertuarze „Stebła” zajmują liryczne pieśni ukraińskie. To m.in. wielokrotny laureat Konkursów Piosenki Ukraińskiej „Z Pidłaškoji Krynci”. W tym roku zespół zdobył na nim jedną z trzech głównych nagród w kategorii „folklor opracowany, starsza kategoria wiekowa, zespoły”, Dominika Błahuszewska została laureatką pierwszego miejsca w kategorii „folklor opracowany, starsza kategoria wiekowa, solo”, Anastazja Szeremeta zajęła drugie miejsce w kategorii „folklor opracowany, młodsza kategoria wiekowa, solo”, z kolei Maryna Misiejuk otrzymała jedną z trzech nagród w kategorii „muzyka estradowa, młodsza kategoria wiekowa, solo”.

Ludmiła Łabowicz: *Od 10 lat istnieje zespół „Stebło”, jednak nie jest to Wasz pierwszy projekt muzyczny. Jakie były początki wspólnego śpiewania?*

Anna Misiejuk: Zaczęliśmy tworzyć zespół jako rodzice w szkole Cyryla i Metodego. Na początku był „Orthpower – Mali Tutejsi”, w którym śpiewały wszystkie dzieciaki ze szkoły. Występowaliśmy na konkursie „Z Pidłaškoji Krynci”, na „Podlaskiej Jesieni”.

Później oddałam zespół w ręce profesjonalistów i zostałam z Kubą, Patrykiem i Dominiką. Dzieci lubiły swoje towarzystwo, wspólne śpiewanie i

Rozmowa z zespołem „Stebło” z Białegostoku

Zespół „Stebło” na koncercie w Zagrodzie w Koźlikach nad Narwią (2018 r.)

brzmienie swoich głosów. Tak zaczęły się pierwsze próby i koncerty. Wciąż pamiętam nasz pierwszy występ na konkursie „Z Pidłaškoji Krynci”.

Rok po roku rośliśmy razem. Dorosłe małe dziewczyny i wtedy stwierdziłam, że trzeba rozpropagować to, że rodzice mają ogromny wpływ na to, jak tradycja będzie przekazywana z pokolenia na pokolenie. Zaczęliśmy wówczas projekt „Howoryła maty spiwaty”. Nazwa nieprzypadkowa. Po pierwsze pasująca do tego projektu, a po drugie odwołująca się do słów, które powtarzała moja mama dzieciom – „Wygładacie tak, jakby matka kazała wam śpiewać”. Tak zostało.

Młodsze dziewczyny dołączyły do starszych i tak śpiewaliśmy razem przez kilka lat. Później stwierdziliśmy, że czas kończyć projekt „Howoryła maty spiwaty” i zostaliśmy w „Stebło” jako w takiej symbolicznej kulturowej łódce, korzeniu.

Widać, że młodzi mobilizują się. Wiadomo, że są różne mniej lub bardziej interesujące rzeczy do robienia, niekiedy ciekawsze niż śpiewanie.

Do tego dochodzą obowiązki szkolne, więc tego czasu jest mniej. Jednak ziarno zostało zasiane.

Ludmiła Łabowicz: *A jak wyglądała droga do „Stebła” śpiewającej młodzieży?*

Patryk Misiejuk: Wydaje mi się, że nasze śpiewanie zaczęło się jeszcze wcześniej, bo wynieśliśmy je z domu, ponieważ u mnie i mama śpiewa, i tata śpiewa, wszyscy śpiewają. Z Dominiką i Kubą śpiewamy tak naprawdę od pierwszej klasy podstawówki. Uczyliśmy się w szkole św. Cyryla i Metodego i tam się poznaliśmy. Śpiewamy na konkursie „Z Pidłaškoji Krynci” i innych festiwalach ukraińskich, białoruskich, wykonujemy też pieśni prawosławne.

Dominika Błahuszewska: Jeżeli chodzi o mnie, to różnica polega na tym, że w moim domu nikt nie śpiewał. Dlatego też tak naprawdę przygoda ze śpiewem zaczęła się w szkole. Tam poszłam w stronę muzyczną i tak zostało. Już dawno skończyliśmy naukę w szkole Cyryla i Metodego, ale nasze wspólne śpiewanie utrzymało się, co mnie bardzo cieszy.

Śpiewający uczniowie, nauczyciele i rodzice szkoły Cyryla i Metodego (2009 r.). W pierwszym rzędzie od prawej stoją Kuba, Patryk i Dominika. Za nimi Anna Misiejuk trzyma na rękach najmłodszą śpiewaczkę – Marynę

Jakub Szeremeta: U mnie było podobnie, z racji pokrewieństwa śpiewaliśmy razem u naszych dziadków Misiejuków.

Ludmiła Łabowicz: *Jak to się stało, że w Waszym repertuarze pojawiły się piosenki ukraińskie?*

Anna Misiejuk: One gdzieś zawsze były w naszej rodzinie. Moi dziadkowie ze strony mamy wywodzą się z Knoroz i te pieśni były śpiewane w ich domu. Mama mego męża pochodzi z Daszów i tam mówi się tak niemal czysto po ukraińsku. Tamtejszej gwary nie da się pomylić z niczym innym. Ten dialekt daszowski jest taki wyrazisty. Częściowo więc jest to powrót dzieci do korzeni dziadków. Z drugiej jednak strony poznajemy ten repertuar, bo wiele utworów sami wyszukujemy w starych śpiewnikach, Internecie.

Podlasie jest wielokulturowe, więc ukraińskość jest częścią tej mozaiki wielokulturowej i o niej trzeba mówić i o nią dbać. Jak była możliwość w szkole Cyryla i Metodego zapisania się na zajęcia języka ukraińskiego, to od razu z tego skorzystaliśmy. Był to kierunek, który dał naszym dzieciom możliwość poznania bliżej literackiego języka ukraińskiego. Na Podlasiu ludzie mówią „po swojemu” i spierają się, czy to jest ukraiński, białoruski czy może oddzielny język tutejszy. Myślę, że poznanie literackiego języka ukraińskiego daje szerszy obraz lokalnej kultury ukraińskiej na Podlasiu.

Przyciąga nas przede wszystkim piękno folkloru ukraińskiego, jego inność. Pieśni białoruskie zdecydowanie się różnią, podobnie jak język, który jest bardziej miękki. W piosenkach

ukraińskich jest coś niepowtarzalnego, czego nie da się podrobić, to trzeba mieć gdzieś w sercu, przekazane przez przodków. Dlatego ważne jest, by to pielęgnować i przekazywać.

Cieszę się, że są osoby organizujące się w Związku Ukraińców Podlasia czy białostockim oddziale Związku. Uważam, że kulturę trzeba wspierać, a bez zaangażowanych ludzi ona umiera. Sami zresztą uczymy się tej kultury, a ucząc siebie, uczymy też dzieci. Wcześniej nie szczególnie się wgłębialiśmy w pewne niuanse kulturowe, obrzędowe. Wszystko to było nasze i w pewnym momencie zacierały się różnice. Szkoła Cyryla i Metodego oraz uczęszczanie na lekcje języka ukraińskiego dały możliwość odszukania własnej indywidualności, ukraińskości. Myślę, że podobnie jest w kulturze białoruskiej.

Można egzystować razem, mówić o wielokulturowości Podlasia, mówić o tym, że coś jest nasze podlaskie, ale jednocześnie umieć odróżnić aspekty kulturowe, różnice w mowie, w brzmieniu pieśni, kolędach, które śpiewamy w cerkwi czy w rodzinnym gronie. Uważam, że to jest świetne i trzeba promować kulturę ukraińską, mówić o niej głośno. Ktoś jednak musi pobudzać do działania, żeby ludziom się chciało być w swoim gronie, pielęgnować folklor, tradycje, kulturę i mowę.

Ludmiła Łabowicz: *Podstawy języka ukraińskiego młodzież ze „Stebła” zdobywała na lekcjach języka ukraińskiego w szkole Cyryla i Metodego. Jak długo uczyliście się języka ukraińskiego? Co dali Wam te zajęcia?*

Dominika Błahuszevska: Zaczęliśmy się uczyć w drugiej klasie podstawówki i chodziliśmy na lekcje już do końca gimnazjum. Będąc dzieckiem, nie zawsze rozumiałam, o czym się śpiewa. Lekcje ukraińskiego pozwoliły mi zrozumieć sens każdej piosenki. Moim zdaniem było to bardzo pomocne.

Ludmiła Łabowicz: *Czy miałaś wcześniej kontakt z ukraińskim?*

Dominika Błahuszevska: Trochę tak. Dziadkowie pochodzą spod Grabarki i – wiadomo – mówią „po swojemu”.

Patryk Misiejuk: Jeśli chodzi o mnie, to też zacząłem się uczyć ukraińskiego w drugiej klasie podstawówki. Myślę, że to kultywowanie tradycji przodków i mówienie w języku dziadków, babci.

Anastazja Szeremeta: Ja się uczę ukraińskiego od I klasy. Teraz jestem w piątej, czyli uczę się od pięciu lat.

Ludmiła Łabowicz: *Uczyliście się lub nadal się uczycie ukraińskiego, ale pewnie też białoruskiego i rosyjskiego. Czy nie macie problemu, żeby się przestawić?*

Jakub Szeremeta: Na początku był lekki problem, ale po paru latach nauki języków uporządkowaliśmy to sobie w głowie.

Ludmiła Łabowicz: *Jaka jest specyfika Waszego śpiewania po ukraińsku?*

Patryk Misiejuk: Myślę, że śpiewamy to co w duszy gra. Śpiewamy po ukraińsku, bo to lubimy.

Anna Misiejuk: Twardość wymowy sprawia, że brzmienie jest wyraziste. Do tego dodajemy własne opracowania, adaptowane do możliwości i upodobań naszego zespołu. Naszym wzorcem

jest „Ranok” i pani Ela Tomczuk ze swoją charyzmą. Podglądamy to co robi ten zespół, ale tak śpiewać nie umiemy. Podobna nam się śpiewanie białym głosem, ale sami wybraliśmy chóralskie wykonanie inspirowane folklorem.

Repertuar ukraiński jest niezwykle bogaty – i to jeśli chodzi o autentyczny biały śpiew, o folklor opracowany przez innych oraz współczesną piosenkę. Staramy się znaleźć to co nam odpowiada. Jeśli jest utwór z podkładem, to czasem z niego rezygnujemy i próbujemy opracować piosenkę na głosy. Nie kopiujemy wszystkiego stuprocentowo, ale adaptujemy to co najlepsze, przede wszystkim wyłuskujemy to co się nam podoba. A jeśli przy okazji podoba się innym, naszym odbiorcom, to bardzo się z tego cieszymy.

Wybierając konkretne piosenki, staram się – mam nadzieję że mi się to uda – żeby nie zabić indywidualności młodzieży. Szukamy siebie w tych utworach. Czasem mówimy: „ale to fajna piosenka”, ale jak zaczynamy próbę, to stwierdzamy, że jest nie dla nas.

Patryk Misiejuk: I wtedy bierzemy drugą piosenkę.

Anna Misiejuk: Szukamy czegoś, co moglibyśmy przekazać na swój własny sposób. My nie jesteśmy muzykami. Zawsze lubiłam śpiewać i to jest w pewnym stopniu zaspokojenie moich własnych pasji i zainteresowań. Sama pewnie bym się nie odważyła wyjść na scenę, ale w grupie rażniej.

Ludmiła Łabowicz: *Niekiedy jednak występujecie nie w zespole, ale solo. Chodzi tu zwłaszcza o młode śpiewaczki...*

Anastazja Szeremeta: Śpiewam solo od dawna. W konkursie w Bielsku zajęłam II miejsce z piosenką „Żurawli”.

Ludmiła Łabowicz: *Lepiej śpiewać solo czy z zespołem?*

Anastazja Szeremeta: Z zespołem. Wtedy ma się mniej stresu.

Ludmiła Łabowicz: *Czy próbowaliście włączać do swego repertuaru pieśni zapisane od naszych podlaskich babć?*

Anna Misiejuk: Nasze pierwsze wykonania to były przepisane daszowskie pieśni. Śpiewaliśmy wtedy np. „Oj pidu ja łuhom, łuhom”. Wyszukujemy jednak autentyczny folklor ukraiński głównie z Internetu.

Ludmiła Łabowicz: *Gdzie występujecie jako „Stebło”?*

Maryna Misiejuk: Różnie. Głównie występujemy w naszej szkole Cyryla i Metodego. Niedawno wyjeżdżaliśmy do Rosji. Bierzemy też udział w konkursie „Z Pidłaškoji Krynyci”, śpiewany na „Podlaskiej Jesieni”.

Anna Misiejuk: Żartujemy, że konkurs „Z Pidłaškoji Krynyci” jest wpisany do naszego kalendarium tak długo, jak będzie organizowany. A pamiętam, że po pierwszym występie dzieciaki powiedziały: „nigdy więcej!”...

Ludmiła Łabowicz: *Czym jest dla Was wspólne śpiewanie?*

Anna Misiejuk: Śpiewanie nie jest naszym głównym zajęciem i przedmiotem działalności. To raczej fajna odskocznia od życia codziennego, wspaniałe spędzanie wolnego czasu.

Ludmiła Łabowicz: *Śpiewacie po ukraińsku, a jak jest z mówieniem? Próbujecie howoryty?*

Patryk Misiejuk: Probujęm.

Anna Misiejuk: Tak, probujęm. Jak jizdyła na wjosku i „po swojomu” howoryła, to każut: „Howory po puołsku, chuczycy* bude”. To taki częsty błąd. Czasami dzieci mają chęci, by naśladować doro-

ślých i próbują mówić, ale gdy robią błędy, to się je od razu zniechęca. I pojawia się pewna blokada, strach, że powiesz nie tak, że jakieś słowo nie zabrmi tak, jak powinno „po swojomu”.

Inna sprawa, że trochę idziemy na łatwiznę. Umiemy „po swojomu” howoryty, ale trochę bojąc się oceny, że rzeczywiście nie jest to czysty język, szybciej mówimy po polsku. To przykre, aczkolwiek tak jest.

Myślę, że główny wpływ ma na nas środowisko, w którym się obracamy, a tam dominuje język polski. Możliwość mówienia „po swojomu” czasem zdarza się w domu czy jak jedziemy na wieś. Mówimy wtedy: „To dawajcie po swojomu budemo howoryty”. Jednak „po swojomu” czasem trudniej znaleźć słowa i wyrazić swoje myśli. Mimo że na co dzień mówimy po polsku, to kochamy folklor ukraiński i uważamy go za nasz tak jak osoby mówiące dobrze po ukraińsku.

Ludmiła Łabowicz: *Jakie są Wasze najbliższe plany?*

Anna Misiejuk: Przed naszą młodzieżą matura i nie wiemy, czy nie trzeba będzie zawiesić na jakiś czas śpiewania, żeby w jakiś sposób nie kolidowało ono z nauką. Nie znaczy to jednak, że nie będziemy się spotykać i śpiewać.

Na pewno mamy zamiar zapisać nasze pieśni. Chcemy zobaczyć, ile uzbierało nam się repertuaru, jak on brzmi i co z tego, co śpiewamy, warto zapisać na nośniki. Nasze 10-lecie fajnie byłoby zamknąć płytą. Mamy w repertuarze kolędy, pieśni paraliturgiczne, paschalne oraz świeckie pieśni ukraińskie. Chcemy nagrać taki 4-płytkowy album – coś powtórzyć z poprzednich płyt, dodać to co się nie zmieściło oraz dopełnić to repertuarem paschalnym i świeckim. Nie wiem, czy coś takiego nam się uda, ale byłoby to ciekawe podsumowanie naszego 10-lecia.

Zobaczymy, co z tego wyjdzie. Wszystko zależy od tego, czy młodzież pójdzie studiować do innych miast, czy zostanie z nami. Mam jednak nadzieję, że jak w poprzednich latach, tak i za rok również się spotkamy na „Krynyci” i będziemy mogli zaprezentować to co nam w duszy gra.

– *Dziękuję za rozmowę.*

Rozmawiała

Ludmiła ŁABOWICZ

Foto autorki artykułu

Zespół „Stebło” na koncercie w Teatrze Dramatycznym w Białymstoku z okazji 10-lecia szkoły Cyryla i Metodego (2017 r.)

Навчання української мови в Каменецькому районі у ХХ столітті

Тема навчання української мови на Камениччині потребує подальшого дослідження і залишається маловідомою, як серед місцевого населення, так і серед українських фахівців, які у своїх дослідженнях часто в першу чергу звертають увагу на територію України.

Найбільше українського населення на сьогоднішній день в Республіці Білорусь проживає в Берестейській області, зокрема, на Камениччині, не дивлячись на те, що район не межує з Україною. Переписи населення різних років, які проводились на території Берестейщини, показують різні дані щодо національного складу. Часто такі цифри залежали від політичних чинників. Так, за даними перепису 1897 року в Берестейському повіті проживало 218,4 тисяч людей, з яких україномовні склали 64,4%. У польських переписах 1921 і 1931 років кількість українців не перевищувала 5-10%. На період з 1959 року по 1989-й кількість українців в Берестейській області за даними переписів варіювалася від 2,2% до 4,2%. На сьогоднішній день, за даними перепису 2009 року, який перевів державний Белстат, на терені Берестейської області саме на Камениччині проживає найбільш українців – 7,7% з 39-ти тисяч населення району.

Історія українського шкільництва на Берестейщині починається з часів Першої світової війни. На той час територія сьогоднішнього Каменецького району входила до складу Берестейського повіту. Першими ініціаторами заснування українського шкільництва на Поліссі в 1917-1918 роках стали вояки 1-го Запорізького полку імені Тараса Шевченка і місцеві свідомі українці. Особливостями ситуації, в якій робилися спроби організувати освіту в Берестейському повіті, були: наявність німецької окупаційної влади, яка не дуже співчувала українському рухові; безлюдність територій – велика кількість населення Західного Полісся перебу-

Григорій Омелянюк з дружиною

вала у біженстві в Росії, і тільки починала вертатися; повоєнна розруха і бідність людей, адже школи утримувалися виключно за громадський кошт. [1, с. 88-89]

У 1920-1922 роках почали відкриватися національні школи з викладанням рідною мовою. Весною 1923 року за введення української школи активно виступали вчителі: Кух з с. Війська (гм. Війська), Кучера з с. Хмелево (гм. Турна), Шкута з с. Відомля (гм. Турна), Шелоник з с. Миколаєво (гм. Ратайчиці), Дронь з с. Ратайчиці. З Берестейського повіту підписи на підтримку української школи масово поступили до шкільного інспектора у Бересті весною 1923 року. Серед інших в той час подання склали батьки с. Підлісся (гм. Турна), Миколаєво (гм. Ратайчиці). [2] Знаємо, що у Ряснянській двукласній загальній публічній школі з польською мовою навчання (гм. Високо-Литовськ), діти «руської/русинської національності» мали гарантовану науку материнської мови як предмету. [3] У 1932 році декларації у справі навчання дітей українською мовою склали жителі Паліновки, Сюлок, Миколаєва, Жиличів, Ліпна, Гір, Білена, Ратайчичів, Дмитровичів і Селяховичів. [4]

Після окупації гітлерівськими військами Берестейщини в 1941 році, територія Камениччини була поділена

на дві частини: більша відійшла до Білостоцької округи Східньої Пруссії, а невелика південна частка, з населеними пунктами Вовчин, Стави, Новосюлки, потрапила до рейхскомісаріату «Україна». Зі спогадів жителів згаданих місцевостей українські школи були в селах Стави, Величковичі, Новосюлки. Жителька Ставів, Гладун Ганна Микитівна (1935 року народження) згадує, що вчила на пам'ять український віршик. [5] Житель Величковичів, Горось Володимир Олександрович (1939 року народження) розповідає, що підручники привозив зі Львова місцевий поліцейський, а в сусідніх Новосюлках в окупаційний час закінчив українську школу його знайомий – Мартинюк Миколай, який отримав з рук німецького офіцера посвідчення про закінчення початкової школи. Так само з його слів відомо, що вчитель в цій школі був один. [6]

Окремо треба згадати діяльність просвітянина Григорія Омелянюка. Народився він в селі Лускали Каменецького району 30 жовтня 1908 року. Ріс сиротою, його батько загинув в 1917 році в Москві, під час революційних подій у Кремлі. Мати померла в 1919 році. [7] У 1927 році закінчив він місячні культурно-освітні курси в Бересті, по яких вернувся до рідного села і разом з побратима-

Григорій Омелянюк – військовослужбовець Польського війська (на передньому плані з папірцем). Григорій Омелянюк (унизу другий зліва) з вчителями Каменецького району, 19 травня 1973 року.

ми-просвітянами Тимошем Малюховичем, Іллею Карпуком, Романом Сиренком, Антоном Курнецем створив бібліотеку-читальню, в якій спочатку було тридцять п'ять книжок. Навколо читальні гуртувалася місцева молодь та почали діяти гуртки: хоровий, танцювальний і художній. Проходили вечори, влаштовувались танці. Такі самі бібліотеки, до речі, відкрилися в селах Деменичі, Угляни, Вовковичі, Бордьовці. В тому ж 1927 році Григорій Омелянюк був заарештований поліцією за незгоду на проведення зборів молоді і був вимушений відсидіти два місяці у берестейській в'язниці. Арешт не охолодив його запалу. У 1928 році закінчив він кооперативні курси і організував у селі Війська кооперативну крамницю «Селянська праця», яка діяла чотири роки.

Нова комуністична влада, яка прийшла на Камениччину у 1939 році, поставилася до українства досить толерантно. Так, в період з 1939 по 1941

рік працювали школи з викладанням українською мовою, у яких продовжував свою педагогічну діяльність також Григорій Омелянюк, у селах Кошеники, Ратайчичі, Перковичі, Дем'янчичі, Шостакове, Тростяниця, Селяховичі, Олешковичі, Свіщеве і інших. За спогадами самого Григорія Омелянюка, майже во всіх згаданих селах педагоги були місцевими уродженцями. [8]

Григорій Омелянюк у 1940 році закінчив учительські курси і назавжди пов'язав своє життя з учительською працею. У 1940 і 1941 роках працював у Кошениках. Випадково не потрапив на фронт і війну пережив під окупацією, яка тривала до липня 1944 року. Саме тоді, коли проводилася масова мобілізація призовників до Червоної армії, з'явився наказ радянських влад не брати на фронт вчителів та розпочинати навчання в школах. Так, Григорію Омелянюку пощастило пережити війну. Він знов взявся за шкіль-

ну працю. Робив у Кошениках, Свищевому. За спогадами його дітей, викладав українською тільки два роки після війни, але за інформацією Георгія Мусевича Григорій Омелянюк навчав дітей української мови аж до 1950 року, коли викладання українською заборонив міністр внутрішніх справ Білоруської РСР Цанава. [9]

Просвітянин з Камениччини, Григорій Омелянюк, чи як його називали близькі люди – Гриць, дожив до 19 грудня 2003 року, берестейське кладовище на Плосці стало його останнім притулком.

Наступний епізод викладання української мови в Каменицькому районі відноситься до 90-х років ХХ століття. З ініціативи видатного спортивного тренера і відомого краєзнавця з Каменця – Мусевича Георгія Степановича було створено українознавчий гурток в школі селища Біловезький.

Селище з'явилося в Каменицькому районі в середині 80-х років ХХ століття – для робітників великого аграрного комплексу «Біловезький». Немало тоді людей приїхало з України. Серед них була також Тимошук Олена Степанівна – за освітою вчителька української мови. Георгій Мусевич мав знайомих в Біловезькій школі і був обізнаний про національний склад населення селища і порушив питання про навчання української мови. У 1996 році зібралася група з тринадцяти дітей. В основному група складалася з приїжджих українців, але декілька дітей було місцевих, а навіть з російських сімей. [10] Заняття мали більше розважальний характер, діти загально знайомилися з традиціями і культурою України. Сьогодні ситуація з організацією таких занять ускладнилася б, бо зараз потрібна програма, яка була затверджена Міністерством освіти Білорусі. У 90-ті роки педагог мав можливість особисто планувати свою роботу.

Адміністрація дала згоду, бажачі зібратися та постало питання навчальних посібників. На допомогу прийшла українська громада з Торонто. Георгій Мусевич мав зв'язок з Союзом українців Підляшшя, який, у свою чергу звернувся в Торонто. «Канадські» підручники дісталися дітям з Біловезького безкоштовно. Приїзд

Олена Тимошук та Георгій Мусевич. Внизу: Володимир Горось (сидить справа)

представників Союзу українців Підляшшя до Біловезького з метою навідування занять Олени Степанівни притягнув увагу районної адміністрації до українського гуртка.

Заняття проводились дві години на тиждень в шкільній бібліотеці, бо інших вільних приміщень не було. Як підсумок праці проводилися відкриті заходи. З дітьми не було важко, бо більшість спілкувалася українською в сім'ї, правда, декілька так і не навчилося розмовляти, але читати вміли всі. На жаль, після трьох років існування гуртка, Олена Степанівна у зв'язку з новими посадовими обов'язками не змогла продовжувати вести заняття. [11]

Так само треба згадати ініціативу сільського кореспондента каменецької районної газети «Ленинець» (сьогодні «Навіни Кам'янецьчини») і жителя села Величковичі Горося Володимира Олександровича. Найближча школа в його місцевості знаходиться в сусідньому селі Новосюлки. Багату частину населення складають там приїжджі з України. На сторінках районної газети Володимир Горось заговорив про потребу вивчення української мови на Берестейщині. Його стаття знайшла відгук і зав'язалося полемічне листування з противниками цієї ідеї. Але охочих віддати своїх дітей на навчання української мови не знайшлося: батьки школярів не ба-

чили в тому перспективи і пріоритетом рахували засвоєння учнями звичайної шкільної програми. [6]

Тема навчання української мови в Каменецькому районі слабо вивчена, вона потребує окремої уваги і дослідження архівних матеріалів. Поки що не відомо, який період брати за початок українського шкільництва на Каменеччині, бо не відомо, чи були тут спроби навчання української мови у революційні часи, коли те робилося на всій Берестейщині, можливо, що така інформація ще буде виявлена в архівах. Організація навчання української мови проводилася не лише прибулими ентузіастами, але так само і місцевими жителями, що показує натуральність такої діяльності.

Важливо заховати пам'ять про тих людей, які працювали на ниві української мови на Каменеччині, яка для значної частини місцевого населення залишається рідною мовою.

Олексій ШУМЕР

Примітки:

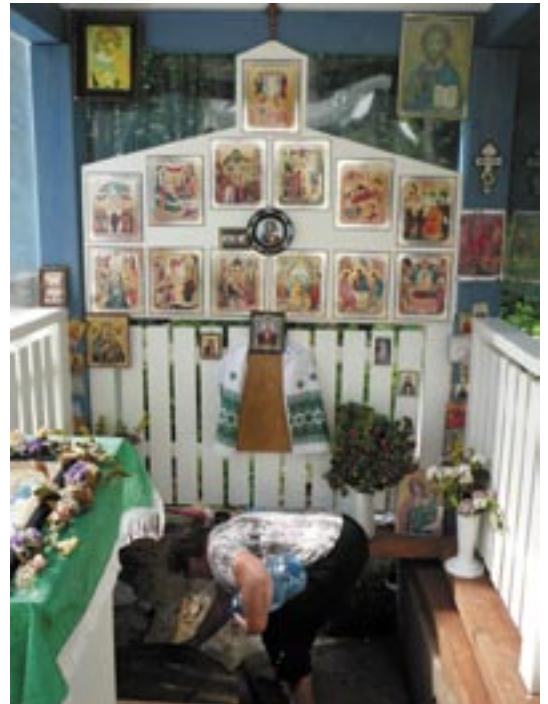
1. Невеселий І., Українське шкільництво на Підляшші, Поліссі й Волині (1917 р.), – «Пам'ятки України», 2002, № 3-4, с. 88-90.
2. Державний архів Волинської області, Луцьк, фонд 46, опис 9а., справа 745, аркуш 27; ф. 46, оп. 9а., спр. 746, арк. 26.
3. Smolarczyk A., Szkolnictwo powszechne i oświata pozaszkolna w województwie poleskim w latach 1919-1939, Warszawa, Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk, 2014, s. 521-522.
4. Державний архів Берестейської області, Бересть, ф. 28, оп. 9, спр. 2234, арк. 3-29; ф. 1, оп. 8, спр. 1596, арк. 83; ф. 28, оп. 9, спр. 2234, арк. 3-14.
5. Інформатор Гладун Ганна Микитівна, 1935 р. н., уродженка с. Стави, Каменецького р-ну, Берестейської обл.; записано 2014 р.
6. Інформатор Горось Володимир Олександрович, 1935 р. н., уродженець с. Величковичі, Каменецького р-ну, Берестейської обл.; записано 2017 р.
7. Інформатори Омелянюк Григорій Григорович і Юлія Григорівна, 1947 р. н., уродженці Каменецького району, Берестейської обл.; записано у червні 2017 р.
8. Петренко А. Просвітянин Григорій Омелянюк, – «Голос Берестейщини», 1991, № 2, 27 червня, с. 1.
9. Мусевич Г. Сторінка із життя Ригора Омелянюка, – «Слово Просвіти», 2000, № 12 (78), с. 9.
10. Мусевич Г. Ластівка, що робить весну відродження, – «Голос Берестейщини», 1993, № 3, вересень, с. 1.
11. Інформатор Тимошук Олена Степанівна, уродженка Шацького р-ну Волинської обл.

По святую водіцю – до М'якішув

Po swjatuju wodiciu – do Mjakiszuw

Криниця в М'якішах. Люде вірат, што єйна вода – лічит
Мнуого з ікон над святым струмком попало сюди з України
Krynica w Mjakiszach. Lude wi'rat, szto jejina voda – li'czyt
Mnuoho z ikon nad swjatym strumkom popalo siudy z Ukrainy

На Пудляшу вельмі мнуого кринічок, котори наши люде вважают чудотворними й до которих приїжджают набраті святої води і помолітися. Всіє знают про Грабарку, Криночку чи Кнориди, але треба згануті, що чудотворни криниціє є тоже в Сасин, Гределях, Лядах чи в М'якішах в гм. Більськ. Кажда з їх має свою історію, переказувану літами.

Кринічку в М'якішах місцьови знают вельмі добре. Як говорит тутешня легенда, в сітум місцьові понад сто літ тому дівчинці, котора пасла корови, з'явілася Божа Маті. Од того часу люде зачали сюди прибивати і набирати святої водічки. За їх словами, вона помагає на всьо – болющю голову, болющи ноги, хвороби скуори, рани, дітячи хвороби. До сіх пуор м'якішуовці розказуют історії про всякі чуда за справою води з криниці.

Мнуого літ за М'якішами бив оно струмочок. З часом люде зачали ставіти коло його крижиє. Оставлялі іконкі. Мнуого з їх потрапіло сюди з України. Буольш як руок тому в сітум місці з'явілася каплочка. Вперуч люде збудовалі дашок, потом добудовалі дзвонніцю. Руок тому, в майові 2017 року, висветів єї батюшка Євгеній Суц, настоятель Пасинкувської парафії.

Тепер раз на якійся час коло кринічки в М'якішах правляться служби. Но люде і без їх часто наві'дуют сіте місце – набірают води, моляться, оставляют жертви. Місцьови говорат, што каждого дня приїжджає до святої криниці навіть по тридцет' самоходув.

Людка ВІШНЄВСЬКА
Фото авторкі статті

На Pudlaszu welmi mnuoho kryniczok, kotory naszy lude wważajut cudotwornymi j do kotorych przyjeżdżajut nabrati swjatoji wody i pomolitisia. Wsi'є znajut pro Hrabarku, Krynoczku czy Knorydy, ale treba zhanuti, szco cudotworny krynicie je toże w Sasyn, Hredelach, Ladach czy w Mjakiszach w gm. Bi'lsk. Każda z jich мае swoju istoriju, perekazuwanu litami.

Kryniczku w Mjakiszach misciowy znajut welmi dobre. Jak howoryt tutesznia lehenda, w si'tum mi'sciowi ponad sto li't tomu di'wczynci, kotora pasła korowy, zjawiłasia Boża Mati. Od toho czasu lude zaczali siudy przybywati i nabirati swjatoji wodiczki. Za jich słowami, wona pomahaje na wsio – boluszczu hołowu, boluszczy nohi, chworoby skuory, rany, ditiaczy chworoby. Do sich puor mjakiszuowci rozkazujut istoriji pro wsiaki czuda za sprawoju wody z krynici.

Mnuoho li't za Mjakiszami byw ono strumoczok. Z czasom lude zaczali stawiti koło joho kryżuє. Ostawłali ikonki. Mnuoho z jich потрапіло siudy z Ukrainy. Buolsz jak ruok тому в si'tum mi'sci zjawiłasia kapłoczka. Wperucz lude zbudowali daszok, potom dobudowali dzwonniciu. Ruok тому, w majowi 2017 roku, wyswetił jeji batiuszka Jewhenij Suszcz, nastojatel Pasyнкуw'skoji parafiji.

Teper raz na jakijisia czas koło kryniczki w Mjakiszach prawlat'sia służby. No lude i bez jich czasto nawi'dujut si'te mi'scie – nabirajut wody, molat'sia, ostawłajut żertwy. Misciowy howorat, szto każdego dnia przyjeżdżaje do swjatoji krynici nawet' po trydceť' samochoдуw.

Ludka WISZNIEWSKA
Foto awtorki statii

Про Карпа, Юосіфа, Сімона й Тімошку, і про мліни ***Pro Karpa, Juosifa, Simona j Timoszku, i pro mliny***

Так як колись ново народжаних хлопці христілі Іваном, Ригором чи Корнілом, то бивало і так, што Карпом тоже діти називали. І бив колись Карп в Луцах – Карп Григоруку. Як жилося молодому Карпові, ми того не знаємо і певно знати не будемо. Відаємо, што так як чуть не всі пудляшукі в 1915 році виїхав вуон з сімєю в біженство, в далеку Росію. Льогко там не било – вуйна, голод, всякі хороби. Десь у біженстві умерла Карпова жуонка Маруся. Вуон пережив і вернувся до луцуовської хати. Приїхав з дочкою Віркою і з двома синамі – старшим Сімоном і молодшим Юосіфом. Хоч луцуовське село било зруйноване, хати без окон і двери, а не обсіювани через пара літ поля зарослі уже корчами і молодюю березиною, то для батька з синамі не било то перешкодою. Зразу Карп зачав господаровати в Луцах, а Юосіф з Сімоном поїхали на «Шляхту», пуд Бранськ, гроши заробляті. Там католикі не послушали царської пропаганди і не поїхали в біженство. Спокуойно пережили вуйну, побогатілі і тепер приїжджали до їх православни пудляшукі, коб хоч на пара мішкуов картофель чи жита заробіті. Сімон з Юосіфом роботи не боялись. Робілі за паробкув пуд Бранськом, а батько з дочкою Віркою трудівся в Луцах і так їхня господарка хутко станула на ноги.

В Ужиках, колісьнюм майонтку коло Городнік, на річці Орлянці, бив водяний млін. Уже кількасот літ молили там збуоже, але коли прийшла перша вуйна, чуть не всі люде виїхали в біженство і села стали пустими, млін перестав молоті. Через пара літ попав вуон в руїну. Про той зруйновани млін дознався Карп і зразу задумав його купіті. Вуон бив одважним чоловіком, взяв і позичив немаліє гроши з банку, коб мліна купіті, а послі одбудовати. Млін хутко начав на себе заробляті, і то добре заробляті. Появілись такіє гроши, што незадовго Карп не туолько позичку сплатів, а ще і два пляци з хатами в Гайнувці купів.

Карповуй дочці Вірці тоже пощастілось. Оженівся з єю Міхаль Забруоцькі з Вуолькі, хлопець добри, хоч небогати. І їм тоже жилося штотраз лепі.

Колісь все так било на селі, што найстарши син переймав по батькові господарку. Юосіф бив старши, а зрештою Сімон, млдши Карпув син, то і не хотів луцуовської господаркі. Лепі йому било в Ужиках. Молів там людям збуоже на муку, годовав тоже мнуого пщуол, а жуонка Лена во всюом помагала. Ні гроши, ні меду Сімонові не бракло. Господарка припала Юосіфові, стариїшому синові. Знаючи, як живеться Сімонові в Ужиках, Юосіф трохи завидував братові. Знав, што вуон з луцуовської господаркі не буде так добре житі, як брат з ужицького мліна. Тогди Карп видумав, што в Луцах придалася б кузня. То ж для коваля робота все буде, хтось мусіт коні ковати, а і вози жезельнякі треба людям ладіті. Коб Юосіф муог при куомсь научітісь ковальського фаху, знайшов Карп в Більську

Так як колиś nowo narodżanych chłopci chrystili Iwanom, Ryhorom czy Kornilom, to bywało i tak, szto Karpom tożе діти nazywali. I byw колиś Karp w Łuszczach – Karp Hryhoruk. Jak żyłosia młodomu Karpowi, my toho ne znamo i pewno znati ne budemo. Wiđajemo, szto tak jak czut' ne wsi° pudłaszuki w 1915 roci wyjichaw wuon z simjoju w biżenstwo, w daleku Rosiju. Lohko tam ne było – wujna, hohod, wsiaki choroby. Deś u biżenstwi umerła Karpowa żuonka Marusia. Wuon pereżyw i wernuwsia do łuszczuowskoj chaty. Pryji°chaw z doczkoju Wi°rkoju i z dwoma synami – starszym Simonom i mołdszym Juosifom. Chocz łuszczuowskie selo było zrujnowane, chaty bez okon i dwery, a ne obsi°juwany czerez para li°t pola zarosli uże korczami i mołodoju berezinoju, to dla ba°ka z synami ne było to pereszkodoju. Zrazu Karp zaczaw gospodarowati w Łuszczach, a Juosif z Simonom poji°chali na „Szlachtu”, pud Branśk, hroszy zaroblati. Tam katoliki ne posluhali carśkoj propahandy i ne poji°chali w biżenstwo. Spokuojno pereżyli wujnu, pobohati°li i teper przyjżdzali do jich prawosławny pudłaszuki, kob chocz na paramiszkuow kartofel czy żyta zarobiti. Simon z Juosifom roboty ne bojaliś. Robili za parobkuw pud Branśkom, a ba°ko z doczkoju Wi°rkoju trudiwsia w Łuszczach i tak jichnia gospodarca chutko stanuła na nohi.

W Użykach, koliśnium majontku koło Horodnik, na ryczi Orłanci, byw wodianyj mlin. Uże kilkaset li°t mołoli tam zbuoże, ale koli pryjszła persza wujna, czut' ne wsi° lude wyjichali w biżenstwo i sela stali pustymi, mlin perestaw mołoti. Czerez para li°t popaw wuon w rujinu. Pro toj zrujnowany mlin doznawsia Karp i zrazu zadumaw joho kupiti. Wuon byw odważnym czołowi°kom, wziaw i pozyczyw nemałyje hroszy z banku, kob młina kupiti, a posli odbudowati. Mlin chutko naczaw na sebe zaroblati, i to dobre zaroblati. Pojawiliś taki-je hroszy, szto nezadowho Karp ne tuolko pozyczku spłatiw, a szcze i dwa placy z chatami w Hajnuwci kupiw.

Karpowuj doczci° Wi°rci tożе poszczastіłos°. Ożeniwsia z jeju Michal Zabruoćki z Wuolki, chłopeć dobry, chocz nebohaty. I jim tożе żyłos° sztoraz lepi.

Koliś wse tak było na seli, szto najstarszy syn perejmaw po ba°kowi gospodarcku. Juosif byw starszy, a zresztouju Simon, mlodzy Karpuw syn, to i ne choti°w łuszczuowskoj gospodarcku. Lepi jomu było w Użykach. Mołow tam ludiam zbuoże na muku, hodowaw tożе mnuoho pszczuoł, a żuonka Lena wo wsiuom pomahała. Ni hroszy, ni medu Simonowi ne brakło. Gospodarka prypała Juosifowi, stary°jszomu synowi. Znajuczcy, jak żywet°sia Simonowi w Użykach, Juosif trochi zawiduwaw bratowi. Znav, szto wuon z łuszczuowskoj gospodarcku ne bude tak dobre żyti, jak brat z użyckoho młina. Toħdy Karp wydumaw, szto w Łuszczach prydałasia b kuznia. To ż dla kowala robota wse bude, chtoś musit koni kowati, a i wozy żezelnyaki treba ludiam ładiti. Kob Juosif muoh pry kuomś nauczytiś kowalśkoho fachu, znajszow Karp w Bi°łsku kowala. Byw

*Карп Григорук, його млин і хата в Луцках
Karp Hryhoruk, joho mlin i chata w Łuszczach*

ковалю. Бив то Олесь Валеріан, молодий хлопець з бідної сімї, котори навчився уже ковальоваті і шукав роботи. На пудвуорку у Карпа незадовго появилась кузня і хлопці началі коні куті, то значит Олесь ковав, а Юосіф помагав і учився. Не знаєм чом, но дорогі у Олесья і Юосіфа незадовго розийшлися. З Юосіфогово ковальованя нічого не вийшло, а Олесь збудовав собіє другу кузню в Луцках, знайшов в туом селіє дівчину, оженівся, і стуоль в Луцках взялась сім'я Валеріан.

Колі з ковальства нічого не вийшло, Карпові і його синові Юосіфові треба било далієй думаті, як житі, як гроши для сімїє заробляті. Цієли час ходів Карпові по головіє млін. То ж млін в Ужиках добре ійде і ще не виробляється з роботою, туолькі збуожа господаріє привозят молоті. А може би так одкриті мліна в Луцках? Справа в туом, што в Луцках хоч била тогди річка, то води в юой било за мало, коб рушиті млінські каменіє. Деє Карп дознався, а може прочитав, што можна било б одкриті мліна, в якуом замість води млінські каменіє рушив би спалінові мотор. В той час по селах ніхто ще і не мієв жадного такого мотора, мало хто його бачив, а і механікув ніяких не било. Карп ще раз показав, што вуон бив одважним мужчиною. Хоч то всьо ще било зусієм нове на селіє, задумав вуон одкриті спалінового мліна в Луцках.

Пудвуорок у Карпа бив малий, не помієтївсья б там млін. Найшов вуон друге мієсце пуд млін. Задумав його поставіті на малуой гуорці, на кольонії за селом. Поїєчав Карп до гміни просіті, коб йому позволілі на полі мліна побудоваті. Не позволілі. Справа тїагнулась доволі довго, мнуого разув ходів Карп до гміни, а там не позвалялі і не позвалялі. І одного разу сталось штось, што можна било зваті і нещастьом, і шастьом на раз. Лієтом, в день, колі люде билі при жнівах, загорієлась Карпова хата. Крыта солом'яною стрієчою горієла велікім полумїєм. Збієглісь сусієди. Хата горієла хутко, не вельмі як било гасіті. А зрештою і Карп не позваляв. І так хата зусієм згорієла. Не дурний бив Карп. Вся господарка била добре ubezpieчана од пожару. За спаляну хату Карп дустав добрі гроши. Люде говорілі послі, што коб дустаті гроши, сам спалів собіє хату. Карп мовчав, не хотієв про тое говоріті, так што могло то биті і правдою.

то Oles Walerian, mołoduj chłopeć z biēdnoji simjiē, kotory nawczywsia uže kowalowati i szukaw roboty. Na pudwuorku u Karpa nezadowho pojavilaš kuznia i chłopcī naczali koni kuti, to znaczyt Oles kowaw, a Juosif pomahaw i uczywsia. Ne znajem czom, no dorohi u Olesia i Juosifa nezadowho rozyjszlisia. Z Juosifowoho kowalowania niczoho ne wyjšło, a Oles zbudowaw sobiē druhu kuzniu w Łuszczach, znajszow w tuom seliē diēwczynu, ożeniwsia, i stuol w Łuszczach wziałaš simja Walerian.

Koli z kowalstwa niczoho ne wyjšło, Karpowi i joho synowi Juosifowi treba było daliēj dumati, jak zyti, jak hroszy dla simjiē zaroblati. Ciēly czas chodiw Karpowi po hołowiē mlin. To ž mlin w Użykach dobre ijde i szcze ne wyroblajēt sia z robotuju, tuolki zbuoža hospodaryē prywoziat mołoti. A może by tak odkryti mlina w Łuszczach? Sprawa w tuom, szto w Łuszczach chocz była tohdy ryčzka, to wody w juoj było za mało, kob ruszyti mlinški kameniē. Deš Karp doznawsia, a może proczytaw, szto można było b odkryti mlina, w jakuom zamist' wody mlinški kameniē ruszyw by spalinyowy motor. W toj czas po selach nichto szcze i ne miēw žadnoho takoho motoru, mało chto joho baczyw, a i mechanikuw nijakich ne było. Karp szcze raz pokazaw, szto wuon byw odważnym mužczynuju. Chocz to wsio szcze było zusiēm nowe na seliē, zadumaw wuon odkryti spalinyowoho mlina w Łuszczach.

Pudwuorok u Karpa byw małyj, ne pomiēstiwšia b tam mlin. Najszow wuon druhie miēscie pud mlin. Zadumaw joho postawiti na małuoj huorci, na koloniji za selom. Pojiēchaw Karp do hminy prositi, kob jomu pozwolili na poli mlina pobudowati. Ne pozwolili. Sprawa tiahnułaš dowoli dowho, mnuoho razuw chodiw Karp do hminy, a tam ne pozwalali i ne pozwalali. I odnoho razu stałoš sztoš, szto można było zwati i neszczastiom, i szczastiom na raz. Liētom, w deń, koli lude byli pry žniwach, zahoryēłaš Karpowa chata. Kryta sołomjanuju stryēchoju horyēła welikim połumjom. Zbiēhliš susiēdy. Chata horyēła chutko, ne welmi jak było hasiti. A zresztuju i Karp ne pozwalaw. I tak chata zusiēm zhoryēła. Ne durnyj byw Karp. Wsia hospodarka była dobre ubezpieczana od požaru. Za spalanu chatu Karp dustaw dobry hroszy. Lude howoryli posli, szto kob dustati hroszy, sam spaliw sobiē chatu. Karp mowczaw, ne chotiēw pro toje howoryti, tak szto mohło to byti i prawdoju.

Як хата згоріла і Карп з сімєю не мієв де житі, в гміні якось згоділись, коб вуон мліна і нову хату збудовав на колонії за Лушчамі. Йому туолькі того було треба. Рушила будова. І мліна, і хату будовав Карп з пустакув. Мліна покрилі цементовою дахуовкою, а хату соломою. То билі перши муrowани будинкі в Лушсах. Як будинок мліна бив уже готови, зачалі звозіті весь тоє, што в млінові потриєбне. Часом кількоро коні треба було, коб якоєсь тяжке желієство до мліна привезті. Пробувалі уже, як ходіт спалінови мотор. Люде з Лушчуов приходілі на весь подівітісь. Уже незадовго млін мієв молоті. Але молоті збуожа на муку млін так і не зачав.

У 1939 році на Пудляше вуйшли совієти. І то вони заборонілі Карпові мліна одкриваті. Для їх такіє люде як Карп билі кулаками і буржуями. Такіх найлєпі вивезті далеко в Сибір і нехай там вони пропадают. Не в головіє било Григорукам мліна одкриваті. Уже думалі вони сушиті сухаріє на дорогу в Сибір. Незадовго совієти забралі спалінового мотора і кудись вивезлі. І так з мліна в Лушсах нічого не вийшло. Сімонові в Ужиках тоже не било льогко. Вуон, так як його батько Карп, бив для совієтув буржуйом. Сімон закрив млін, бо тоже боявся дороги в Сибір.

Прийшов 1941 руок, а з ім німецька окупація і нови поради. Тепер вийшло, што млін в Ужиках є потриєбни. Ніємці позволілі його одкриті і Сімон муоґ молоті. Молов і для ніємциу, і для господаруов. Роботи знов не бракло. Певно і Карп з сином Юосіфом молов би в Лушсах, але у його уже не било мотора. Совієти раніє забралі. І прийшла ще тоґди до Лушчуов веліка біда. Коли Юосіф поїєчав коньом до Гайнувкі завезті контингент для ніємциу, сталось нещастє. Юосіфув куонь злякався німецького самохода, скочив дєсь у буок, а Юосіф попав пуд той самоход. Тяжко раняни вернувся до Лушчуов, де через пара дьон умер. Карп остався з невієсткою Кіліною, вдовіцьою по Юосіфові, і трома Юосіфовимі дочками – Маньою, Вієрою і Надьою. Што ж, треба било даліє Карпові з бабамі якось житі.

Далієй буде

*Сімон Григоруґ, млінар з Ужик
Simon Hryhoruk, mlinar z Użyk*

Jak chata zhoryła i Karp z simjoju ne miєw de żyti, w hmini jakoś zhodiliś, kob wuon mlina i nowu chatu zbudowaw na koloniji za Łuszczami. Jomu tuolki toho było treba. Ruszyła budowa. I mlina, i chatu budowaw Karp z pustakuw. Mlina pokryli cementowoju dachuowkoju, a chatu solomoju. To byli perszy murowany budynki w Łuszczach. Jak budynok mlina byw uże hotowy, zaczali zwoziti wsio toje, szto w mlinowi potryєbne. Czasom kilkoro koni treba było, kob jakoєś tiażkie żeliєstwo do mlina prywezti. Probuwali uże, jak chodit spalinowy motor. Lude z Łuszczuow prychodili na wsio podiwitiś. Uże nezadowho mlin miєw mołoti. Ale mołoti zbuoża na muku mlin tak i ne zaczaw.

U 1939 roci na Pudlasze wujszli sowiєty. I to wony zaboronili Karpowi mlina odkrywati. Dla jich takije lude jak Karp byli kułakami i burżujami. Takich najlєpi wywezti daleko w Sybir i nechaj tam wony propadajut. Ne w hołowiє było Hryhorukam mlina odkrywati. Uże dumali wony suszyti sucharyє na dorohu w Sybir. Nezadowho sowiєty zabrali spalinowoho motora i kudyś wywezli. I tak z mlina w Łuszczach niczoho ne wyjszło. Simonowi w Użykach toже ne było lohko. Wuon, tak jak joho bat'ko Karp, byw dla sowiєtuw burżujom. Simon zakryw mlin, bo toже bojawsia dorohi w Sybir.

Pryjszow 1941 ruok, a z jim nimecka okupacyja i nowy poradki. Teper wyjszło, szto mlin w Użykach je potryєbny. Niєmci pozwolili joho odkryti i Simon muoґ mołoti. Mołow i dla niєmciuw, i dla gospodaruow. Robo-

ty znow ne brakło. Pewno i Karp z synom Jusifom mołow by w Łuszczach, ale u joho uże ne było motora. Sowiєty raniєj zabrali. I pryjszła szcze toґdy do Łuszczuow welika bida. Koli Juosif pojiєchaw koniom do Hajnuwki zawezti kontynhent dla niєmciuw, stałoś nieszczastie. Jousifuw kuoń zlakawsia nimeckoho samochoда, skoczyw deś u buok, a Juosif popaw pud toj samoход. Tiażko raniany wernuwsia do Łuszczuow, de czerez para dion умер. Karp ostawsia z newiєstkoju Kilinoju, wdowicioju po Juosifowi, i troма Juosifowymi doczkami – Manioju, Wiєroju i Nadioju. Szto ż, treba było daliєj Karpowi z babami jakoś żyti.

Далієй буде

Юрій ПЛЄВА

Jurij PLEWA

Тризуб Св. Володиміра – Tryzub Sw. Wołodymiira

Што почалось у Кіювській Русі, тоє продовжилось у столиці Незалежної України

Szto poczałoś u Kijuwśkuj Rusi, toje prodowżyłoś u stolicu Nezależnoji Ukrajinu

Продовжине з 2 стор.

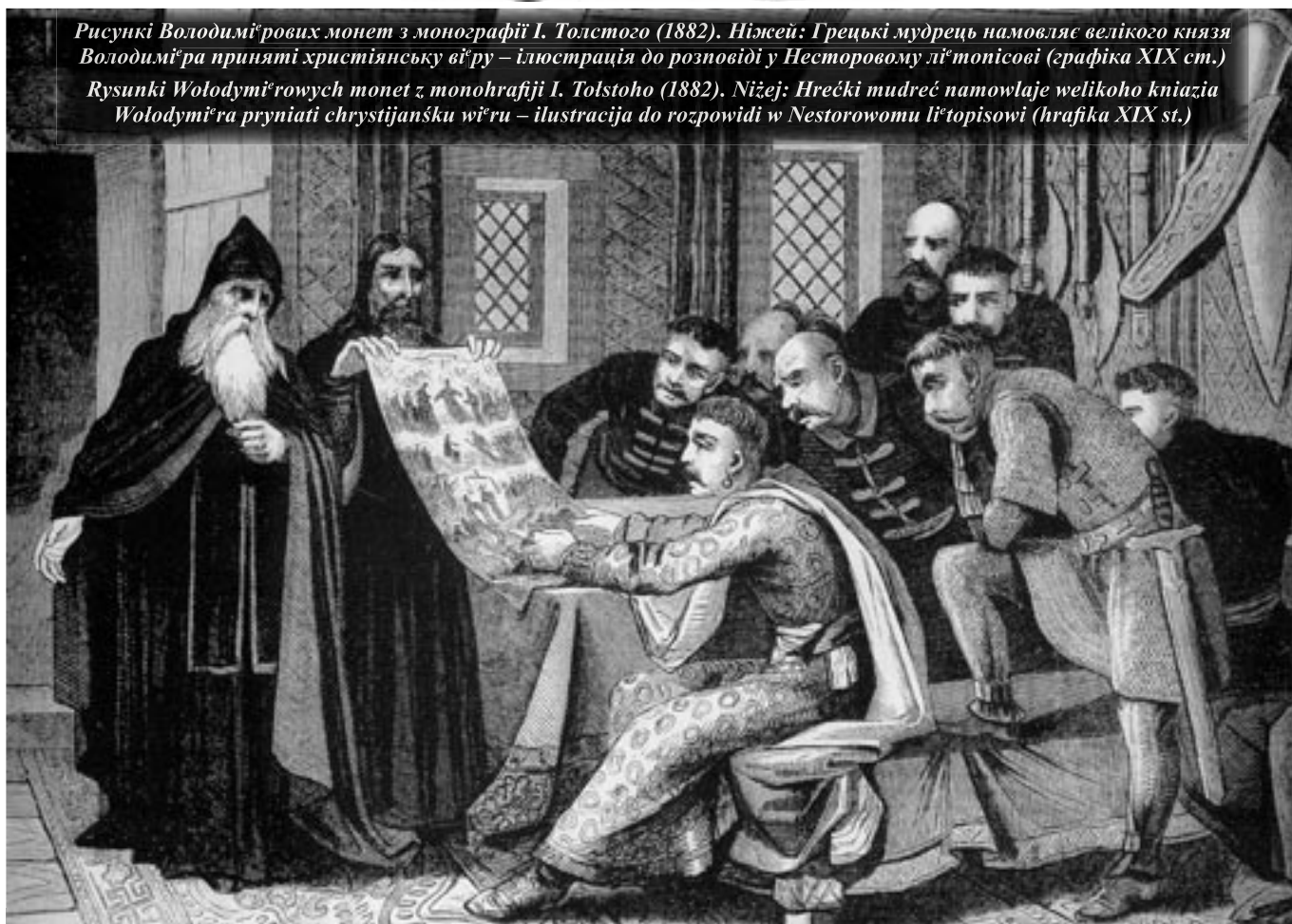
Взоровани на візантійських, золотіє й сребрани монети, на котрих бачимо Тризуба, Володимір Великі наказав карбовати (вибівати) послі свого охрещеня й традицію тую продовжували його сини Святополк і Ярослав. Робілось тоє символічно, в невеликій куолькості, бо на території Кіювської Русі золото й сребро практично не добивалось, тому платілось тут монетами, што взамічн за товари приходілі з інших країн. В середньовічові такого чогось, як, приписана оно до однеї території, національна чи крайова валюта не било й використовувались всіє можливі монети – важна біла вага і чистота цінного металу. (Бачимо тоє хоч би на Пудляшові у XV-XVI ст., коли практично всьо тут куповалось і продавалось за «празькі гроші» – сребраниє монети карбовани у Празі, бо якраз у Чехах добивали тогди мнуого сребра). Окруом монет, на Русі уживались і гривні – сребраниє злітки геометричної форми з окресляною вагою, наприклад кіювська гривня важила коло 150 грам, чернігувська – коло 200 грам.

Prodowżynie z 2 stor.

Wzorowany na wizantijskich, zołotyje j srebriany monety, na kotorych baczymo Tryzuba, Wołodymiir Weliki nakazaw karbowati (wybiwati) posli swoho ochrzczenia j tradyciju tuju prodowżuwali joho syny Swjatopełk i Jarosław. Robiłoś toje symwoliczno, w newelikuj kuolkosti, bo na terytoriji Kijuwśkoji Rusi zołoto j srebro praktyczno ne dobywałoś, tomu płatiłoś tut monetami, szto wzamičn za towary prychodili z inszych krajin. W seredniowiczowi takoho czohoś, jak, prypisana ono do odnej terytoriji, nacionalna czy krajowa waluta ne było j wykorzystowuwalis̄ wsiє možliwy monety – ważna była waha i czystota ciੰnnoho metalu. (Baczymo toje choc by na Pudłaszowi u XV-XVI st., koli praktyczno wsio tut kupowałoś i prodawałoś za «prażki hroszi» – srebrianyje monety karbowany u Prazi, bo jakraz u Czechach dobywali tohdy mnuoho srebri). Okruom monet, na Rusi używaliś i hrywni – srebrianyje zlitki heometrycznoji formy z okreslanoju wahoju, naprykład kijuwśka hrywnia ważyła коло 150 hram, czernihuwśka – коло 200 hram.

Рисунки Володимірових монет з монографії І. Толстого (1882). Ніжеї: Грецькі мудрець намовляє великого князя Володиміра прийняті християнську віру – ілюстрація до розповіді у Несторовому літописові (графіка XIX ст.)
Rysunki Wołodymirowych monet z monohrafiji I. Tolstoho (1882). Niżej: Hrečki mudreć namowляє welikoho kniazia Wołodymiira pryniati chrystijansku wiру – ilustracija do rozpowidi w Nestorowomu li_topisowi (hrafika XIX st.)

З тих причин не дивно, што паметь про «тризубни» руські монети з кунця X – першої половини XI ст. пропала на довгі роки. Почала вона оновлюватися аж при кунцові XVIII і на початкові XIX століть, коли тіє монети почали трапляти у руці істориків і нумізматикув, котори публікували їхні візерунки. Перша така публікація з'явилась 1816 р., а 1882 року вишла монографія Івана Толстого «Древнейшие русские монеты великого княжества Киевского», з 19 таблицями рисунків, котори послі використовувались як ілюстрації у книжках популяризуючих українську історію – трафіли вони й до «Ілюстрованої історії України» (1911) Михайла Грушевського, якую графічно оформлював модерніст Василь Кричевські (1873-1952). Однак аж до 1917 р. Тризуб, што зображувався не оно на Володимірових монетах, але тоже й на інших предметах, як хоч би на цеглах, з которих збудована була т.зв. Десятинна церква у Кійові, не мієв ролі національного символю.

Ситуація змінилась, коли почали творитись українські органи виконавчої влади, як Генеральний секретаріат Української Центральної Ради, покликани 15 (28) червня 1917 року, а послі була проголошена автономна Українська Народна Республіка, што сталося 25 жовтня (7 листопада) 1917 р. Як пісав одін з учасників тамтих подієй, появилась тогди проблема емблеми на печатці, якою мієлі б пудтверджуватися документи – перши тею справою занявся генеральни пісар Павло Христюк (1890-1941): «На скликання спеціальної історичної комісії, яка виробила б проект такої печатки, не було часу і тому, після консультації з відомим знавцем нашої старовини, директором Київського музею Біляшівським, постановлено було зробити дві печатки – велику, для особливо важних актів і малу для поточної праці. Обидві печатки мали в собі Тризуб Володимира... Були також пропозиції, що нав'язували до традицій Запорізької Січі. Пропонувалось, щоб велика печатка була з Тризубом, а мала була б зроблена за взірцем печатки кошових отаманів Запорізької Січі (козак з рушницею). Однак цю пропозицію одкинута з огляду на вужчу символіку цієї козацької печатки. Більшість погодилась на тому, що власне Тризуб, залишений нам суверенними князями Київської Русі, повинен і тепер бути гербом української держави і символом наших визвольних змагань» (М. Ковалевський, При джерелах боротьби, Іннсбрук 1960).

М. Грушевські, што як голова й історик активно брав участь у тих дискусіях, стверджував, што «найближчий нам часом і традицією герб Гетьманщини – козак з мушкетом ... але на знак нової України він не годиться. Відновляючи нашу стару українську державність, ми не відновлюємо нашої Гетьманщини, ми хочемо творити новий лад, нові державні й громадські форми, і емблема (знак) того мусить бути нова, щоб не було підозріння в замислах відроджування старого». Тому запропонував вуон і зусієм нови символи: «можна було б узяти за знак нової України золоті (жовті) звізди на синім тлі, по числу земель нової Української Республіки, або золоту букву У (Україна), або У.Н.Р. (Українська Народна Республіка) на синім тлі – на взірець герба Французької Республіки – R. F. Але геральдисти кажуть, што буква в гербі – се против правил геральдики. В таким разі я проектував би як символ творчої мир-

Z tych przyczyn nie diwno, szto pamet' pro «tryzubny» ruski monety z kuncia X – perszoji polowiny XI st. propala na dowhi roki. Poczala wona odnowluwatisia az pry kunciuwi XVIII i na poczatkowi XIX stoli'e, коли tyje monety poczali traplati u ruki istorykuw i numizmatykuw, kotory publikowali jichni wizerunki. Persza takaja publikacija zjawilas' 1816r., a 1882 roku wyszla monohrafija Iwana Tolstoho «Driewniejszije russkije moniety wielikogo kniazistwa Kijewskogo», z 19 tabliciami rysunkuw, kotory posli wykorzystowuwalis' jak ilustraciji u knizkach popularyzujuczyczch ukrajinsku istoriju – trafili wony j do «Ilustrowanoji istoriji Ukrajiny» (1911) Michajla Hruszewskoho, jakuju hraficzno oformluwaw modernist Wasil Kryczewski (1873-1952). Odnak az do 1917 r. Tryzub, szto zobrazuwawsia ne ono na Wołodymirowych monetach, ale toze j na inszych predmetach, jak choc by na cegłach, z kotorych zbudowana byla t.zw. Desiatinna cerkwa u Kijowi, ne mi'e w roli nacionalnoho symwolu.

Sytuacija zminilas', коли poczali tworytis' ukrajinski orhany wykonawczoji wladzy, jak Heneralnyj sekretariat Ukrajinskoji Centralnoji Rady, poklikany 15 (28) czerwca 1917 roku, a posli byla proholoszona awtonomna Ukrajinska Narodna Respublika, szto stalosia 25 zowtnia (7 listopada) 1917 r. Jak pisaw odin z uczestnikuw tamtych podiej, pojavilas' tohdy problema emblemy na peczatici, jakuju mieli b pudtwerdzuwatisia dokumenty – perszy teju sprawoju zaniawsia heneralny pisar Pawlo Chrystiuk (1890-1941): «Na sklykannia specialnoji istorycznoji komisiji, jaka wyrobyla b projekt takoji peczaty, ne bylo czasu i tomu, pisl konsultaciji z widomym znawcem naszoji starowyny, dyrektorem Kyjiwskoho muzeju Bilasziwskym, postanowleno bylo zrobty dwi peczaty – welyku, dla osoblywo waznych aktiw i malu dla potocznoji pracj. Obydwi peczaty mely w sobi Tryzub Wołodymyra... Byly takozh propozyciji, szczo nawjazuwaly do tradycij Zaporizkoji Siczj. Proponuwaloś, szczo welyka peczatka byla z Tryzubom, a mala byla b zroblena za wzircem peczaty koszowych otamaniw Zaporizkoji Siczj (kozak z rusznyeju). Odnak ciu propozyciju odkynuto z ohladu na wuzczu symwoliku cijejj kozačkoji peczaty. Biliszist' pohodylas' na tomu, szczo wlasne Tryzub, załyszennyj nam suwerennymy kniaziamy Kyjiwskoji Rusy, powynen i teper buty herbom ukrajinskoji derzawy i symwolum naszych wyzwoľnych zmahan'» (M. Kowalewskyj, Pry dzerelach borot' by, Innsbruck 1960).

M. Hruszewski, szto jak holowa j istoryk aktywno braw uczast' u tych dyskusijach, stwrdz uwaw, szto «najblyzczyj nam czasom i tradycijeju herb Hetmanszczyzny – kozak z muszketom ... ale na znak nowojej Ukrajiny win ne hodyt'sia. Widnowlajuczcy naszu staru ukrajinsku derzawnist', my ne widnowlujemo naszoji Hetmanszczyzny, my choczemo tworzyt' nowyj lad, nowi derzawni j hromadski formy, i emblema (znak) toho musyt' buty nowa, szczo ne bylo pidozrinnia w zamyslach widrodzhuwannia staroho». Tomu zaproponowaw wuon i zusi'em nowy symwoli: «mozna bylo b uziaty za znak nowojej Ukrajiny zoloti (zowti) zwizdy na synim tli, po czyslu zemel nowojej Ukrajinskoji Respubliki, abo zolotu bukwu U (Ukrajina), abo U.H.P. (Ukrajinska Narodna Respublika) na synim tli – na wzirec' herba Francuzkoji Respubliki – R. F. Ale heraldysty kazut', szczo bukwu w herbi – se protyw prawyl heraldyki. W takim razi ja proektuwaw by jak symwol tworczoji myrnoji

Зображення, якіс Михайло Грушевські пропонував використати як елементи гербу УНР: кївська печатка (1671 р.), галицька монета (XIV ст.), їздець з масштатичної печатки Юрія II (XIV ст.), печатка гетьмана Івана Мазени (1698 р.)

Zobrażenia, jakije Michajło Hruszewski proponowaw wykorzystati jak elementy herbu UNR: kijuwśka печатка (1671 r.), halićka монета (XIV st.), їздець з маїєстатичної печатки Јурїїа II (XIV st.), печатка het'mana Іwана Мазєру (1698 r.)

ної праці в новій Україні та її цивілізаційних завдань золотий плуг на синім тлі, з тим щоб сей знак нової України зайняв центральне місце в державнім гербі України».

Коло того головного елемента, на думку Грушевського, «можна розмістити в трьох полях державні знаки старої України: знак старої Київської держави Володимира Великого, герб Галицько-Володимирського королівства – їздця (див. «Ілюстровану історію») і герб Гетьманщини». А ще «внизу, в двох полях, можна дати герби Києва й Львова, двох культурних центрів старої України». А коб вже в одної композиції знашлась вся українська історія: «На вершкунь сього гербового щита, коли б хотїли його чимсь вінчати, можна б поставити одну емблему старих наших не довершених мрій – з печатки „Великого князівства Руського“, утвореного Гадяцькою унією 1657 р. Се голуб з оливною галузкою, вісник національного замирення й спокою («Ілюстрована історія»)». Круом того Грушевські, щїри народник-соціяліст, заявляв, што в місце щитоносцїв тримаючих гербового щита «рад бачити символи трудящого народу, напр., жінку з серпом по одній сторонї й робїтника з молотом по другїй. Взагалї хотїв би в атрибутах нашого герба бачити як найбільш підчеркнений культурний, творящий, об'єднуючий характер нашої нової республіки». Заступник голови УЦР, історик мистецтва Дмитро Антонович (1877-1945), уважав, што хватїт сам Тризуб – без жадних інновацій і додаткув. І саме його думка в недовгому часї перемогла.

Як то в революційни час биває – «de facto» випередїло «de iure». Пока закон про державний герб бив прийняти, вже у грудньовї 1917 року почалося друкованє перших українських гроши – кредитового білету номїналом 100 карбованцїв, на якому автор графічного проекту Георгїй Нарбут (1886-1920) помістїв саме Володимїрового Три-

praci w nowij Ukraini ta jiji cywilizacyjnych zawdań zołotyj pluh na synim tli, z tym szczo b se j znak nowoji Ukrainy zajniaw centralne misce w derżawnim herbi Ukrainy».

Коло тоho голювноho елемента, на думку Hruszewśkoho, «можна rozmistyty w trioeh polach derżawni znaky staroji Ukrainy: znak staroji Kyjiwśkoji derżawy Wołodymyра Wełykoho, herb Hałyćko-Wołodymyrśkoho koroliwstwa – їздєcia (dyw. «Ilustrowanu istoriju», s. 126) i herb Het'manszczyny». A szcze «wnyзу, w dwoch polach, można daty herby Kyjewa j Lwowa, dwoch kulturnych centriw staroji Ukrainy». A kob wże w odnouj kompozycji znaszłась wsia ukraińska istorija: «Na werszku sioho herbowoho szczyta, koły b chotiły joho czymś winczaty, można b postawyty odnu емблему старых наших не dowerszenych мрій – z печатки „Wełykoho kniazіwstwa Ruśkoho“, utworenoho Hadaćkoju unijeju 1657 r. Se hołub z oływnoju hałuzkoju, wisnyk nacionalnoho zamyrennia j spokoju («Ilustrowana istorija», s. 332)». Kruom toho Hruszewski, szczyri narodnik-socijalist, zajawlaw, szto w miście szczytonosciuw trymajuczых herbowoho szczyta «rad baczyty symwoły trudiaszczoho narodu, напр., žінку z serpom po odnij storoni j robitynka z mołotom po druhij. Wzahali chotiw by w atrybutach naszoho herba baczyty jak najbilsz pidczerknenyj kulturnyj, tworjaszczыj, objednujuczыj charakter naszoji nowoji respubliky». Zastupnik hołowy UCR, istoryk mystectwa Dmitro Antonowicz (1877-1945), uważaw, szto chwatił sam Tryzub – bez żadnych innowacji i dodatkuw. I same joho dumka w nedowhomu czasi peremohła.

Як то в революційни час быває – «de facto» wyperedїло «de iure». Пока закон про derżawnyj herb byw pryniaty, wże u hrudniowi 1917 roku poczалося drukowanie perszych ukraińskich hroszy – kredytowoho biletu nominalom 100 karbowancіuw, na jakomu awtor hraficznoho projektu Heorhij Narbut (1886-1920) pomiстiw same Wołodymirowoho

*Перши державни кредитови білет Української Народної Республіки. Проект Георгія Нарбути (грудень 1917 р.)
 Perszyj derżawnyj kredytowyj bilet Ukrajinśkoji Narodnoji Respubliki. Projekt Heorhija Narbuta (hrudeń 1917 r.)*

зуба. Згідно з прийнятим недовго після того тимчасовим законопроектom «Про флот Української Народної Республіки» «історичний золотий Тризуб» став також графічним елементом морського прапора (бандери). Однак з огляду на тогдишню політичну ситуацію – большевицькі наїзд, закон «Про державний герб України», згідно з яким «Гербом Української Народної Республіки приймається знак Київської держави часів Володимира Святого», бив ухвальони аж 12 (25) лютого 1918 року. (Варто тут згадати, што прийняти бив тогди й закон про перехід з юліанського календаря, т.зв. старого стилю, на григоріанські – після 15 (28) лютого 1918 р. всі дати вже подаються у «новому стильові»).

У цитовануй на початку статті-коментарові до оно што прийнятого закону про Тризуб як державний герб, М. Грушевські писав: «Він буде вибиватись на українських грошах, металічних і паперових, на марках і печатках, як знак української державності, знак нашої одвічної державної історії». Однюосся тоже до, по нинішні день не розгаданої квестії походження Тризуба: «Що представляє сей знак? Про се робились ріжні здогади – тому що знак сей, як то бувало з такими старинними знаками, дуже стилізований, себто реальний образ предмета, котрий він представляє, дуже змінений, для того щоб фігура мала більш декоративний, рисунковий, візерунковий характер. З ріжних об'ясень я вважаю найбільш вірним те, що се вершок булави, чи як то називають французи „начальницької палиці“ – знака власті старшини. (...) Постилізований він так, що представляє з себе дуже гарний візерунок. Коли його відповідно з смаком перерисувати, він становить дуже гарну оздобу, притім наскрізь оригінальну, яка цілком відріжня-

Tryzuba. Zhuodno z pryniatym nedowho posli toho tymczasowym zakonoprojektom «Pro fłot Ukrajinśkoji Narodnoji Respubliki» «istorycznyj zołotyj Tryzub» staw takōż hraficznym elementom morśkocho prapora (bandery). Odnak z ohladu na tohdyszniu politycznu sytuaciju – bolszewiцьki najiъzd, zakon «Pro derżawnyj herb Ukrajinu», zhuodno z jakim «Herbom Ukrajinśkoji Narodnoji Respubliki pryjmajet'sia znak Kyjiwśkoji derżawy czasiw Wołodymyra Swjatotoho», byw uchwalony aź 12 (25) lutoho 1918 roku. (Warto tut zhadati, szto pryniaty byw tohdy j zakon pro perechud z julijanskocho kalendaru, t.zw. staroho stylu, na hryhorijanski – posli 15 (28) lutoho 1918 r. wsiъ daty wże podajut'sia u «nowomu stylowi»).

U cytowanuj na poczатку statti-komentarowi do ono szto pryniatoho zakonu pro Tryzub jak derżawnyj herb, M. Hruszewski pisaw: «Win bude wybywatys na ukrajinskych hroszach, metalicznych i paperowych, na markach i pechatkach, jak znak ukrajinskoji derżawnosti, znak naszoji odwicznoji derżawnoji istoriji». Odniuossia tože do, po niniszni deń ne rozhadanoji kwestiji pochodzenia Tryzuba: «Szczo przedstawlaje sej znak? Pro se robylys riżni zdohady – tomu szczo znak sej, jak to buwalo z takymy starynnymy znakamy, duże stylizowanyj, sebto realnyj obraz predmeta, kotryj win przedstawlaje, duże zminenyj, dla toho szczo b fihura mała bilsz dekoratywnyj, rysunkowyj, wizerunkowyj charakter. Z riżnych objasneń ja wważaju najbilsz wirnym te, szczo se werszok buławy, czy jak to nazywajut' francuzy „naczalnicьkoji pałyci” – znaka własti starszyny. (...) Postylizowanyj win tak, szczo przedstawlaje z sebe duże harnyj wizeruнок. Koły joho widpowidno z smakom pererysuwaty, win stanowyt' duże harnu ozdoby, pryitim naskriż oryhinalnu, jaka ciłkom widriżniajet'sia wid

417. Великий державний герб Української Народньої Республіки, прийнятий Ц. Радою 22 березня.

418. Малий герб Української Народньої Республіки, прийнятий Ц. Радою тою ж ухвалою 22 березня.

420. Велика державна печатка Української Народньої Республіки, прийнята У. Радою 22 березня.

421. Державна печатка Української Народньої Республіки (мала печатка), затверджена тою ж ухвалою Ц. Ради 22 березня 1918 р.

ється від інших гербів та їх на різні лади повторюваних орлів і левів. Головно же те, що се оздоба питоменна, не запозичена, зв'язана з нашою тисячолітньою державою, політичною й культурною історією».

Критично оцінюючи рисунок Тризуба виконаний Г. Нарбутом («на 100-карбованцевих білетах він рисовникові не вдався»), Грушевські виконане нових графічних проєктів гербу й державної печатки доручив Васильові Кричевському. Як піше сучасні історик Павло Гай-Нижник: «Творчий процес розробки проєкту малюнку держав-

Проекти державної символіки у опрацьованьові В. Кричевського і з описами М. Грушевського («Ілюстрована історія України», вид. 1918 р.)

Projekty derżawnoji symboliki u opraciowaniowi W. Kryczewśkoho i z opisami M. Hruszewśkoho («Ilustrowana istorija Ukrainy», wyd. 1918 r.)

417. Welykyj derżawnyj herb Ukrainśkohoji Narodnoji Respubliki, pryjnatyj C. Radoju 22 bereznia.

418. Malyj herb Ukrainśkohoji Narodnoji Respubliki, pryjnatyj C. Radoju toju Ź uchwołaju 22 bereznia.

420. Welyka derżawnna peczat' Ukrainśkohoji Narodnoji Respubliki, pryjnatyj U. Radoju 22 bereznia.

421. Derżawnna peczatka Ukrainśkohoji Narodnoji Respubliki (mala peczat'), zatwerdżena toju Ź uchwołaju C. Rady 22 bereznia 1918 r.

inszych herbów ta jich na różni łady powtoriuwanych orłów i łewów. Hołowno że te, szczo se ozdoba pytomenna, ne zapozyczona, zwjazana z naszoju tysiaczolitnioju derżawoju, politycznoju j kulturnoju istorijeju».

Krytyczno oceniujuczy rysunek Tryzuba wykonany H. Narbutom («na 100-karbowancewycych biłetach win rysownikowi ne wdawsia»), Hruszewśki wykonanie nowych hrificznych projektów herbu j derżawnoji peczatki doruczyw Wasilowi Kryczewśkomu. Jak pisze suczasny istoryk Pawło Haj-Nyżnyk: «Tworczyj proces rozrobky proektu malunku

Тризуби на проєктах Георгія Нарбута, виконаних у 1918 році: велика печатка Української Держави і банкнот Української Народної Республіки номіналом 100 гривень (вгорі). Внизі Тризуб з банкноту Української Держави (номінал 1000 карбованців).

Tryzuby na projektach Heorhija Narbuta, wykonanych u 1918 r.: wielka печатка Ukrajinskoji Derżawy i banknot Ukrajinskoji Narodnoji Respubliki nominalom 100 hryweń (whori). Wnizowi Tryzub z banknotu Ukrajinskoji Derżawy (nominal 1000 karbowanciuw).

ного герба УНР тривав недовго й під пильним контролем М. Грушевського та відповідно до його побажань. ... В обох (великому і малому) гербах Тризуб був оточений стилізованим оливковим вінком. Розроблений на основі знака Володимира Великого, за князювання якого Київська Русь досягла найбільшої могутності й до її складу входили всі пізніші українські землі, герб України символізував ідею соборності – об'єднання всіх етнічних українських територій в одну державу, а оливковий вінок мав відображати мирну політику УНР».

Проекти Кричевського потім були опубліковані Грушевським з описами, што то «великі» і «малий» герб, а тоже «велика» й «малая» печатка. Але як завважає історик-геральдист Андрій Гречило: «Не зовсім зрозуміло, однак, чому один із гербів „великий”, а другий – „малий”, адже різниця між ними за композицією незначна. Великий герб мав би містити або більше елементів у щиті, або додаткові позаштитові фігури». І пояснює ту ж загадку так: «Скоріш за все, Кричевський виконав два варіанти проекту герба Української Народної Республіки, з яких мали вибрати один. Однак члени Малої Ради залишили обидва – „щоб добро не пропадало”. Подібна ситуація, мабуть, була й із проєктами печаток УНР. На „малий” тризуб має тонку зовнішню облямівку, а на „великий” його внутрішні поля заповнені декоративною сіткою. Тобто художник виконав їх відповідно до кожного з двох варіантів проекту герба».

Державний переворот 29 квітня 1918 р., якій радикальну й просоціалістичну УНР перетворив в очолювану гетьманом Павлом Скоропадським консервативну й «козакофільську» Українську Державу, в привілейовану позицію поставив історичний герб Вуоїська Запорозького – козака з самопалом. Не означало то однак реґігнації з Тризуба й Георгій Нарбут, якому була доручена справа графічного проєктування державної символіки, створив композицію з обох емблем.

derżawnoho herba UNR trywaw nedowho j pid pylnym kontrol'em M. Hruszewśkoho ta widpowidno do joho побажаń. ... W oboch (wełykomu i małomu) herbach Tryzub buw otoczenyj stylizowanym oływkowym winkom. Rozroblenyj na osnovi znaka Wołodymyra Wełykoho, za kniazuiwannia jakoho Kyjiwska Ruś dosiahła najbilszoi mohutnosti j do jiji składu wchodyły wsi pizniszi ukrajinski zemli, herb Ukrainy symwolizuwaw ideju sobornosti – objednannia wsich etnicznych ukrajinskich terytorij w odnu derżawu, a oływkowyj winok maw widobrażaty myrnu polityku UNR».

Projekty Kryczewśkoho potom byli opublikowany Hruszewśkim z opisami, szto to «weliki» i «małaj» herb, a toże «welika» j «małaja» печатка. Ale jak zawważaje istoryk-heraldyst Andriј Hreczylo: «Ne zowsim zrozumiło, odnak, czomu odyn iz herbiw „wełykij”, a druhyj – „małyj”, adże ryznycia miż nymy za kompozycijeju neznacznа. Wełykij herb maw by mistyty abo bilsze elementiw u szczyti, abo dodatkowi pozaszczytowi fiury». I pojasnjuje tuju zahadku tak: «Skorisz za vse, Kryczewśkij wykonaw dwa warianty proektu herba Ukrajinskoji Narodnoji Respubliki, z jakych mały wybraty odyn. Odnak czlenu Małoji Rady załyszyły oby dwa – „szczob dobro ne propadało”. Podibna sytuacija, mabut, buła j iz proektamy печаток UNR. Na „małij” tryzub maje tonku zownisznju oblamiwku, a na „wełykij” joho wnutriszni pola zapowneni dekoratywnoju sitkoju. Tobto chudożnyk wykonaw jich widpowidno do kożnoho z dwох wariantiw proektu herba».

Derżawnyj pereworot 29 kwiťtnia 1918 r., jakij radykalnu j prosocijalistycznu UNR peretworuw w oczoluwanu heťmanom Pawłom Skoropadśkim konserwatywnu j «kozakofilśku» Ukrajinsku Derżawu, w prywilejowanu pozyciju postawiw istoryczny herb Wuojśka Zaporozьkoho – kozaka z samopałom. Ne oznaczalo to odnak rezyhnaciji z Tryzuba j Heorhij Narbut, jakomu była doruczona sprawa hracicznoho projektowania derżawnoji symboliki, stworyw kompozyciju z oboch emblem.

Реституція УНР в кунцові 1918 року перервала гербові експерименти – єдиним символьом незалежної української державності й боротьби за її стає сам Тризуб. Тому й логічним було те, що недовго послі проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) і референдуму, котори тую декларацію затвердів (1 грудня), Верховна Рада України 19 лютого 1992 р. як «малий герб України» прийняла Тризуб – у графічному варіанті, якій опрацювала творча група у складі Андрієй Гречило, Олексієй Кохан й Іван Турецькі. Принятий бив «малий герб», бо повиньон биті ще й «великі», што записане у 20-туй статті Конституції: «Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. (...) Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького... Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України)». Однак той «великі герб» оказався не таким то й латвим до опрацювання, бо хоч одбилися вже три конкурси, жадьон з проєктув не бив подани до затвердження Верховною Радою України. Не є вуон зрештою аж так знов вельмі потрібни – за національні символі і державни герб од ста вже літ зусім же ж добре служит Володимірови Тризуб, якій, цитуючи слова статті з херсонської газети «Дніпро» (квітень 1918 р.), «помимо своєї старості, своїм видом наскрізь модерний», а до того «в цілому світі ніяка нація, ні держава не має подібного гербу».

Юрій ГАВРИЛЮК

Restytucija UNR в kunciwі 1918 roku pererwała herbowy eksperymenty – jedynym symwolum niezależnoji ukrajіnskoji derżawnosti j borot'by za jeji staje sam Tryzub. Tomu j lohicznym było toje, szto nedowho posli prohołoszenia niezależnosti Ukrajiny (24 serpnia 1991 r.) i referendumu, kotory tuju deklaraciju zatwerdiw (1 hrudnia), Werchowna Rada Ukrajiny 19 lutoho 1992 r. jak «małyj herb Ukrajiny» pryniała Tryzub – u hraciznomu warijanti, jakij opraciowała tworcza hrupa u składi Andriј Hreczyło, Oleksiј Kochan j Iwan Turecki. Pryniatyj byw «małyj herb», bo powinion byti szcze j «weliki», szto zapisane u 20-tuj statti Konstytuciji: «Derżawnymy symwołamy Ukrajiny je Derżawnyj Prapor Ukrajiny, Derżawnyj Herb Ukrajiny i Derżawnyj Himn Ukrajiny. (...) Wełykyj Derżawnyj Herb Ukrajiny wstanowlujeťsia z urachuwaniam małoho Derżawnoho Herba Ukrajiny ta herba Wijska Zaporizkoho... Hołownym elementom wełykoho Derżawnoho Herba Ukrajiny je Znak Kniażoji Derżawy Wołodymyra Wełykoho (małyj Derżawnyj Herb Ukrajiny)». Odnak toj «weliki herb» okazawsia ne takim to j łatwym do opraciowania, bo chocz odbylisia wże try konkursy, žadion z projektuw ne byw podany do zatwerdżenia Werchownoju Radoju Ukrajiny. Ne je wuon zresztoju aż tak znow welmi potrebnы – za nacionalny symwol i derżawnы herb od sta wże літ zusiм же ж добре служи́т Wołodymirowy Tryzub, jakij, cytujuczy słowa statti z chersonskoji hazety «Dnipro» (kwіteń 1918 r.), «pomymo swojeji starosti, swoim wydom naskriż modernyj», a do toho «w ciłomu switi nijaka nacija, ni derżawa ne maje podobnoho herbu».

Jurij HAWRYLUK

Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”

Sąsiedzi, koledzy, zabawy i inne rozrywki

O przeprowadzce do wsi i co się w związku z nią zmieniło, już wprawdzie pisałem. Chciałbym jednak spojrzeć na to w innym kontekście. Życie we wsi, przynajmniej dla mnie, zaczęło się od nowa. Przede wszystkim mogłem dłużej pospać, bo do szkoły miałem jakieś 500 metrów. Koledzy byli na miejscu, na początku nawet pod tym samym dachem. Do zabawy była cała czwórka – ja i trójka od Grzejków. Kiedy Grzejkowie wyprowadzili się do domu po sąsiedzku, byłem u nich częstym gościem. Przyjaźnili się również rodzice. Gdy urodził się im kolejny syn Kazik, poproszono mego brata, bytrzymał go do chrztu i nie przeszkadzało to, że byliśmy prawosławni (ostatni raz spotkałem Teresę i Kazika na weselu brata w 1963 roku).

Z drugiej strony naszymi sąsiadami byli autochtoni Przygodowie. Było to bezdzietne starsze małżeństwo. Byli bardzo sympatyczni. Na podwórku i obejściu panował u nich idealny porządek. Często biegałem do nich zapytać, czy w czym mogę pomóc. Pan Przygoda miał dużo różnych narzędzi.

Ponieważ lubiłem majsterkować – zresztą wtedy wszystkie zabawki robiło się same – pożyczałem od pana Przygody a to piłę, a to świderek, a nawet hebeleki. Był wtedy na wsi taki zwyczaj, że każdej soboty (oczywiście jak nie było śniegu) zamiatało się ulicę naprzeciw swojej posesji. Zawsze jak zamiatałem u siebie, zamiatałem też ulicę naprzeciw posesji Przygody. Dostawałem za to od czasu do czasu parę groszy na cukierki.

W tych czasach był jeszcze inny obowiązek nałożony na mieszkańców wioski – warta. Warta to był taki nocny dyżur. Polegało to na tym, że co nocy od zmroku do świtu trzeba było chodzić po wsi. Wartę trzymały zawsze dwie osoby, przeważnie z sąsiednich domów. Jej symbolem była drewniana pałka o długości około metra. Po zakończeniu warty przez dany zespół, to znaczy duet sąsiadów, pałkę przekazywano następnym. Gdy już byłem trochę starszy, chętnie pisałem się do wartowania. Nam przeważnie wypadało z Grzejkami, wtedy wartowaliśmy razem z Mańkiem. Wartowałem również za Przygodów, Chilów (też starsze samotne małżeństwo).

Rodzice także przyjaźnili się z Przygodami i Chilami. Oni nie mieli koni, ale mieli ziemię. Ojciec zawsze lubił mieć dużo pola. Dużo siał, sadził, no i w ogóle być zauważalnym gospodarzem. Szanowali nas za to. Ponieważ, jak już wzmiankowałem, posiadanie dużej ilości własnej ziemi czyniło z gospodarza kułaka, więc ziemię się dzierżawiło (na niby). Kosiło się na własny użytek łąkę sąsiadów, uprawiało kawałek pola, a w zamian pomagało się w obrabianiu ich działek. Czasami, jak był większy urodzaj, korzystało się z ich budynków gospodarczych, przeważnie stodoł.

Nie pamiętam, aby we wsi czy okolicy był ktoś, kto nie byłby życzliwy naszej rodzinie. Rodzice, choć nie gospodarowali na swoim, to starali się być dobrymi gospodarzami. Ojciec wprawdzie miał skończone tylko cztery klasy (szkoły carskiej), ale był bardzo odcytany. Dużo czytał. Interesowały go przede wszystkim książki historyczne. W młodości czytał prawdopodobnie również dużo baśni i to w wydaniu rosyjskim – wieczorem, gdy matka w sąsiednim pokoju coś tam jeszcze robiła,

często kładłem się obok ojca i posiłem: *Tatko, skazy skazku*. Opowiadał, opowiadał, nie tylko bajki, ale i różne historie ze swego życia. Gdy zasypiał, szturchałem w bok, mówiłem: *Tatko, a szczo dalsze?* Miał dużo życzliwych ludzi nie tylko we wsi, ale też w gminie i w powiecie. Chwalił się kiedyś, że proponowano mu objęcie posady kierownika jakiegoś Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR-u). Odmówił.

Jeśli chodzi o mnie, też nie pamiętam, bym był obrażany przez rówieśników z powodu swego pochodzenia czy wyznania. Jeśli były jakieś spiećki, to między dziećmi z sąsiednich wiosek, to znaczy Głuchu czy Ruklasu. Ale tak naprawdę były to przeważnie wojny zimą na śnieżki. Z nastaniem wiosny następował rozejm, ponieważ po lekcjach trzeba było szybciej wracać do domu i brać się do roboty, pomagać w gospodarstwie. A było co robić od wczesnej wiosny do późnej jesieni. Pomagało się w różnych pracach gospodarczych. Pobawić się mogliśmy wieczorem albo w niedzielę.

Tak naprawdę dużo nas do tych zabaw nie było, bo w klasie było w sumie sześćioro dzieci: Bolcia Tchurzevska (jedyna dziewczyna) z Wesołówka, Helmut Hardwig z Głuchu, Wiesiek Biezoński, też z Głuchu, Marian Grzejko (nasz sąsiad), Marian Reding i ja. Oprócz wymienionych byli we wsi jeszcze Kazik i Rysiek Cackowscy (trochę starsi), no i Kazik Kowalczyk zwany Stary, jako że wśród nas był najstarszy. W 1957 roku dołączył do nas Michał Charwicz z repatriacji. Byli też Rejny i Wili Krosty, ale jakoś z nami się nie przyjaźnili. Był też Kurt Papajewski, jako młodszy dołączył trochę później. Dziewczyny, które czasami nam towarzyszyły, to Teresa Grzejko i Herta Papajewska.

Wiosenne i letnie zabawy opisałem wcześniej. Natomiast w późne jesienne i zimowe wieczory chodziło się na wieczorki. Do Żukowskich szło się, żeby posłuchać różnych historii o duchach, strachach i innych niewiarygodnych historiach. Do Redingów też często chodziliśmy. Pamiętam jesiennymi wieczorami było tam wielkie kisenie kapusty. Zimą przychodziłem przeważnie po to, by wspólnie z Marianem odrabiać lekcje, a przede wszystkim wspólnie uczyć się wierszy. Pan Orłowski zadawał ich bardzo dużo. Miał szczególną słabość do Mickiewicza. „Ode do młodości”, „Koncert Jankiela” musieliśmy znać na pamięć. Dzięki temu do dziś pamiętam znaczne fragmenty tych utworów.

Do Papajewskich lub Grzejków chodziliśmy, aby pograć w fanty lub flirt. Gry w fanty były różne, ale przeważnie: „pomi-

dor” lub „głuchy telefon”. Celem większości gier było to, żeby prowadzący grę zmusił zawodnika do popełnienia błędu. W naszej gwarze mówiło się „skusił”. Gra w pomidora polegała na tym, że zawodnicy siedzieli szeregiem jeden obok drugiego, a prowadzący grę zagadywał zawodnika, zadając pytanie lub opowiadając jakiś dowcip i czekał na reakcję. Zagadywany zawodnik miał zawsze z powagą odpowiadać „pomidor”. Jeśli się uśmiechnął lub powiedział coś innego, oznaczało, że skusił i musiał dać fant. Gra w głuchy telefon polegała z kolei na tym, że pierwszy z szeregu wymyślał jakąś historijkę (wiadomość) i szepciem przekazywał siedzącemu obok, ten przekazywał następnemu. Na koniec gry prowadzący odpytywał od końca aż do pierwszego – tego, który podał wiadomość. Jeżeli była niezgodna z podaną, to ten, który po drodze zmylił (przekłamał) treść przekazanej na początku wiadomości, dawał fant. Było też wiele innych podobnych gier, ale najczęściej graliśmy w pomidora i głuchy telefon.

Na zakończenie gry trzeba było wykupić fanty. Fanty prowadzący grę ukrywał, na przykład pod kocem, tak by ich nikt nie widział. Po zakończeniu prowadzący grę wkładał rękę pod koc i losowo wybierał fant, tak żeby nikt nie widział i pytał: Czyj to fant, który trzymam w ręku? Osądźcie go, ale dobrze. Osądzali wszyscy zawodnicy. Osądy były różne: wypić szklanek wody, zaśpiewać, zbić kołem jajko, opowiedzieć dowcip... Chodziło o to, by wszystkich rozbawić. Najzabawniejszym osądem była spowiedź, która polegała na tym, że spowiednik siadał na krześle, a spowiadający stał z tyłu i gestem, na migi pokazywał tak, by wszyscy widzieli – oczywiście oprócz spowiadającego się – jakąś czynność, czyli grzech i pytał: „Ile razy to robiłeś?”. Spowiadany odpowiadał, wymieniając liczbę. W niektórych przypadkach ubaw był niesamowity.

Nie sposób opisać wszystkich zabaw, jakie wymyślano w okresie, gdy nie było radia i telewizji. Większość zabawek oraz nazwijmy to eksponatów do zabaw, wymyślaliśmy i robiliśmy sami. Taczkę, wózek, sanki – wszystko to robiliśmy we własnym zakresie.

Jeśli chodzi o wózek, to koła wycinało się z grubego pnia drzewa. Dziury w drewnie robiliśmy przez wypalanie. Nagrzewało się metalowy pręt do czerwoności, a następnie tą rozpaloną częścią dotykało się drewna w odpowiednim miejscu. Powtarzając czynność wiele razy, wypalało się dziurę na ośkę.

Zimą też mieliśmy swoje zabawy. Górki w okolicy nie było. Żeby choć trochę pojeźdzać na sankach, usypywaliśmy górki z ubitego śniegu (o tak, śniegi wówczas były obfite). Najlepsza była zabawa na lodzie, przecież obok wsi przepływała Omulew. Łyzew z prawdziwego zdarzenia nie mieliśmy. Jeśli ktoś miał, to znalezione poniemieckie, przykręcane do zelówek butów – jakie wówczas były buty, pisałem wcześniej. Dobrze, jeśli ktoś miał drewniaki (klompy). Ja nie miałem. Innowacyjny był pomysł mego brata. Z dwóch kawałków polan zrobił takie małe saneczki, podkute zwykłym drutem. Jazda na takich saneczkach polegała na tym, że stawało się na nich obiema nogami, między nogi brało się długi kij z wbitym na końcu gwoździem i hajda po lodzie. Zanim nauczyłem się manewrować tym pojazdem, nabiłem niejednego guza. Za parę dni taka zabawa stała się na tyle powszechna, że organizowaliśmy zawody. Zdarzało się często wjechać w oparzelisko, no i kąpiel w lodowatej wodzie murowana. Jeśli zdarzyło się to w czasie przerwy lekcyjnej, to czasami pan nauczyciel pozwalał siedzieć koło pieca i się suszyć. Do domu strach było iść.

Grzybobranie

W sezonie letnio-jesiennym atrakcją, przynajmniej dla mnie, był wyjazd na grzybobranie. Nasze wioski były otoczone grzybnymi lasami. W Rekownicy, wiosce oddalonej o 5 kilometrów od Wesołówka, był skup grzybów.

Trudno pominąć w opisie moich wspomnień akcję grzybobrania. Użyłem tu celowo słowa akcja, gdyż niektórzy uczestniczyli całymi rodzinami. Najbardziej zaangażowani w to byli nasi sąsiedzi Grzejkowie. Jeśli tylko po jakimś deszczu pojawił się choćby drobny wysyp, zaprzęgali konika do wozu, ładowali kosze i całą rodziną wyjeżdżali do lasu. Często w wolniejszych dniach – oczywiście za zgodą rodziców – zabierałem się z nimi. Była to przeważnie wyprawa całodniowa, od wczesnego ranka do wieczora. Zbierano tylko prawdziwki, kurki, a jesienią zielonki. Wieczorem cały swój urobek wieźli do Rekownicy na skup. Czasami ja też sprzedawałem to co uzbierałem. Nie byłem nigdy dobrym grzybiarzem, ale Grzejkowie wieźli na skup pełne kosze do kartofli. W ten sposób zasilali budżet rodzinny; mi wystarczyło, że zarobiłem na cukierki.

Gdy byłem starszy, często sam wypuszczałem się na grzybobranie, nie furmanką, ale rowerem lub pieszo. Lasów nie brakowało. Najbardziej grzybowe lasy były za

Оmulwią на пólnoc од Rukласу в kierunku byлей wsi Ruda. Piszę byлей, gdyż на початку в тей wsi осидлено kilka rodzin з наших надбузаńских околів. По пару латх вьєш зликwidовано, а teren зайето под полигон. Została tylko wieża kościelna.

Inne, mniej bezpieczne zabawy

Były to czasy powojenne, toteż dla dzieciaków jedną з atrakcji była zabawa в зо́лнierzы, а як в зо́лнierzы, то і в wojnę. Teraz з перспектывы kilkudziesięciu лат zdaje sobie sprawę, jak niebezpieczne były to zabawy.

Głównymi rekwizytami takiej zabawy były karabiny, pistoletы lub inne urządzenia. Teraz takie atrapy można kupić на odpustowych kramach, ale wtedy każdy robił се sobie według własnego pomysлу. Nie był то jednak kawałek wystruganego papyka, lecz coś naprawdę strzelającego, а przynajmniej robiącego dużo hukу. Materiału до таких domowych konstrukcji было wtedy sporo. В лесі ко́ло ле́сничо́вki в drodze до Wielbarka ktoś, nie pamiętam kto, odkrył dół, в którym было mnóstwo różnego rodzaju amunicji і nie tylko. Jak była amunicja, то można было skonstruować jakiś там karabin lub pistolet, który co prawda nie strzelał, ale robił dużo hukу, а pomysłów было mnóstwo.

Як то się робило? Oto najprostszы przykład: najpierw з naboju karabinowego trzeba было wyjąć pocisk, potem odsypać trochę prochu, wcisnąć pocisk з po-

wrotem в глѣб луски, на wierzch wsypać wcześniej odsypаны прох, ustawić так spreparowany nabój на czymś twardym, albo najlepiej zakopać до połowy в землю. Wystarczyło wtedy podpalić прох znajdujący się з wierzchu – wystrzał, huk і wiele radości. Opisywany то sposób był najbardziej prymitywny, niektórzy konstruowali prawdziwe armatki.

Opiszę teraz в przybliżeniu konstrukcję jednego з наших pistoletów, powszechnie wykorzystywanych в zabawach. Zasada była prosta. Z naboju wyjmowało się pocisk, wytapiało się з niego оłów, в то miejsce wsypywalo się trochę prochu lub wkruszało „siarkę” з запалчаных лѣбко́в і zatykało gwoździem papiakiem. Wystarczyło wtedy uderzyć czymś twardym в papiak і miało się mnóstwo hukу. Można то было wykorzystać także до konstrukcji chociażбы takiego pistoletу.

Wystarczyło tylko kciukiem podnieść główkę tłoczka, która за справу napiętej gumki uderzała в główkę papiaka і efekt gotowy.

Inną zabawą związaną з znaleziskiem pod Wielbarkiem, były – nazwijmy то – fajerwerki. Otóż, як wspominałem на początku, zaraz по wojnie lasy były pełne zwierzyny. Dla нас szczególnie uciążliwe były dziki, które pustoszyły pola, szczególnie uprawy ziemniaków. Grodzień pól niewiele dawało, gdyż dziki potrafiły przekopać się под ogrodzeniem. Dość skutecznie odstrasżająco działał hałas і ogień. Gdy więc stwierdzono, że dziki zaczynają robić szkody, organizowano akcje odstrasżające. На takie akcje najczęściej wysyłano нас – dzieciarnię. Zaopatrzeni в różny hałasliwy sprzęt – stare wiadra, puszki, kije – późnym zmierzchem wędrowaliśmy на wskazane pola graniczące з lasem. Rozpalaliśmy ognisko і robiliśmy hałasу tyle, ile się dało. Trwało то godzinę-dwie, zależy, о której rozpoczęliśmy strażenie. Gdy zbliżała się pólnoc, а ognisko dogasało і было в ним pełno żaru, wtedy wrzucaliśmy в ten żar swoje trofea spod wielbarskiego lasu і rozbiegaliśmy się we wszystkie strony, kryjąc się в kartoflanych bruzdach. З redlin obserwowaliśmy kanonadę. Gdy już wszystko ucichło, gasiliśmy ognisko і wracaliśmy до domu. Te ostatnie fajerwerki robiliśmy oczywiście в tajemnicy przed rodzicami. Nikt на szczęście żadnego uszczerbku nie doznał.

**Anatol STEFANIUK
(STEPANIUK)**

На Пудляши – хати наши! ❖ На Pudlaszy – chaty nasze!

Хата в Істокові (гміна Нарва), може й не найстаріша, але обновляна, а ще й кірилицью гоже пудписана. Збудовали єї на початку 1930-х Євдокім Домбруовські, а тепер тут господарит його́н правнук Артур Янюк, бо як сам каже – з Білостока потягло до Істока! В середині захова́лась і коли́сьня піч, в якуо́й ще неда́вно баба Вірка правдіви свую́йські хліб пеклі. Фото Ю. Гаєрилюка ❖ Chata в Istokowi (hmina Narwa), może j ne najstarіjsza, ale odnowlana, а jeszcze j kirylicioju hoże pudpisana. Zbudowali jeji на początku 1930-ch Jewdokim Dombrowські, а тепер тут gospodaryt johin prawnnuk Artur Janiuk, бо як сам каже – з Білостока potiaħło до Істока! Wsередini zachowałaś і kоliśnia pič, в которуј szcze недавно baba Wiрка prawdziwy swuојski chliб pekli.

Pomiędzy pradawną Słowiańszczyzną a Rusią Kijowską

(Szkic o dawnym osadnictwie na podlaskim Pobużu)

Kontynuacja z poprzedniego numeru

Do lat 60. XX w. w niektórych opracowaniach dotyczących Podlasia miejscowe osadnictwo ruskie łączono z plemieniem Dregowiczów, zaliczanym do przodków obecnych Białorusinów.³⁰ Wyniki współczesnych badań archeologicznych, określające kierunki, z których od VI, a zwłaszcza od X w. n.e., przybywała na Pobuże ludność ruska, zaprzeczają tej ewentualności. Ten przestarzały już pogląd został odrzucony również przez archeologów i historyków.³¹ J. Wiśniewski w encyklopedycznym zarysie kultury Słowian specjalnie podkreślił, że obszar Podlasia od X w. kolonizowali od południa brzegiem Bugu wraz z ekspansją książąt ruskich Rusini wołyńscy, a nie, jak niektórzy sądzili, północno-wschodni Dregowicze.³²

Określając granice terytorium dregowickiego, współczesny archeolog W. Siedow zaznacza, że na zachodzie wielki obszar błot (tzw. Błoto Wyganowskie) oddzielało osiedla Dregowiczów od brzeskiego Pobuża i wododziału Bugu i Niemna. Te ostatnie regiony niektórzy badacze uważali za dregowickie. Jednak takiego przypuszczenia nie potwierdzają żadne fakty. Ludność Środkowego Pobuża [...], sądząc z danych archeologicznych, należała do zupełnie innego plemienia.³³ Warto tu wspomnieć opinię Mychajła Hruszewskiego, który opisując obszary poszczególnych plemion (związków plemiennych), zaznaczał: *Na zachodzie kolonizacja dregowicka nie wychodziła poza dorzecze Prypeci, granicząc z nadbużańską ludnością dulebską. Na wododziale niemeńskim Dregowicze stykali się z ludami litewskimi. Można tu zwrócić uwagę na fakt, iż typy pochówek Środkowego Pobuża (w okolicach Drohiczyzna) w pełni odróżniają się od prypecko-berezyń-*

*skich. To potwierdzałoby przypuszczenie, że środkowe i dolne Pobuże należało już do innego plemienia, ale póki co materiału archeologicznego dla tych regionów jest bardzo mało i z wywodami trzeba poczekać.*³⁴ Jak widzimy, plon badań archeologicznych ostatnich kilkadziesiąt lat w pełni potwierdził te przypuszczenia, pozwalając na dokładne określenie kierunków, z których kolonizowane było Pobuże.

Przez długie lata pokutowała, także w opracowaniach o charakterze naukowym, legenda o zamieszkiwaniu Pobuża przez Jaćwingów.³⁵ Ojcem tej legendy stał się Jan Długosz, który w swoich *Rocznikach...* nazwał Drohiczyzn stolicą plemienia Jaćwingów.³⁶ Informację tę powtórzyli Marcin Kromer, Maciej Strykowski i inni ówczesni dziejopisarze, a nawet niektórzy historycy XIX-wieczni oraz XX-wieczni historycy-niefachowcy.

W rzeczywistości to spokrewnione z Litwinami i Prusami plemię zamieszkiwało na północ od Biebrzy, na Pojezierzu Suwalskim. Między Biebrzą a Narwią rozciągał się natomiast

lesisty obszar granicznego pustkowieca, strzeżonego przez grody ruskie (Suraż, Bielsk) i mazowieckie (Wizna, Świętek).³⁷ Wskazywał na to już M. Hruszewski, pisząc: *Północną część Pobuża (Drohiczyzn, Mielnik, Brańsk) często uważa się za słowiańską zdobycz na gruntach jaćwieskich; jest to jednak pogląd czysto hipotetyczny; o kolonizacji jaćwieskiej na Pobużu niczego nie wiemy, jak i w zupełności nie mamy faktów, które wskazywałyby, iż kolonizacja ruska nastąpiła w tym regionie w okresie późniejszym. W XIII w., gdy rzeczywiście mamy wzmianki o Jaćwingach, widzimy ich za Narwią i Bobrem [Biebrzą].*³⁸

Zanim przeprowadzone w ostatnich dziesięcioleciach badania archeologiczne umożliwiły określenie przynależności kulturowo-etnicznej i kierunków migracji ludności kolonizującej od połowy VI w. dorzecze środkowego Bugu, dyskutowano nad tym problemem, opierając się na skąpych informacjach zawartych w *Powieści lat minionych*. Latopis ten zawiera dwie wzmianki o plemiennej przynależno-

Ceramika starożytna i średniowieczna w Muzeum Regionalnym w Drohiczyźnie

ści mieszkańców Pobuża: *Bużanie*, ponieważ *siedzieli nad Bugiem, później zaś Wołynianie*; oraz: *Dulebowie* zaś *mieszkali nad Bugiem, gdzie dziś Wołynianie*.³⁹

Dość obszernie omówił ten problem M. Hruszewskij. Polemizował on z poglądem rosyjskiego badacza A. Szachmatowa, który twierdził, iż wymienieni w *Powieści...* Bużanie, Wołynianie i Dulebowie byli trzema różnymi plemionami, kolejno zasiedlającymi Pobuże, co w warunkach względnej stabilizacji osadniczej VIII-IX w., o którym to okresie mówi latopisarz, nie wydaje się możliwe. Zdaniem Hruszewskiego w tekście *Powieści...* znalazły odbicie nie zmiany wywołane migracjami plemion, a jedynie zmiany nazwy jednej grupy osadniczej. Uważał on, iż Dulebowie to nazwa najstarsza, jeszcze prasłowiańska, zaś Wołynianie i Bużanie to nazwy o charakterze terytorialnym, powstałe od nazw grodów – Wołyń (na zachodnim brzegu Bugu, obecnie Gródek Nadbużny) i Bużsk (obecnie Busk w Galicji), z tym że nazwa Wołynianie była w okresie powstawania *Powieści...* najbardziej rozpowszechniona i rozumiała.⁴⁰

Taki punkt widzenia podziela też współczesny historyk ukraiński S. Miszko, stwierdzając: *na zachód od Derewlan, tzn. na obszarze ziem zachodnioukraińskich – Wołynia, Chełmszczyzny, Podlasia i Galicji, powstało plemienne państwo Dulebów z ośrodkiem w Wełyniu lub Wołyniu nad Bugiem, u ujścia rzeki Huczwy. [...] Później nazwa Dulebów znika, a jej miejsce zajmuje nazwa Bużanie – od politycznego ośrodka Bużsk, współczesny Busk. Ale i ta nazwa nie utrzymała się. Jej miejsce zajęła nazwa Wołynianie*.⁴¹

Współczesny historyk rosyjski Borys Rybakow zwrócił uwagę na to, że nazwa Bug może oznaczać zarówno Bug (Bug Zachodni), jak i Boh (Bug Wschodni), latopisarz zaś nie wskazał, którą z rzek miał na myśli. Gród Wołyń, ogólnoplemienny ośrodek Wołynian, znajdował się na brzegu Bugu, a więc Dulebowie pierwotnie musieli zamieszkiwać nad biegiem tej rzeki. W VI w. n.e. (ok. 565 r.) na Dulebów napadli Awarzy. Związek dulebski

Stronica z „Powieści lat minionych” (Kodeks Ławrentijewski) z zapisem o Dulebach, którzy „mieszkali nad Bugiem, gdzie dziś Wołynianie” (wiersze 5-6: „Дулѣби живяху по Бугу, где ныне вельняне”)

na Bugu rozpadł się, zaś poszczególne plemiona przemieściły się bardziej na zachód i północ. Miejsce rozbitego związku dulebskiego zajął nowy związek, który przyjął nazwę Wołynian. W jego skład weszli również Bużanie, którzy zamieszkiwali nad Bohem. Byłby to więc proces podobny do procesu integracji naddnieprzańskich Polan i Rusów, który doprowadził do powstania związku o ogólnej nazwie Rus.⁴²

Przeciwno umiejscawianiu Bużan nad Bohem zdaje się jednak świadczyć dokument mazowieckiego księcia Konrada (1232 r.), w którym użyto nazwy Buzani (Bużanie) na określenie ludności mieszkającej na południowy wschód od Mazowsza, a więc nad Bugiem. W tym wypadku możliwe byłoby więc utożsamienie ich z plemieniem Busani, wymienionym przez

źródło z połowy IX w., tzw. Geografa Bawarskiego.⁴³ Za umiejscowieniem Bużan nad Bugiem (mieli oni stykać się z Dulebami w jego górnym dorzeczu) opowiada się też M. Korduba.⁴⁴

W każdym razie należy podkreślić, iż obszar, z którym wiąże się te trzy nazwy, reprezentuje jednolitą kulturę archeologiczną. Nazwy te są więc używane wymiennie, jako odnoszące się do całości lub poszczególnych części jednego związku plemiennego.

Ze związkiem plemiennym Dulebów-Wołynian wiązany jest przekaz arabskiego historyka al-Masudiego. W swoim dziele *Złote Łąki* (947 r.) zamieścił on wzmiankę o Słowianach. Pisał, że *tworzą oni liczne narody. Otóż jest jeden, przy którym od dawna była władza; jego król nazywał się Madżak. Naród ten zwie się Walinja-*

na. I temu ludowi zwykły się były podporządkowywać pozostałe plemiona słowiańskie, ponieważ ten lud dzierżył władzę: inni królowie jej ulegali.⁴⁵

Podana wzmianka nie jest konkretnie datowana, lecz jest przez historyków odnoszona do VI w. n.e., gdy związek Dulebów mógł odgrywać znaczącą rolę wśród zachodniej części obszaru kultury czerniachowskiej, zanim upadł pod ciosami Awarów.⁴⁶ Z kolei M. Hruszewskij umiejscawia te wydarzenia w IX w., zwłaszcza przy jego końcu.⁴⁷

Pozyskane w ostatnich dziesięcioleciach źródła archeologiczne potwierdziły południowo-wschodnie pochodzenie ludności migrującej na Środkowe Pobuże w VI w. n.e. M. Miśkiewicz określa ją jako niewielką grupę ludności dulebskiej, migrującej z poł-

dnia pod wpływem najazdu Awarów.⁴⁸ Do tego okresu północna granica osad dulebskich sięgała do górnego biegu Prypeci, obejmując jedynie obecne Polesie Wołyńskie. Migrując na północ, Dulebowie zasiedlali nie tylko Pobuże (z tego okresu mogą pochodzić takie nazwy miejscowości, jak Sławatycze, Dobratycze, Siemiatycze), lecz też sięgnęli do rzeki Jasiołdy, aż po jej ujście do Prypeci, gdzie później powstał Pińsk. Ta północna granica obszaru zasiedlonego przez Dulebów była w VI-VII w. także granicą z obszarem zasiedlonym przez ludność bałtyjską. W VIII-IX w. na obszar na północ od późniejszego Kobrynia i Pińska zaczęli przenikać Krywicze i Dregowicze, wypierając ludność bałtyjską i stając się w X w. sąsiadami Dulebów-Wołynian na linii Jasiołdy i Prypeci.⁴⁹

Przypisy

³⁰ Np. K. Musianowicz, Granica..., s. 187-199; D. Jaskanis, Pradzieje..., s. 51. Za twórcę tego poglądu można uważać rosyjskiego archeologa N. Awenariusza, który badał Drohiczyn i okolice w latach 1882-1888 – Krzysztof Burek, Starożytnicy i archeolodzy. Z dziejów badań archeologicznych na Białostocczyźnie, Olsztyn 1972, s. 22-23.

³¹ Np. Jan Jaskanis, Badania archeologiczne w woj. białostockim w latach 1945-1963, – „Rocznik Białostocki”, t. V, Białystok 1965, s. 106; J. Tyszkiewicz, Mazowsze..., s. 96; J. Tyszkiewicz, Dregowicze, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. VIII, Wrocław 1991, s. 71-72; J. Kucharenko, Sredniewiekowyje pamjatniki..., s. 12.

³² J. Wiśniewski, Podlasie..., s. 172.

³³ W. W. Siedow, Dregowiczi, – „Sowietskaja Archieologija”, nr 3/1963, s. 116. Patrz też: W.W. Siedow, Sławianie... s. 81.

³⁴ M. Hruszewskij, Istorija Ukrainy-Rusy, t. I, Kyjiw 1913, s. 186-187.

³⁵ Np. Wiktor Ossoliński, Wspomnienia z Podlasia. O uroczysku historycznym zwanym Kumat, – „Biblioteka Warszawska”, 1848, t. IV, s. 465-477; N. P. Barsow, Oczerki ruskij istoriczeskij geografii. Geografija Naczalnoj letopisi, Warszawa 1873, s. 33-35, XX-XXIII; Feliks Zygmunt Weremiej, Stolica Jaćwieży. Monografia miasta Drohiczyzna nad Bugiem w zarysie historycznym, Drohiczyn 1938, ss. 158; Krystyna Modrzewska, Na ziemiach Jaćwingów, – „Problemy”, 1952, nr 2, s. 108n. Wyjaśnienie tej kwestii: Aleksander Kamiński, Jaćwingowie na Podlasiu, czyli o zdumiewającej trwałości fikcji historycznej, – „Problemy”, 1952, nr 5, s. 346n; K. Burek, Starożytnicy..., s. 11n, oraz: Andrzej Wyrobisz, Podlasie w Polsce przedrozbirowej,

[w:] Studia nad społeczeństwem i gospodarką Podlasia w XVI-XVIII w., Warszawa 1981, s. 174-175. Patrz też: Zbigniew Romaniuk, Uroczysko „Kumat” pod Brańskiem, – „Ziemia Brańska. Rocznik”, t. I, Brańsk 1989, s. 7-10, t. II/III, Brańsk 1990/1991, s. 5-10.

³⁶ Jego głównym miastem i stolicą był zamek i miasto Drohiczyn – Jan Długosz, Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego, ks. 3-4, Warszawa 1969, s. 323.

³⁷ Aleksander Gieysztor, Jaćwież, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. II, Wrocław 1964, s. 305, 307 (mapa). Jak zaznacza H. Łowmiański: siedziby Jaćwingów nie sięgały nawet do Narwi i zaczynały się na północ od bagnisk Biebrzy w okolicy jezior Rajgrodzkiego i Selmentu. Stary gród Raj bronił przystępu do Sudowii nim przez rycerstwo polskie został zdobyty i zniszczony. Między Jaćwieżą a Rusią ciągnęła się na przestrzeni przynajmniej 100 km strefa puszczy i bagien, poprzerzynana gęsto siecią strumieni; dopiero pod ich osłoną na południe od Narwi rozwijało się osadnictwo ruskie. Brześć i Drohiczyn nosiły charakter twierdz kresowych – Henryk Łowmiański, Prusy-Litwa-Krzyżacy, Warszawa 1989, s. 58.

³⁸ M. Hruszewskij, Istorija Ukrainy..., t. I, s. 219.

³⁹ Litopys ruśkyj za Ipatśkym spyskom, Kyjiw 1990, s. 6, 8; Powieść minionych lat, Wrocław 1968, s. 216, 218.

⁴⁰ M. Hruszewskij, Istorija Ukrainy..., t. I, s. 206-209.

⁴¹ Stepan Miszko, Narys rannioji istoriji Rusy-Ukrainy, New York 1981, s. 186.

⁴² B.A. Rybakow, Kijewskaja Ruś i russkije kniażestwa XII-XIII w.w., Moskwa 1982, s. 236-237, 285; Litopys ruśkyj..., s. 7. Porównaj: Henryk Łowmiański, Rola Wołynia w starożytności i średniowieczu, [w:] Z polskich studiów slawi-

Grupa zasiedlająca Środkowe Pobuże nie była liczna i, ze względu na peryferyjność położenia, rozwijała się we względnej izolacji. W VI w. użytkowano jedynie 12 punktów osadniczych, w VII i VIII w. po 16, a w IX w. tylko 8. Proces osadniczy zaczął nabierać rozmachu w X w., gdy pogłębiły się procesy feudalizacji dawnych związków plemiennych.⁵⁰

W okresie tym następowało kształtowanie się ruskiej i polskiej feudalnej organizacji państwowej. Proces ten miał swój wpływ także na tak odległe peryferium jak Pobuże. W XI w. zaczyna się tu proces powstawania terytorialnej organizacji grodowej, podporządkowanej władzy książęcej.⁵¹

Cdn.

Jurij HAWRYLUK

stycznych, seria 2, Historia, Warszawa 1963, s. 31-32.

⁴³ Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae Generalis, Warszawa 1919, s. 267; O. A. Kupczynskij, Najdawniszi słowiański toponimy Ukrainy jak dżerelo istoriko-heograficznych doslidzeń (Heograficzni nazwy na -yczi), Kyjiw 1981, s. 190.

⁴⁴ Myron Korduba, Istorija Chołmszczyny i Pidlaszsa, Kraków 1941, s. 24-25.

⁴⁵ Gerard Labuda, Słowiańszczyzna pierwotna, Warszawa 1954, s. 63-64; Tadeusz Lewicki, al-Masudi, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. III, Wrocław 1967, s. 182-183.

⁴⁶ Jerzy Gąssowski, Dzieje i kultura dawnych Słowian (do X wieku), Warszawa 1964, s. 167; Andrzej Poppe, Madzak, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. III, Wrocław 1967, s. 150-151; N. S. Dierżawin, Sławianie w dřiwnosti, Moskwa 1946, s. 14-15.

⁴⁷ M. Hruszewskij, Istorija Ukrainy..., t. I, s. 377-378.

⁴⁸ M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 35; M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 73.

⁴⁹ O. A. Kupczynskij, Najdawniszi słowiański toponimy..., s. 189-190; Ju. W. Kucharenko, Polesje i jego miasto w processie etnogienieza Sławian. Po materiałach archeologiczeskich isledowanij, [w:] Polesje. Lingwistika-archieologija-toponimika, Moskwa 1968, s. 44-45; F.D. Guriewicz, Dřiwnosti Bieloruskogo Ponie-manja, Moskwa-Leningrad 1962, s. 76-77, 136; W.W. Siedow, Sławianie..., s. 81-82 (wg autora kolonizacja dregowicka była późniejsza od krywickiej i rozpoczęła się dopiero w XI-XII w.).

⁵⁰ M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 35; M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 54.

⁵¹ M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 108.

Календарно-обрядова пісенність літнього циклу на Підляшші: особливості побутування

Календарно-обрядова пісенність Підляшшя – це той пласт фольклору, що якнайповніше зберігся та становить чи не найкращий матеріал для етноідентифікації фольклору підляського регіону в цілому. Попри те, що пісенність літнього календарно-обрядового циклу на Підляшші збереглася не так повно, як весняна, вона теж становить певну цінність у цьому плані. Спробуємо проаналізувати тематичні групи літнього календарного циклу та з'ясувати особливості його побутування.

Комплекс літньої календарно-обрядової пісенності на теренах Підляшшя репрезентований петрівчаними, купальськими та жнивними піснями. Останні, як і в цілому на західній частині Полісся, збережені чи не найкраще. Що ж до перших двох – петрівок та купальських – то вони, по-перше, не відзначаються великою чисельністю, а по-друге, розвиваючи одну й ту саму тематику (шлюбну), бачаться у тісному взаємозв'язку. Обрядовий контекст та часові рамки виконання – ще раз тому підтвердження.

На тематичну та музичну тотожність купальських та петрівчаних пісень неодноразово вказували дослідники словесного фольклору В. Давидюк та музичного – А. Іваницький. Коли, на думку А. Іваницького, серед їх виконавців, у зв'язку зі зміною календарних пріоритетів, відбулося механістичне перейменування старої дохристиянської назви на нову християнську, то В. Давидюк пояснює таку контамінацію явищем палімпсесту: святкування Купала випадало на час петрівського посту [4, с. 75; 2, с. 54]. Тим-то встановити істотну відмінність між петрівчаними та купальськими піснями з музичного боку теж досить важко, що й спонукає розглядати їх сукупно [4, с. 75].

На теренах Підляшшя у межах літнього календарного циклу побутують пісні, окреслені обома номінаціями – петрівчани та купальські. Кількість останніх, однак, значно поступається першим. Що ж до перших, то тут, окрім назви «петрівка», побутує ще й інша – «петрівка-рогулька», а це вже

вказує на зв'язок із весняною обрядовістю, котрий у петрівок не менш органічний, ніж із купальськими.

Як не дивно, але власне **петрівчані пісні**, тобто ті, що номінуються на Підляшші «петрівками», розвивають переважно одну тему – роздуми про нещасливу жіночу долю. Ця тема, така природна для українських календарно-обрядових пісень, що виконувались пізньої весни (на Західному Поліссі саме такі й зветься рогульками), натомість майже не звучить у підляських весняних рогульках.

Серед петрівчаних пісень, які ще до недавня побутували на Підляшші (записи текстів датуються початком ХХІ ст.), поширені «Ой, вербо, вербо, кудрава» (5+7), «Ой вигукну я – нехай матуля чує» (5+7), «Ой не куй, не куй, сива зозуля, вночі» (5+7), «Посію я руту межі дорогами» (6+6), «Ой виїду я на гору круту» (6+6), «Послала мене мати в ліс каліну ламати» (7+7) та ін.

Тематика цих текстів фактично не виходить за межі оспівування гіркої жіночої долі, пов'язаної з сирітством, пошлюбленням із нелюбим чоловіком або п'яницею, тугою матері за дочкою тощо. Промовистим прикладом такого перебігу подій послужать рядки однієї з підляських петрівок:

Одозвалася доля
Вкрай синього озора:
Ти, дивчино прекрасна, –
Твоя доля нещасна.
Ти будеш пустель слати –
Не будеш на юй спати.
Буде на юй нелюб спати,
І тебе проклинати [9, с. 80].

Серед петрівчаних пісень на Підляшші трапляються й такі, що описують повернення додому з поля. Найчастіше це т. зв. сигнальні робітні пісні, які попереджали господиню про наближення робітників (женців, полільників чи ягідниць) із поля, ниви чи лісу. Однак петрівки, що починаються словами «Ой вигукну я – нехай матуля чує» і подібні, як правило, основною метою мають не пришвидшення приготування вечері (на що можуть вказувати наступні фра-

зи типу «нехай для мене вечероньку готує»), а констатацію факту, що рідна дочка не може прийти до матері на вечерю, бо вона «в чужій сторононці»:

Ой готовая вечеронька, готова,
Ой нема мого дитя вдома.
Деся моє дитя на чужой сторонци –
Ліє слъозоньки, як роса
з березоньки [9, с. 85].

На перший погляд, ініціальні та фінальні рядки таких пісень не зовсім вписуються в один текст, однак якщо зважити, що в період Петрового посту робота в полі тривала без упину, а підляські петрівчані пісні, як свідчать попередні зразки, часто мали тужливі мотиви, то така контамінація видається не зовсім уже й випадковою. На думку В. Давидюка, «чистих» петрівок узагалі не буває, адже на час їх виконання випадало чимало господарських занять, основні з яких – полоття проса, льону, городини, збирання чорниць, а в погоже літо – ще й початок жнивування. Саме там і лунали пісні, які тепер найчастіше іменуються «петрівками» [3, с. 41].

Тематично інший пласт петрівчаних пісень на Підляшші становлять тексти, означені інформаторами як «петрівки-рогульки». Серед таких, зокрема, «Бренели рекі, бренели» (5+3), «Кладите кладки вирбови, вирбови» (5+6), «Ой, Боже, Боже, ни хочеться робити» (5+7), «Ой, Боже, Боже, колі той вечір буде?» (5+7), «Ой зийшло, зийшло три місяці ясных» (6+6), «Чом же ж ти, Нечипур, зрання не женився» (6+6), «Ой хто ж там по саду ходив?» (6+6), «Понад ричкою, понад бистрою, там дивчина ходила» (5+5+7) тощо.

За винятком кількох текстів, усі вони стосуються шлюбної тематики. Саме це й стало, вочевидь, першою причиною номінативної контамінації між піснями весняного та літнього календарних циклів. Зрозуміло, що чіткої межі завершення виконання весняних пісень і початку для літньої календарної поезії колись не було. Тематика ж деяких підляських рогулек та петрівок абсолютно ідентична, більше того – трапляються

тексти, котрі в одних населених пунктах побутують як рогульки чи веснянки-рогульки, тоді як у інших виконуються в Петрівку і звуться вже петрівками-рогульками. Іноді одна і та ж пісня в одному селі могла виконуватися і навесні, і влітку. До таких текстів, зокрема, належить доволі поширена на Підляшші пісня «Кладіте кладки вирбови, вирбови», яку тут виконують навесні в населених пунктах Койли, Чижі, Тиневичі-Великі, Орішково, Янівка, Даші, Ріпчиці, Микуличі, а в останньому з сіл вона знає ще й як петрівка-рогулька. Зазначимо, що у с. Микуличі це не єдиний пісенний текст, котрий дублюється у весняному та літньому календарних циклах з дещо зміненою та пристосованою до часу виконання назвою. Подібно до нього у населеному пункті побутують і пісні «Бренели рекі, бренели», «Ой зийшло, зийшло три місяці ясных», «Чом же ж ти, Нечипур, зрання не женився», «Ой хто ж там по саду ходив?» тощо. Прикметно, що у Микуличах тексти весняних рогульок перемандрували до літнього календарного репертуару майже без змін у ритмомелодії – найпоширенішим їх розміром є 6+6. Виконання в Петрівку пісень із назвою «рогулька» відоме і жителям сіл Ріпчиці та Вілька Нурецька. Однак не всі тексти веснянок-рогульок окреслюються підляськими інформаторами і як петрівки-рогульки.

На думку В. Давидюка, календарні пісні зі шлюбними мотивами досить часто виступають не на властивому для них місці. Особливо це стосується деяких веснянок та петрівок – пісень шлюбного змісту, в яких бажане видається за дійсне. Колись їх починали співати на Великдень і закінчували після Купала. Тому така контамінація, на думку дослідника, цілком закономірна [1, с. 171].

Однак будучи настільки схожими з весняними, літні рогульки зовсім не мусили б містити точної номінативної вказівки на зв'язок із Петрівкою («петрівки-рогульки»), адже і так зрозуміло, що вони – продовження весняної календарно-обрядової традиції. Та достатньо проаналізувати кожен із текстів петрівчаних рогульок (а їх на Підляшші збереглося не так уже й багато), як виокремлення таких пісень видається не таким вже й безпідставним. На відміну від рогульок, що виконувались навесні, літні, хоча й так само розкривають шлюбну тематику, майже завжди конкретніші в цьому плані і містять мотив остаточного формування шлюбних пар та підготовки до весілля:

Продай, Ясьоньку, коники до роботи,
Купи Касюлі до сукенки фальботи
[9, с. 45].

.....
Молодий Степанко, он найбуольш дав:
Он собі Олю сподобав [9, с. 153].

.....
А ти, Гандзюля, тут зостань,
тут зостань,
Прийде Колюня – ручку дай, ручку дай
[9, с. 156].

.....
Перший місяць ясный – то Колюня
красний,

Перша зірка ясна – то Веруня красна.

Другий місяць ясный – то Іванко
красний,

Друга зірка ясна – то Гандзюля красна.

Третій місяць ясный – то Василько
красний,

Третья зірка ясна – то Олюня красна
[9, с. 154].

Таким чином, будучи тематично схожими з весняними піснями, підляські рогульки, які виконувались у Петрівку, ближчі до пісень купальських. Коментар того, чому такі пісні виконувались не лише навесні, а й влітку, дає З. Марчук. На думку дослідниці, рогульки, що співалися від Великодня до Зелених свят, репрезентують ще не визначені шлюбні наміри, адже молодь у цей час тільки приглядається одне до одного. Оприлюднення ж заручених пар звучить уже в купальських піснях [7, с. 134].

Щодо ритмоскладової будови петрівчаних пісень Підляшшя, то тут, на відміну від тематичної диференціації власне петрівок і петрівок-рогульок, картина більш однорідна. На теренах регіону більшість петрівчаних пісень побутують із розміром 5+7 та іноді, значно рідше, 6+6.

Купальська обрядова пісенність

на Підляшші збережена дуже слабо – інформатори все частіше пригадують лише окремі уривки текстів, а часом навіть зазначають, що в пам'яті вже стерлася їхня жанрово-видова атрибуція: чи то купальська пісня, чи балада, чи ще якась інша. У багатьох селах про виконання власне купальських пісень і зовсім не чули. Натомість самі обрядодії збереглися в регіоні значно краще і повніше. Можливо, причиною тому – побутування схожих звичаїв та обрядів у поляків. Відомо, що у Польщі обряди напередодні св. Яна називалися «собуткою», відзначалися багатством та різноманітністю і мали магичний характер [6, с. 175].

Надія Горбач (у дівочтві – **Кравчук**) – уродженка Поліського краю, с. Годомичі Маневичького району, Волинської області. Вищу освіту здобула у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (нині – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Фольклором Підляшшя зацікавилася, коли вступила до аспірантури з легкої руки свого наукового керівника професора Віктора Давидюка. Ця тематика їй справді виявилася цікавою, як наслідок наукових пошуків, з'явилася кандидатська дисертація «Фольклор Підляшшя: регіональна специфіка та національна ідентичність», захищена у 2010 році у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Згодом видала і монографію «На Підляшші – пісні наші». Фольклором Підляшшя цікавлюся у порівняльному контексті, що дозволяє довести, що народна творчість підляського краю – частина українського фольклору.

Не останню роль у плані збереження залишків купальських обрядодій на Підляшші відіграє і діяльність різного роду творчих колективів, регулярне проведення масових заходів, приурочених до цього свята, в тому числі й «імпортованих» із України, головню з Рівного. Такі імпрези, зберігаючи та культивуєючи народну звичаєвість з одного боку, з іншого – завдають непоправної шкоди автентичним елементам купальського обряду, адже будучи одним із найвидовищніших серед календарної звичаєвості, свято Купала легко та швидко піддається модернізації, впливам клубної творчості та іншим осучасненням як одна з найекзотичніших розваг.

Невелика кількість купальських пісень при збереженні самого обряду, на нашу думку, зовсім не свідчить про неавтохтонність таких текстів на теренах Підляшшя. Підтвердженням цьому – записи, датовані XIX ст. Інформацію

про побутування купальських пісень у регіоні черпаємо з матеріалів Й. Ярошевича, К. Вуйціцького, Л. Голембійовського, О. Кольберга. І хоч пісенні тексти – одне з найдостовірніших джерел вивчення самої обрядової традиції, на думку деяких дослідників, на чужій території вони приживаються набагато легше, ніж сам обряд [2, с. 46]. Тому то добре збережена традиція святкування Купала на Підляшші свідчить на користь автентичності тих поодиноких пісенних зразків, що там побутують. До того ж часто-густо пісні з власне купальськими мотивами виокремити зовсім не просто – на заваді стоїть їх генетичний зв'язок із колядками, юрївськими, троїцькими, русальними, весільними поховальними обрядами, хороводами, ігровими та баладними піснями, необрядовою лірикою [2, с. 54].

Серед пісень, котрі підляські інформатори іменують купальськими, опубліковано всього кілька текстів – «Вітьор в бору шугає» (6+6), «Летів соколик через три ліси» (5+5), «Надворі дощик, а в сінях слізька» (5+5), «Ой думала я, передумала я» (5+6), «Молодая молодичьо» (4+4), «Малая ночка купалночка» (5+5). Щоправда, два останні відзначаються варіативністю і трапляються значно частіше, ніж решта пісень. Відомі вони і з фольклорних записів XIX та XX ст., що вказує на неперервну традицію їх побутування на теренах регіону. Інші ж пісні текстуально не завжди пов'язані із реаліями купальського свята, однак побутують як купальські, адже схожі з ними своїми основними мотивами.

Тематика підляських купальських пісень, як і на тереновій Україні, не виходить за межі підбору пари, ворожіння, пускання вінків на воду, очікування милого – одним словом, усього, що стосується шлюбу. Часто такі пісні мають жартівливий, драстичний зміст. Так, один із найвідоміших купальських текстів, записаний у Кліщелях, репрезентує протистояння гуртів дівчат та парубків:

Малая ночка купалночка,
Наши молодці не виспаліся,
За волами ідут хліпаючи,
Сльозами очи отираючи.
Велікая ночка купалночка,
Наши дівонькі виспаліся,
За волами ідут співаючи,
Свої хустонькі вишиваючи
[8, с. 262].

Схожий текст знаходимо і в записях Й. Ярошевича. Дослідник вказує і ареал його побутування – околиці Кліщель [11, с. 88] – тобто пісня виконується в цій місцевості уже понад століття.

З'ясовуючи особливості купальських обрядодій на Підляшші, Й. Ярошевич подає доволі цікаву та неоднозначну інформацію про святкування Купала в околицях тих же Кліщель. Привертає увагу ігрова пісня, головна дійова особа якої, хоч як це не дивно, зветься Рогулькою. Дослідник описує усе це дійство таким чином: «Нині коло Кліщель Купалниці відбуваються так: жінки та дівчата збираються на визначеному місці, беруться за руки і утворюють коло, що називається «город», одна з них стає в середину, її й називають Рогулька. Так вони співають різних пісень, серед яких лише окремі мають назву купалниць» [11, с. 87].

Далі Й. Ярошевич наводить приклад однієї з таких пісень, котрі супроводжуються імітативними діями:

Ой, моя мила Рогулька,
Встань барзо раненько –
Пуйди, пуйди по воду раненько,
Умий, умий біле личенько
[11, с. 87].

Пісня з мотивом, аналогічним ігровим пісням «Подольночка» та «Ягілонька», безперечно, належить до весняного ігрового фольклору, однак ще раз підтверджує той факт, що на Підляшші в рамках купальської обрядової пісенності могли виконуватись будь-які тексти, у яких є згадка про шлюб чи приготування до нього. Наступні ж рядки тексту, у яких Рогулька має гарно вбратися, зачесати русу косу та піти в танок (абсолютно так само, як і Ягілка), а також те, що Рогулькою почергово ставали всі учасниці гри, свідчить, що пісня імітує підготовку до близького шлюбу, якого після Купала очікують всі дівчата.

Наступну за часом виконання групи календарно-обрядової поезії літнього циклу складають

жниварські пісні.

Щодо їх належності чи неналежності до обрядової практики можна сперечатися – деякі з сучасних фольклористів-дослідників (В. Давидюк, О. Білик) вважають їх позаобрядовими, окреслюючи поруч із косарськими, ягідними, полільницькими піснями як робітні пісні (тобто ті, що виконувалися під час процесу праці і своїм ритмом сприяли роботі). В. Давидюк, зокрема, стверджує, що у жниварських піснях, головню обжинкових, можна помітити лише поодинокі відображення обрядових дійств. Решта ж пісень, які виконувалися під час жнив,

на думку дослідника, радше описують процес хліборобської праці, ніж її обрядовий бік [1, с. 215]. Попри те, що з аргументами дослідника важко не погодитися, поки більша частина фольклористів ще не жила з цією думкою, щоб не наражатися на властиві в таких випадках закиди про недбалість та недогляд, розглянемо у контексті календарно-обрядової поезії і ці пісні.

Як відомо, процес жнивування у всіх регіонах України складався з трьох структурних компонентів, що первісно становили окремі обрядодії з властивою для них пісенністю. Підляський край – у тому не виняток. Однак на сьогодні серед підляських жнивварських пісень практично не можна віднайти тих, що виконувались на початку жнив (зажинкові). Їх відсутність вказує на те, що вони або повністю втрачені, або ж у цьому регіоні (подібно як і на теренах Західного Полісся) не мали загальнопоширеного та обов'язкового побутування. Відсутність зажинкових пісень не лише у збірниках останніх років, а й у виданнях кінця XIX – початку XX ст. більше схиляє до останньої з двох гіпотез. Чи не єдиним текстом, що співвідноситься з початком жнив на Підляшші, є пісня «Ото наша веселька», та й та відома лише з записів О. Кольберга і Л. Голембійовського.

На відміну від зажинкових обрядодій, сам процес жнивування та його завершальний етап (обжинки) у підляських піснях знайшли яскраве відображення. На теренах Підляшші активністю побутування характеризуються такі пісенні зразки: «Вилітай, перепілко», «Ой жнися, жнися, мій загонець широкий», «Ой до лісу, челядонько, до лісу» («Ой до кінця, челядонько, до кінця»), «Ой до луга, челядонько, до луга», «Ой до стінки, челядонько, до стінки»), «Наша пані домує», «Ой галює постатниця, галює», «Ой не видно челядоньки, не видно», «Ой чия то волока, довга і широка», «Не гнівайся, стодола», «Ой нажала я копонькув вже десять», «За ляс, слонце, за ляс», «Ой, паноньку наш», «На поста-ти добре стати», «Уже сонце, уже сонце заходжає» тощо.

Тематика, своєрідність форми та географія побутування цих пісенних текстів на Підляшші характеризується різноманітністю та неоднорідністю. Так, пісня «Вилітай, вилітай, перепілко» із розміром 5+5, яка в різних місцевостях може виконуватись і як жнивна, і як обжинкова, побутує у селах Добривода, Орішково, Полична на півночі Підляшшя та в околицях Білої-Підляської (Південне Підляшшя).

Жниво з «перепеліцею» в Топорах etnoszlak.pl/toporki

На теренах Північного Підляшшя активно побутують тексти із закликом до праці на ниві «Ой жнися, жнися, мій загонець широкий» (с. Добривода), «Ой жнися, жнися, мій загончик вузенькій» (с. Гределі), «Ой жнися, жнися, загонцю мой узенькій» (с. Мокре), «Ой жнися, жнися, загонцю муї узенький» (с. Малинники) із розміром 5+4+3.

Описує процес праці та заохочення до чим швидшого її завершення пісня, що починається словами:

Ой до лісу, челядонько, до лісу,
То поїдемо додомоньку завчїсу.
Ой до кінця, челядонько, до кінця,
То поїдемо додомоньку за сонця
[5, с. 48].

На Підляшші цей текст побутує у декількох варіантах, серед яких – окрім цитованого із с. Данці, – «Ой до стінки, челядонько, до стінки» (с. Ганна), «Ой до кінця, челядонько, до кінця», «Ой до луга, челядонько, до луга» (с. Чепутка). Ритмомелодіку тексту визначає переважно 11-складовий рядок, що витворюється розміром 4+4+3.

Поширеною у регіоні є пісня «Наша пані домує, нам вечеру готує». На відміну від попередніх, її будова 4+3. У селах Докудово та Матяшівка на Південному Підляшші відома пісня драстично-еротичного характеру, що починається словами «Ой галює постагниця, галює». Попри своєрідність змісту, вона, як і більшість пісенних текстів, що описують процес праці, має розмір 4+4+3.

Такою ж ритмоскладовою будовою характеризується і текст пісні, яку виконували у с. Чепутка (теж Південне Підляшшя), «Ой не видно челядоньки, не видно, Розійшлася челядонька, як бидло». У тому ж населеному пункті І. Ігнатюк зафіксував жнивну пісню «Кулько на неби зорочок, зорочок, Тулько нажелі копочок, копочок», 13-складовий рядок якої членується розміром 5+3+3.

Опис процесу жнивницької праці репрезентують наступні зразки підляського фольклору: «Ой у гору́дці красни молодці ячмінь жнут», 5+5+3, (с. Кругле), «Ой нажала я копонькув вже десять, Жеби нам хліба старчило на місяць», 5+3+3, (с. Докудово).

Частотністю побутування на Підляшші характеризуються пісні, що відображають реалії часів кріпаччини. Основною темою таких – загадування жінцям непосильної праці з боку панів та нарікання селян на свою важку участь. Серед таких текстів, зокрема, пісні «За ляс, слонце, за ляс», 6+6, (с. Докудово), «Ой паноньку наш, додомоньку

час», 5+5, (с. Докудово), «На постати добре стати», 4+4+3, (с. Матяшівка), «Уже сонце, уже сонце заходжає», 4+4, (с. Чепутка), «Коло двору новенького», 4+4, (с. Бокинка Панська) тощо.

Прикметно, що під час жнив на Підляшші могли виконуватися й необрядові пісенні тексти, тематика котрих чудово вписувалася у контекст жнивних пісень, мотивами яких поруч із описами процесу жнивництва та закличками до швидкого виконання роботи, досить часто виступали і шлюбно-еротичні. Виконувалися під час жнив і ліричні пісні та балади різноманітної тематики, що лише деколи хоч якось стосувалися жнивницької праці чи косовиці. Свого часу на присутність у репертуарі жнивних пісень таких, що характеризувалися протяжністю і сумними мотивами, вказував у своїх щоденникових записках Рох Сікорський [12, с. 31].

Серед пісень, які можна вважати жнивними тільки функціонально, на Підляшші побутують «Ой, ратаю, ратаю, чом так рано в поле йдеш», 4+3, (с. Добривода), «Зажурилася бідная удовонька», 5+3+4, (с. Койли, Добривода), «Журилася Катерина, що й не скошана долина», 4+4, (с. Тиневичі-Великі), «Косарикі сіно косят», 4+4 (с. Кожино), «Бел молодець сіно косіт, бідна вдова їсті носіт», 4+4, (с. Новіни), «Ой високо, високо», 4+3, (с. Гуринів Груд, Добривода), «По-переду жінці жнут», 4+3, (с. Вілька-Нурецька) та ін.

Пісенний репертуар, приурочений до заключного етапу процесу жнивництва, на теренах Підляшшя репрезентований текстами, лейтмотивом яких виступає змалювання завершення польових робіт, що асоціювалося із внесенням житнього вінка до господи, завиванням «перепелиці» та частуванням жінців.

Один із найпоширеніших у регіоні текстів «Вилітай, вилітай, перепілко» описує фінальне дійство жнивницької праці, однак міг виконуватися і протягом самої роботи в полі. Побутування серед поляків схожої пісні наводить на думку про культурні взаємовпливи між українською та польською фольклорними традиціями в цьому регіоні. Для прикладу порівняємо два тексти – польський та український:

Żegnam, żegnam, przepióreczko,
Już nie przyjdziem w te poleczko,
Plon niesiem, plon
Do naszego pana w dom [6, с. 181].

Вилітай, вилітай, перепілко,
Бо вже в нас жита тільки.
Як не маш, як не маш вилітати,
То будеш зимувати [10, с. 377].

Трапляється у піснях і приклад симбіозу польської «przeriótki» та української «бороди»:

Вже ми житечко дожалі, дожалі,
Перепелицю злапалі, злапалі.
Вже ми бороду пололі, пололі,
Жеб ми були здорови, здорови
[5, с. 49].

Окрім цих, згадки про ритуальний сніп, залишений у полі на майбутній врожай, містять і інші підляські обжинкові пісні. Так, у текстах досить часто співається: «Вже ми житечко дожалі, дожалі, перепелицю злапалі, злапалі», «Пошли девонькі в ліс калиноньку ламати, я молоденька перепілоньку вбирати» тощо.

Відображення обрядодій з останнім невичатим колоссям на ниві втілюється у піснях «Ой дожалі житко, дожалі, дожалі, і тут верею зв'язалі, зв'язалі», 6+6, (с. Докудово), «Пошли девонькі в ліс калиноньку ламати, Я молоденька, перепілоньку вбирати», 5+5+3, (с. Вілька-Нурецька).

До обжинкових належать пісенні тексти, ініціальні рядки яких вказують на завершення роботи в полі: «Вижалі житечко, будяки, будяки, Тепер ми будьом певняки, певняки», 6+6, (с. Чепутка); «Уже тепер у нас, тагу, обжинки, Не жілуйте меду й вина, й горілки», 6+5, (с. Жуково).

Трапляються серед обжинкових тексти драстичного характеру – «Дожалі жито, вигналі зайця, В нашого пана хороши яйця», 5+5, (с. Павли); «Там на облозі скакали жаби, Дожалі житко старій баби», 5+5, (с. Орішково).

В цілому ж репертуар жнивних пісень, що побутують на Підляшші, мало чим відрізняється від загальноукраїн-

ського. Єдиною регіональною особливістю жнивницької пісенності виступає хіба згадка у деяких текстах обряду завивання перепелиці, що вказує на контамінацію двох сусідніх фольклорних традицій – української та польської. Типове для Підляшшя й виконання жнивних та обжинкових пісень, тоді як зажинкові на теренах краю відсутні зовсім. Вважати таке явище ще однією зі специфічних ознак літньої календарної звичаєвості регіону, однак, достатніх підстав немає, адже на території сусіднього Західного Полісся картина фактично не відрізняється.

Резюмуючи вищесказане, зазначимо, що пісенність літнього календарного циклу, а зокрема петрівчані та купальські пісні, на теренах Підляшшя має досить тісний зв'язок із весняною звичаєвістю. Як і в інших етнографічних регіонах України, ці два обрядові цикли, будучи близькими в часі, об'єднуються та взаємодоповнюються тематикою – шлюбні мотиви, такі яскраві у весняних піснях, знаходять органічне продовження в текстах літнього циклу. Однак тут, на відміну від теренової України, явище міжжанрової дифузії набагато відчутніше. Причиною тому може бути гірша збереженість пісенності літнього обрядового циклу або важливість шлюбної тематики для календарної звичаєвості регіону взагалі.

Надія ГОРБАЧ
м. Луцьк

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри філології та методики початкового навчання Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки в Луцьку

Список використаних джерел:

1. Давидюк В. Ф. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі) / В. Ф. Давидюк. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 456 с. 2. Давидюк В. Ф. «Купала, Купала, де ти ліговала?» / В. Ф. Давидюк // Поліська дома. Вип. III: Літо / [зібрав, упорядк. і прокомент. В. Давидюк]. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2008. – С. 45–104. 3. Давидюк В. Ф. Петрівочка-щедрівочка й петрівочка-русалничка / В. Ф. Давидюк // Поліська дома. Вип. III: Літо / [зібрав, упорядк. і прокомент. В. Давидюк]. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2008. – С. 40–42. 4. Іваницький А. І. Український музичний фольклор / А. І. Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с. 5. Ігнатюк І. Сіножаття, жнива та обжинки на Південному Підляшші / І. Ігнатюк // Над Бугом і Нарвою. – 2001. – № 5–6. – С. 48–50. 6. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. Конец XIX – начало XX вв. Летне-осенние праздники / [под ред. С. А. Токарева, И. Н. Гроздовой, Ю. В. Ивановой, В. К. Соко-

ловой]. – М.: «Наука», 1978. – 296 с. 7. Марчук З. В. Генеалогія українського весілля / З. В. Марчук. – Луцьк: Інститут культурної антропології, 2005. – 284 с. 8. Рижик Є. Календарні обряди українців Холмщини і Підляшшя / Є. Рижик // Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження. – К.: Родовід, 1997. – С. 251–270. 9. Співаюче Підляшшя / [українські народні пісні Північного Підляшшя у записках О. Савчук]. – Білськ: Союз українців Підляшшя, 2006. – 215 с. 10. Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження / [Борисенко В., Вишневецька Г., Гаврилук Ю. та ін.]. – К.: Родовід, 1997. – 384 с. 11. Jaroszewicz J. Wiadomość o kupalnicach na Podlasiu / J. Jaroszewicz // Ruś podlaska. Podlasie w opisach romantyków / [wyboru dokonał Jerzy Hawryluk]. – Bielsk Podlaski, 1995. – S. 85–95. 12. Sikorski Roch. Podlasie – Bielsk – ludność i jej zwyczaje / Roch Sikorski // Ruś podlaska. Podlasie w opisach romantyków / [wyboru dokonał Jerzy Hawryluk]. – Bielsk Podlaski, 1995. – S. 25–33.

З циклу Фатум «Закерзоння»

Очистка

*Тадею Карабовичу
на згадку...*

В Яблочині
Візантійським
Розспівом
Необнятого простору
Весняний
Вільний вітер
Поклав
Мені за пазуху
Зелені пасинки
Надій та спокою
Всемогучою
Силою волі
Дощ з неба
Покрапав
Над віковим дубом
При церковці
У Голі

Літопис

Ой! наснився
Мені полин
Свідок
Пекучої сльози
В очах
Твоєї
Матері
Наснилась молитва
Вигнань
З Холмщини
Серед витеребляних
Містечок та сіл
Срібlistий місяць
Завісив корону
Корону Русі
З хрестом
Православним
На вічну пам'ять.

Поминальна

Серед чорнополого диму
Горіла Холмщина...
Сивіє злочин,
Сивіє страх,
А гріх? –
Не гне катові
Коліна,
Виполоскалось сумління!
Догоряє
Поминальна свіча
На могилах,
Досадний спомин
Кров'ю ятрить,
На червоних калинах!

Білий спомин

Ми летіли
До себе
Мов два
Білі лебеді
Назустріч,
Розціловані уста
Пилю
Весняну радість,
Твоя краса
Калиною цвіла.
Над річкою,
На березу Гошівки
Залишилась
Біла хустонька,
На їй
Вишита сльозою
Любові нашої
Правдонька.

Розвага

Абстракція
Безмежності
На дорогу
Із кирилиці
Мене поставила
Мов крапку
За
Словом рідним
Простору волі
Та мудрості
Не всім хватає
А жити
Треба вміти.

Реальність

Трави
Над рікою
Стали
Осокою
Біжить вітер
По стерні
Сивою
Бородою
Старість – не радість
Саме по собі
Мало схоже
На те
Ким було
В рідній хаті.

Надбужанщина

Жили села віками,
Над Бугом
У долині...
Тепер
По боях,
По пожарах,
Православні церкви
Стоять тут –
В руїні.
Зеленіє, ще горбок
Залишки могили
Того, що в рогативці
У сорок сьомім році,
Безпощадною рукою
Українців виселяв,
На понімецькі землі
Гнав
В неволю.

Козаччина

Дух ламається
Від розслаблення,
А лук?
Від напруги.
Сумління
Гострить печаль,
Мірилом
Босої стопи.
Всевишній
Дає велику владу,
Володій собою...
Хто живе в страхові
Не буде вільний!

Іван КИРИЗЮК

Крив'ятичі

26 – 27 липня 2018 р.

3 «ХРОНОЛОГІОНУ» 2017

09.08.2017 р.

Вечірком писане, год. 21.28.

– Сцо зуєс?

– Мняско.

– А звідки взяв?

– Приповзло...

Одним словом – палеолітична діста: що знайшов, то й це зжер. Зараз вона найбільш поширена у варіанті «зжер те, що знайшов у холодильнику», але дитячий вік – час забав у пісочниці – має свої права.

Апропо «знайшов». Колись у Кракові, студентом будучи, знайшов гроші. Суми точно не пам'ятаю, але не була дуже велика. Десь певно як половина місячної оплати за проживання у гуртожитку. Значить «гроші лежать на вулиці», мудрість принаймні частково оправдана. Сьогодні вибрався пішки для здоров'я походити по місті та став перевіряти – може й справді якісь гроші на цій вулиці (або на іншій) також сьогодні лежать. Розглядався по тротуарах і на газони дивився, але грошей не помітив. Була по правді одна пивна банка металева, отже вторинна сировина = гріш, але назагал то лежало тільки листя й... різне сміття – а то пляшки, а то папірці. Гроші чийсь справді лежали – якась дівчинка згубила літній капелюшок. Певно велосипедом гналась по тротуарі й так, можливо, заговорила «через мобілку», що втратила помітила.

До речі – нещодавно бачив особливий «пик дурноти»: мати з малою дитиною у кошику їхала велосипедом по тротуарі. Відтак через піший перехід та ще, звісно, з мобількою при вукові...

19.08.2017 р., ніч вже

Випадково на Ютубі трапилась «Gyöngyhajú lány», тобто, як пояснює Вікіпедія, «Дівчина з перлами у волоссі» – пісня угорського колективу «Omega», записана в 1969 році та дуже популярна в деяких країнах Східного блоку, таких як Польща, Чехословаччина і Болгарія. При слуханні щось таке мені приримувалося. Може й не повинен був слухати, адже угорці це шовіноги страшніші, що колись русинів пудкарпатських (від

Кієва дивившись – закарпатських) завзято мучили та мадярили (у спільці, до речі, з місцевими попами-мадяронами). Але зробімо виняток – мистецтво це ж...

Її портрет

З моїх снів

З моїх мрій

Її портрет

З моїх сліз і надій

Її портрет з моїх снів

З моїх мрій

Її портрет з моїх сліз

З моїх мрій

Сьогодні забутий

Сьогодні розмитий

Без рами й без полотна

Світло, що блисло

Світло, що згасло

На сам кінець дня

Коли гасне любов

Коли гасне життя.

24.08.2017 р.

Чергове число «НБІН»-а вже «закрите», після неділі піде в друкарню зовсім...

При нагоді писання «передовиць» (або «вступняків»), якісь невписані у статтю думки в чернетках залишаються. Останню передовицю почав від цитати з народного поета «За мого життя все змінилось». Протягом сторіччя змінилось ще більше. Ось, як пам'ятаю з дитинства, то дід Ондрій, що був народжений ще у XIX ст., «при царові», та згідно з офіційною категоризацією «сословій», що обов'язувала до кінця Імперії, 20 років ходив у офіційній ранзі «міщанина села Видово», адже було шість таких сіл під Більськом, та ще одне аж під Біловезькою пущею, що були юридично більськовими передмістями, а їхні жителі – міщанами (крім Видова ще Парцьово, Спички, Стрики, Шастали, Ягуштова й Пасочники-Великі, тобто колишній Миський ліс з Семволоками). То й при «комуні» дід залишився гордим зі свого «кращого» походження, ніж люди зі «звичайних» сіл, тим більш цих, що на панському колись примусом робили. Тому коли моя мама або тітка його розгнівила, то вигукував «Ах, тая мужичка!». А ще колись

баба по матері, з Рейпичів, розказувала, що була одного разу в Білостоці з односельчанкою, яка їй каже: Тобі то Ольго добре, бо вмєш читати й знайдеш те, що Тобі треба.

Баба Ольга, що від свата свого Ондрія була на 5 років молодша, також родилась «за цара» й ще «за цара» до школи ходила, бо коли зробилась революція, то їй вже 14 років було. Але, як виявляється, й у покоління ближчому до моїх батьків ніж дідів можуть трапитись неграмотні/неписьменні – сам з такою жінкою мав справу у Витові. Бо, як сама казала, випало на воєнний час і до школи через те не ходила.

Час «страшно» змінився. Але є люди, що хоч і в школу ходили, то й так різні дурниці з великою повагою розповідають, от хоч би таке, що вони... Біловезьку пущу садили! Її навіть «цар Горох» і «król Świeczek» не садили, а вони – так! Звісно, сплуталося їм з лісом десь на пушанській окраїні, бо до такої роботи часто шкільну молодь заганяли – я сам садив ліс коло Більська, та ще й у ППР-і (держсільгоспі) збирав кілька разів картоплю – була розміром поміж вишніями та сливками! Таке то було за «комуні» господарство...

24.08.2017 р., каплочка при Кноридах

На небі мальовничі хмари, то вибрався за місто зробити фотографій трохи. Й так, через Дуб'яжинський гостинець і Мокре, приїхав під каплочку при Кноридах, яка минулого року літом згоріла (підпалив хтось?), а цього року вже збудована нова у синьому й червоному кольорі (стара була у синьому лише та, звісно, збудована колись-колись без жодного архітектурно-мистецького проекту). Кажу, що це такий підляський Почаїв, бо тут і камінь, що – люди кажуть – був на ньому видимий слід стопи Богородиці, й криниця з водою, від якої людям зцілення від хвороб (хто більше знати про це хоче, то хай в моїх історичних писаннях подивиться). Щоб не казати – грузько тут, але років тому кілька за євросоюзні гроші збудували довкола каплочки дерев'яні підмостки, а навіть, довкола дерева

одного, щось вроді круглого (окружаючого) стола. То, хоч стільця чи лавки біля нього немає, можна схилитися й до зошита хронологічне вписувати. Вітер трохи картками в зошиті шарпає, але вітер явище мені симпатичне, бо сьогодні хмари порозганяв, від неба відділив, а крім цього вітер міцний зміну сповіщає. В цьому випадку кліматичну, бо кажуть, що знов потепліє.

Є ще вітер історії, але цей не завжди добро несе...

25.08.2017 р.

Вчора був День Незалежності в Україні, а сьогодні знайшов інформацію, що у Польщі вийшла книжка «Jakoś to będzie. Szczęście po polsku». Признаюся, що заголовок не дивує – у польському національному епосі «Pan Tadeusz», що відбувається десь на «історичній Литві» (та, як мені здається, на «етнографічній Білорусі»), записані Міцкевичем (тобто Міцькевичем, бо так спочатку віщун Адам писав своє прізвище – від Міцькі виведене) рядки: «...szlachta na koń wsiędzie, Ja z synowcem na czele, i? – jakoś to będzie!». Отже, якимось то буде, може і щасливо та удачливо. Що якимось то буде й українцям, факт відомий, сам собою очевидний та ніким не заперечуватимий. Отже, не якимось то буде, а буде добре, а навіть як і добре не буде, то й так не буде погано – бо ж ми, українці, файні люди!

Добре є, добре є!

А ще краще буде!

Наші предки були мавпи,

Ну а ми вже люде!

«ЛюдЕ» тут не тому, що римується з «буде». Це форма широко українська, а на Підляшші єдина відома...

26.08.2017 р.

[Тут, як і в інших місцях, була чиста політика, але давати цього в друк

не буду, бо до політики ставлення маю філософське, а до філософії – іронічне.]

27.08.2017 р.

Взавтра Спліне, сьогодні неділя та ще по-справжньому можна знервуватися, адже вже хіба третій, як не четвертий, раз відключаю комп'ютера та інше громочутливе обладнання від струму. Погримить хвилин 10-15, попадає, навіть зливно, проясниться й через годину знов це саме твориться.

Користь з цього однак така, що можу щось в зошиті позаписувати. Хоч би про пору року – звісно, оптимістично, тобто, що весна вже набагато ближче, ніж ще місяців два тому. Бо місяців два тому був початок астрономічного літа, а зараз, згідно з приказкою підляською – Ганна (7 серпня) осіння панна. І справді – хоч за всіма правилами ще літо, як астрономічне (популярне у Польщі) і календарне (популярне в Україні, де осінь рахують від 1 вересня), то за місто виїдеш і вже інший настрій. Нібито й літо, але вже не те, вже осінню підшите... Кілька днів тому таке зробив – за Більськ з фотоапаратом виїхав. Поїхав на початок до «підляського Почаєва» – каплички на луках кноридівських, щоб «заготовити» фотографії до чергового числа «НБіН», в якому стаття про згоріння каплички старої і збудування нової буде. Нова у двох кольорах – синьому як небеса й червоному як геєна пекельна. Андрій Марушечко її проектував, то йогіну мобілку набрав та балакаємо. Кажу, що дати би ще десь білу смугу, то би прапор Росії вийшов, але й без того в мене з Росією асоціація, бо це ж Росія переконає, що вона майже небеса, але щось більшість суєтлів її більш за пекло почитають та кару Господню – й на самих росіян і на весь світ, хоч важко сказати, чи то

за гріхи вже скоєні, чи про всяк випадок – авансом. Бо як казав один «мудрий» батько – лущною дитину, поки ще з хати не вийшла, бо як вийде та нахулганить, то буде вже пізно, щоб шкоду можливу відвернути.

Пізно, не пізно, але ідучи далі до Ботьок через Старе Село побачив при дорозі величезного гранітного валуна (фотографію додаю!). Мусить важити кілька тон і аж дивно, що його десь із поля аж сюди, на обочину дороги викотили. Але зараз у селян трактори великі, а таке каменище серед орного поля неабияк завада. Колись такий валун був би багато що вартий, адже від середини XIX ст., з 1860-х років конкретно, розповсюдилися, саме з такого матеріалу роблені, пам'ятники – як на могилках, так і по селах їх ставили. Після Першої світової війни вони зникли, значить старі залишились, але нових вже з каменю не ставили. Може через те, що люди з біженства повернувшись не мали фондів на такі пам'ятники, а може їх виконавці з біженства не повернулися. А може вже просто валунів на полях не було й матеріал закінчився – на кількох цвинтарях знайшов був міжвоєнні дерев'яні імітації цих кам'яних «мнемофорів»... Отже, хоч цих витворів народного каменяряства на цвинтарях багато, та й по селах чимало стоїть, то пам'ять про самих каменярів пропала. Ніхто років тому 100-150 цим явищем не зацікавився, а зараз вже пізно, можна лише оглядати тверді докази цього, що не лише у бескидському Бортному чи розточанському Брусні каміння до служби віри та пам'яті запрягали, але й на Підляшші це робити вміли, при чому з зусиллям більшим, адже граніт не пісковик і не вапняк...

Зі своїх думок списав
Юрій ГАВРИЛЮК

Пишемо й читаємо по-нашому • Pyszemo j czytajemo po-naszomu
Володимиром Сосною розказане римами про себе і про своє жите
Wołodymyrom Sosnoju rozkazane rytamy pro sebe i swoje życie

Успомини про діда – Uspomyny pro dida

Де зағони дід орав
 Лісом заростає;
 Пара кони у плузі йшло –
 Внук припоминає.

Хоч і внук зостав вже дідом,
 Семісят минає,
 Ще щось в памети остало –
 Внук припоминає.

Зоставив дід свої прибори:
 Ціп, серп, жорна, жеребик;
 На обвозного не ждав –
 Незалежно жив чоловік.

Дах накрив своїм способом,
 Так тоғди бувало;
 Хоч соломою накрите –
 До пійсяти літ стояло.

Железньак був з драбиньом,
 Редном застилалі;
 Коб хоч не вилетів колосок –
 Тоғди про тоє дбали.

Деветь снопи до купи ставив,
 Три на голов положив;
 Як треба лічити –
 П'ять на копу мів.

Дід тяжко працював,
 Вручную всьо робити треба:
 Молотити, молоти, жати,
 осити, сіяти, орати –
 Така була потреба.

Нучлі тоже не минулі:
 Пас вола, пас коня;
 Треба вернутись
 Додому до дня.

На муку свини ждали,
 В жорна запрегався;
 З того часу всьо пропало –
 Мльонич не остався.

De zahony did oraw
 Lisom zarostaje;
 Para kony u pluzi jszło –
 Wnuk prypomynaje.

Chocz i wnuk zostaw wże didom,
 Siemisiat mynaje,
 Szcze szczoś w pamety ostalo –
 Wnuk prypomynaje.

Zostawyw did swoji prybory:
 Cip, serp, żorna, żerebyk;
 Na obwoznoho ne żdaw –
 Nezależno żyw czołowik.

Dach nakryw swoim sposobom,
 Tak tohdy buwało;
 Chocz sołomoju nakryte –
 Do pijisiaty lit stojało.

Żeleźniak buw z drabyniom,
 Rednom zastylałi;
 Kob chocz ne wyletiw kołosok –
 Tohdy pro toje dbali.

Dewet' snopy do kupy stawyw,
 Try na hołow położyw;
 Jak treba liczyty –
 Pjat' na kopu miw.

Did tiażko praciowaw,
 Wrucznuju wsio robyty treba:
 Mołotyty, mołoty, żaty,
 kosyty, sijaty, oraty –
 Takaja buła potreba.

Nuczli toże ne mynuli:
 Pas woła, pas konia;
 Treba wernutyś
 Dodomu do dnia.

Na muku swyny żdali,
 W żorna zaprehawsia;
 Z toho czasu wsio propało –
 Mlonycz ne ostawsia.

В ступи кашу туовк:
 З проса, ячменю чи гречкі;
 Мів рукавиці, валянки,
 кожух –
 То всьо із овечкі.

Скотині їдло нашиковати
 Була жуонка, діти;
 Так тоғди жите виглядало
 На тум Божум світи.

Корчма в селі була,
 Був шпихір на збуоже:
 В кого хліба не хватало –
 То тоғди поможе.

Напирався до роботи,
 Бо то так бувало;
 Однак 82 літ прожив –
 То не є так мало.

В труну ничого не дали,
 Полотном прикрили;
 Попрошались усі –
 І віком накрили.

*Нучлі – нучное пасіне
 коні
 Мльонич – кій, яким
 крутили жорновий камень*

**Фотографія з сім'йного
 альбому поета**

W stupy kaszu tuwk:
 Z prosa, jaczmeniu czy hreczki;
 Miw rukawyci, walanki,
 kozuch –
 To wsio iz oweczki.

Skotyni jidło naszykowaty
 Buła żunka, dity;
 Tak tohdy życie wyhladało
 Na tum Bożum swity.

Korczma w seli buła,
 Buw szpychir na zbuże:
 W koho chliba ne chwatało –
 To tohdy pomoże.

Napyrawsia do roboty,
 Bo to tak buwało;
 Odnak 82 lit prożyw –
 To ne je tak mało.

W trunu nyczoho ne dali,
 Połotnom przykryli;
 Poproszczalisia usi –
 I wikom nakryli.

*Nuczli – nucznoje pasinie
 koni
 Mlonycz – kij, jakim
 krutyli żornowyj kameń*

**Fotografija z simijnoho
 albomu poeta**

З хроніки подій над Бугом і Нарвою

«Добриня» у Ломжі

1-2 та 6 червня у Ломжі відбувалися заходи Днів мультикультурної Ломжі «Під спільним небом», нового фестивалю, метою якого було нагадати, що Ломжа це місто, де в минулому проживали представники різних національностей та віросповідань. 2 червня під час заходу на Старому ринку заспівав український фольклорний колектив «Добриня» з Білостока.

Свято в Збучові

3 червня в Збучові, в церкві, яка присвячена Мученикам Землі Холмської і Підляської, відбулися врочистості, присвячені вшануванню пам'яті тих, які прийняли мученицьку смерть на Холмщині та Підляшші. У ново побудованій церковці (на фото), філіальному храмі православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Чижах, молилися вірні села та околичних місцевостей.

Свято Мучеників Землі Холмської і Підляської то найбільш врочистий празник у церкві в Збучові. Невеликий храм на трасі Більськ-Гайнівка споруджено на пам'ятку фурманів з парафії Чижі, в тому числі зі Збуча, замордованих польським підпіллям 31 січня 1946 р. коло Пухал-Старих у гм. Бранськ. Зі Збуча відділ Ромуальда Райса «Бурого» вбив п'ятьох чоловіків.

Помер Федір Гоч

5 червня на 88-му році життя відійшов у вічність Федір Гоч (на фото), культурний і громадський діяч лемків Польщі, колишній член головного правління Українського суспільно-культурного товариства, до 1991 р. голова Об'єднання лемків. Він народився 28 червня 1929 р. у Зиндрановій, селі Короснянського повіту. Напередодні акції «Вісла» заарештований польськими органами влади, звинувачений у співпраці з УПА та тяжко побитий. Засуджений до 8-ми р. тюремного ув'язнення. Звільнений через 4,5 р. У 1952-54 рр. служив у Війську Польському у гірничо-му штрафному батальйоні.

Повернувшись у Зиндранову, збудував нову хату, а на батьківській садибі створив музей історії та культури лемків, у якому досі експонуються пам'ятки історії та культури лемків, твори церковного та народно-

го мистецтва. У фондах музею просто неба зберігається кілька тисяч експонатів лемківської матеріальної і духовної культури. Поряд із музеєм Федір Гоч збудував православну церкву в лемківському стилі. З його ініціативи на території музею щороку проводився фольклорний фестиваль «Од Русаль до Яна».

У 1954 р. Гоч організував у Зиндрановій ансамбль пісні і народної музики. Особливу популярність здобула музична капела під його керівництвом. Розробив сценарій «Лемківського весілля», яке у 1956 р. передавалося по телебаченню. Написав кілька п'єс, які ставив на сцені. Його статті друкувалися на «Лемківській сторінці» «Нашого слова», у газеті «Карпатська Русь» (США). Від 1994 р. Гоч видавав кварталник «Загорода». Написав і видав книжку «Жытя Лемка». Був прихильником українського національного відродження на Північному Підляшші.

«Урочище 2018»

8-10 червня у Супраслі відбувалися ХХІІІ Зустрічі з природою та мистецтвом «Урочище 2018». У рамках заходу проходили, між іншими: Чемпіонат світу з печіння картопляної кишки та бабки, Конкурс пушанських наливок, були презентовані виставки, відбувся також

ярмарок місцевих кулінарних продуктів та рукоділля «Природа і ми». Під час музичної частини заходу на сцені виступили передусім локальні колективи. Український фольклор виконала українська «Добриня» з Білостока.

«Ранок» у Кошаліні

9-10 червня у Балтійському драматичному театрі в Кошаліні відбувся ХІІІ Фестиваль українських дитячих ансамблів. Узяло в ньому участь 15 колективів (біля 300 виконавців) майже з цілої Польщі та з Берліна в Німеччині. Підляським акцентом на заході був виступ Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Презентація збірника

11 червня у Залі засідань Ради Гуманітарного факультету Університету Марії Кюрі-Склодовської в Люблині відбулися презентація та урочисте вручення ювілейного збірника на пошану доктора Миколи Роценка, українського науковця родом з підляських Кліщель, у 75-річчя від дня народження «Кліщелі, Підляшшя, Україна». Це третій том видавничої серії «Холмсько-Підляські історичні студії», виданий за редакцією д-ра Григорія Купріяновича та д-ра габ. Романа Висоцького.

У програмі заходу були: слово про д-ра Миколу Роценка, спогад Ювіляра «Картинки з мого дитинства», концерт українського дитячого ансамблю «Люблинська веселка», керівником якого є підляшанка Магдалина Яким'юк, презентація видання «Кліщелі, Підляшшя, Україна» та урочисте вручення ювілейного збірника д-ру Роценці.

Д-р Микола Роценка це український історик та філолог, дослідник історії, мови й культури Підляшшя, перший головний редактор

українського часопису «Над Бугом і Нарвою», автор монографії про своє рідне містечко Кліщелі («Kleszczele»), яку 2002 р. видав Союз українців Підляшшя. Хоч проживає і працює в Люблині, ціле своє життя ангажований у справи Підляшшя та рідних Кліщель.

Організаторами зустрічі були: Українське товариство, Кафедра української філології Університету Марії Кюрі-Склодовської та Підляський науковий інститут у співпраці з Науковим гуртком студентів-українців УМКС ім. проф. М. Лесева. Пройшла вона завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

**Григорій Купріянович
став співголовою
СКУНЕМ**

13 червня новим співголовою Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин став голова Українського товариства д-р Григорій Купріянович – цього дня на засіданні Спільної комісії у Варшаві отримав він призначення на цю посаду, яке підписав прем'єр-міністр Республіки Польща Матеуш Моравецький.

Членами Спільної комісії є 21 представник всіх національних і етнічних меншин та спільноти, яка вживає регіональної мови, у Польщі, а також представники відомств та інших центральних державних установ Польщі. Спільна комісія має двох співголів: одним є заступник міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, другим – представник меншин. Зараз співголовою, який представляє урядову сторону, є державний секретар у Міністерстві внутрішніх справ і адміністрації РП Павел Шефернакер.

Григорій Купріянович, якого обрано співголовою на засіданні меншиної частини Спільної комісії 6 березня 2018 р., є її членом з моменту створення у 2005 р., одним із двох представників української меншини.

«День сім'ї» у Більську

13 червня в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича у Більську відбувся концерт з нагоди «Дня сім'ї». Мистецьку програму, на яку склалися віршики та пісні про маму і тата, а також побажання для батьків, приготували учні класів I-III з українською мовою навчання та їхні вчителі (на фото вгорі). Заспівали та затанцювали різні вікові групи ансамблю «Ранок».

**Більські діти роблять
пряники**

15 червня учні четвертих класів Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича у Більську разом з вихователями,

вчителями української мови та батьками взяли участь у майстер-класах виготовлення пряників (на фото). Заняття пройшли у Загороді – музею під відкритим небом у Козликах над Нарвою. Повела їх Єва Степанюк, яка показувала, як використати елементи традиційної культури та перенести їх на пряник.

Останні виїзні заняття в навчальному 2017/2018 році відбулися в рамках програми Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»». Має вона на меті в цікавій формі ознайомлювати учнів, що вчаться української мови в Більську, Білостоці і Черемсі, з різними елементами підляської культури.

**Фестиваль лялькових
шкіл**

19-23 червня у Білостоці проходив IX Міжнародний фестиваль театральних лялькових шкіл «Ляльканелялька». Це захід, на який раз на два роки приїжджають до Білостока лялькові школи з Польщі та з-за кордону. Презентується на ньому надбання студентів лялькових шкіл та мистецькі заходи професіоналів.

Цьогорічний фестиваль відбувся в рамках Днів Міста Білостока та був він поєднаний з ювілеєм 65-річчя існування Білостоцького театру ляльок. Протягом п'ятих днів можна було на ньому подивитися понад 50 п'єс у виконанні 11-х лялькових шкіл та семи професійних театрів. З України приїхали до Білостока студенти і викладачі Харківського національного університету мистецтв ім. І. Котляревського та Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого. Презентували вони білостоцькій публіці свої лялькові вистави.

**Закінчення навчального
року в міжсадковому
пункті**

20 червня відбулося врочисте завершення 2017/2018 навчального року в міжсадковому пункті навчання української мови, який п'ятий рік діяв при Самоврядному інтеграційному садку № 26 у Білостоці. У пополудневих заняттях у двох групах вчилосся 11-ро малят. На закінченні року вони представили

батькам дитячі пісні і вірши-ки. Після артистичної програми директор садка № 26 Беата Юзвович та вчителька Олександра Іванюк вручили дітям свідоцтва і подарунки (на фото вгорі).

Самоврядний інтеграційний садок № 26 це поки що єдиний садок у Білостоці, в якому діти можуть вчитися української мови як рідної. Окрім нього, за бажанням батьків, заняття української мови як додаткові пропонує на своєму веб-сайті Громадський садок «Ангелки» (т.з. православний) в Білостоці.

«Новина» в Казимежі

21-24 червня у Казимежі над Віслою проходив 52-й Загальнопольський фестиваль капелі та народних співаків. Узяло в ньому участь 25 капелі, 29 співочих ансамблів, 10 інструменталістів, 25 солістів-співаків, 10 виконавців у категорії фольклор-продовження та 21 група у конкурсі «Великий – малий». З україномовного Підляшся показався на фестивалі ансамбль «Новина» з Мощони-Королівської.

Паломництво до Почасва

21-24 червня відбулася проща до Почаївської лаври в Україні, організована Православною парафією св. Апостола Івана Богослова в Білостоці. Під час перебування паломників з Польщі в Почасві о. Марко Вавренюк, настоятель білостоцької парафії, був удостоєний Митрополитом Почаївським Володимиром орденом Почаївської Ікони Божої Матері.

Закінчився 2017/2018 навчальний рік

22 червня в школах у Польщі закінчився 2017/2018 навчальний рік. Української мови як рідної в Підляському воєводстві вчилися діти в Більську, Черемсі і Білостоці – загалом 403-є учнів, на 12 осіб більше ніж торік (391 учень).

Найбільш успішно навчання проходило в Більську, де у двох установах: Садку № 9 «Лісова поляна» (132 дошкільнят в українських групах) і Початкової школі № 4 (донедавна Комплексі шкіл ім. А. Міцкевича; 183 учнів в українських класах) рідної української мови вчилося 315 дітей і молоді, тобто понад 78 відсотків усіх учнів в українських групах на Підляшші.

Учні, які співали й танцювали в «Ранкові», на закінчення школи отримали спеціальні сувеніри

У Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі української мови вчилися 49 учнів з початкової школи та II і III класів гімназії. З черги в Білостоці в трьох установах: в Початковій школі ім. св. Кирила і Методія (22 учнів від першого класу початкової школи по третій клас гімназії), у міжшкільному пункті при Початковій школі № 9 (шестеро учнів з початкової школи, гімназії та ліцею) та в міжсадкових групах при Інтеграційному садку № 26 (11 малят) рідної української мови вчилися 39 дітей і молоді.

«Тугай-Бей» у Цехановці

23 червня під час заходу «Вінки на Нурцю» у Цехановці загравав український ансамбль «Тугай-Бей» з Ольштина.

«Добриня» на майстер-класах

23-30 червня у Мурзасіхле в Малопольському воєводстві відбувалися польсько-українські танцювально-співочі майстер-класи в рамках проекту обміну молоддю «Пограниччя культур», авторства Маріуша Жверка, хореографа білостоцького колективу пісні і танцю «Курпії

зелені». Окрім польського ансамблю з Білостока, взяли в них участь українська співоча група «Добриня», також з Білостока, та колектив «Крутяг» з Луцька.

Упродовж тижня 20 осіб з Польщі та 20 осіб з України вчилися польських і українських пісень і танців, у тому числі вивчали підляський репертуар. Окрім танцювальних і співочих занять у рамках проекту відбувалися різного роду рукодільні та кулінарні заняття, між іншими, учасники приготували сумки та футболки з підляськими і волинськими орнаментами, які презентували в Закопаному.

Міжнародний малярський пленер

1-13 липня у Нарві проходив Міжнародний малярський пленер. Митці з кількох країн, у тому числі з Литви, Білорусі та України, шукали інспірації в наднарвянських краєвидах, підляській природі, збереженій народній дерев'яній архітектурі. Результати праці художників – мистецькі картини, виконані різними техніками – вони показали **13 липня** під час виставки в парку в центрі Нарви.

Уроцистості в Сагрині

8 липня на кладовищі в Сагрині біля Грубешева на Холмщині відбулися уроцистості пов'язані з вшануванням православних українців, які 10 березня 1944 р. загинули від рук польських Селянських батальйонів та підрозділів Армії крайової. Уперше у відзначеннях взяв участь Президент України Петро Порошенко, окрім нього були присутні депутати Верховної ради України, міністри українського уряду, дипломати з послом України Андрієм Дешицею, делегації української громади Польщі, колишні жителі Холмщини, делегації з кількох областей України з керівниками й громадськими активістами, історики (на фото).

Президент України Петро Порошенко офіційно відкрив пам'ятник споруджений у 2008 р. на кладовищі в Сагрині. У 2009 р. мали його спільно відкрити президенти Польщі та України Лех Качинський та Віктор Ющенко, однак цього не здійснено.

У своїй промові Президент України закликав «до взаємного прощення, а не до помсти» та спільного будування європейського майбутнього. У тому самому часі Президент РП Анджей Дуда перебував з візитом на Волині, де взяв участь у відзначенні 75-х роковин т.з. волинської різанини.

Під час урочистості з промовою виступив також голова Українського товариства та голова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин д-р Григорій Купріянович. У промові, крім нагадання трагедії Сагриня, він представив ширший контекст історії Холмщини.

За підрахунками істориків у селі Сагринь та його околицях у 1944 р. в рамках акції Армії крайової та Селянських батальйонів загинуло щонайменше 606 осіб, у тому числі 227 жінок та 151 дитина. Загалом весною на Холмщині та Південному Підляшші загинуло щонайменше 2220 осіб української національності, у тому числі 850 жінок та 422 дітей. Досі не проведено ексгумацій і поховання жертв, які донині лежать у землі поза кладовищем.

*Люблинський воєвода
подає в прокуратуру
на д-ра Г. Купріяновича*

9 липня, після відзначень у Сагрині, Люблинський воєвода Пшемислав Чарнек заявив, що скерує «повідомлення до прокуратури про можливість скоєння злочину» д-ром Григорієм Купріяновичем, головою Українського товариства за слова, які він виголосив під час промови в Сагрині. Під час брифінгу П. Чарнек процитував слова українського діяча, який сказав, що у Сагрині 1944 р. впали жертви з рук інших громадян Польщі, тому що «говорили іншою мовою та були іншого віросповідання». Урочистості з участю Президента України Петра Порошенка Люблинський воєвода назвав «скандалом» та «провокацією». При тому сказав, що приїзд до Польщі «тисячі чи двох тисяч українських націоналістів ніколи не є безпечним».

П. Чарнек заявив, що складе повідомлення до прокуратури за те, що д-р Г. Купріянович «зневажив польський

народ», окрім того порушив закон про Інститут національної пам'яті Польщі, за що погрожує штраф або покарання у вигляді тюремного ув'язнення терміном до трьох років за «заперечення злочинів українських націоналістів».

П. Чарнек скерував повідомлення до Окружної прокуратури в Замості, однак вона відправила документи до слідчої частини відділення Інституту національної пам'яті в Люблині. Голова прокуратури Єжи Заркевич заявив: «Ми вирішили, що не є правильним суб'єктом для розгляду цього питання». Проте, слідство ІПН ускладнює факт, що д-р Купріянович є членом Комітету охорони пам'яті і мучеництва при люблинському відділенні ІНП, єдиним представником національної меншини у цьому органі. З'явилися проби виключити українського історика зі складу комітету.

Заява Люблинського воєводи викликала критику як в Польщі, так і в Україні. Д-ра Купріяновича підтримали

політики, історики, публіцисти, представники української громади та інших національних меншин. У мережі Facebook ініційовано акцію на підтримку українського діяча з Люблина.

Посольство України в Польщі у своїй заяві підкреслило, що вшанування пам'яті загиблих представників кожної з країн, якої б національності вони не були – «це не провокація, а високоморальний християнський вчинок, який здійснили 8 липня президенти України і Польщі». «Українців, які піднімають на офіційних заходах національні прапори, ніяким чином не можна називати націоналістами і провокаторами. Так само не можна застосовувати таке визначення до поляків, які публічно використовують національні прапори» – йдеться у повідомленні.

Депутат Сейму РП Марцін Свенціцький у своїй інтерпеляції до міністра внутрішніх справ та адміністрації Польщі зазначив, що Григорій Купріянович говорив про відомі історичні факти, які підтверджують також дослідження істориків Інституту національної пам'яті. У своєму зверненні депутат питає міністра, чи польський уряд вважає пам'ятні заходи в Сагрині, що відбулися за участі президента України, «провокацією» і «скандалом» та громадян Польщі української національності, або українських громадян – «українськими націоналістами».

З черги депутат Міхал Камінський надіслав інтерпеляцію до прем'єр-міністра

Польщі Матеуша Моравецького, в якій запитує, чи «вшанування та засудження вбивств, скоєних проти громадян Республіки Польщі української національності та православної віри польським підпіллям, які 2007 р. однозначно засудив президент Лех Качинський, є злочином з точки зору польського уряду?»).

Справа викликала порушення та обурення українського середовища в Польщі. **17 липня** на засіданні Сеймової комісії національних і етнічних меншин Петро Тима, голова Об'єднання українців у Польщі, пригадав, що врочистості у Сагрині були організовані та проведені за погодженням з польським Міністерством закордонних справ та Канцелярією Президента РП Анджея Дуди і польська сторона щодо «дати події, обставин та програми застережень не зголосила». Він висловив здивування через відсутність будь-якої реакції влади щодо слів П. Чарнека та подання воеводою у прокуратуру на Г. Купріяновича. П. Тима цілу справу назвав «облавою на представника української громади» та висловив думку, що «це чергова спроба залякати українську громаду».

«Атакою, спрямованою в основному на українців – польських громадян» назвав, з черги, справу д-р Микола Рощенко, голова Люблинського відділу Українського товариства, у своєму листі підтримки д-рові Г. Купріяновичу.

Лиск-підтримку до прем'єр-міністра РП Матеуша Моравецького написали й члени Українського історичного товариства. «На нашу думку, у своїй промові Г. Купріянович не ображає польського народу і не можна йому закинути того, що він говорить неправду. Факти, що містяться в промові, підтверджені істориками. Ось чому ми здивовані повідомленням воеводи про

подання заяви до прокуратури на д-ра. Г. Купріяновича», – наголошують історики. Вони теж простять польського прем'єра втрутитися у справу, щоб запобігти погіршенню польсько-українських відносин.

9 серпня з заявою виступив також д-р Г. Купріянович. У своєму зверненні він пише про те, що дії Люблинського воеводи сприймаються як спрямовані на погіршення польсько-українських відносин, залякування української громади та блокування права на власне бачення історії національних меншин. Голова Українського товариства звертає увагу на те, що слова П. Чарнека, який врочистості з участю президента сусідньої держави називає провокацією та їхніх учасників – націоналістами, є просто образливими. На думку Г. Купріяновича дії воеводи вже принесли свої наслідки. «Помічається зростання антиукраїнських настроїв у певних середовищах та зростаючі побоювання серед української меншини» – пише.

На закінчення заяви д-р Купріянович поінформував: «я звернуся до Прем'єр-міністра Польщі Пана Матеуша Моравецького з запитанням, чи слова Люблинського воеводи Пшемислава Чарнека про врочистості в Сагрині та на тему моєї особи виражають офіційну

позицію уряду, а також, чи останні дії воеводи є проявом реалізації політики Республіки Польщі щодо української меншини?».

Танцювальні майстер-класи

11-14 липня, напередодні «На Івана, на Купала», у Дубичах Церковних та Гайнівці відбувалися майстер-класи Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська у співпраці з дитячими ансамблями з України: Зразковим аматорським ансамблем танцю «Вербонька» та Зразковим ансамблем народної пісні «Джерельце» Зорянської школи мистецтв (*на фото*). Метою зустрічі була підготовка спільної постановки купальського обряду та інтеграція українських дітей з Польщі та України.

Майстер-класи пройшли в рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До Джерел»» дякуючи дотації Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП.

«На Івана, на Купала»

14 липня на Бахматах коло Дубич Церковних відбувся фестиваль «На Івана, на Купала». Найбільше народне свято, проведене Союзом українців Підляшшя, зібрало як завжди кілька тисяч прихильників української культури не лише з нашо-

го регіону. Були фольклорні концерти за участі виконавців з Підляшшя, у тому числі переможців Конкурсу української пісні «З підляської криниці», народний ярмарок, виставка присвячена акції руйнування православних церков на Холмщині і Південному Підляшші 1938 р., традиційно – обряд пускання вінків на воду, феєрверки та молодіжна забава. Цього року для молоді заграли етно-рокова «ДримбаДаДзига», квартет «Go-A» з Києва та «КораЛЛі» з Івано-Франківська.

Фестиваль «На Івана, на Купала» відбувся в рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Зустрічі з підляським фольклором, традицією та українською поезією» дякуючи дотації Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП.

«Пісні зі Сходу»

17-19 липня у Супрасльській академії відбувалися майстер-класи пісень з Підляшшя і Полісся «Пісні зі Сходу». Узяли в них участь молоді прихильники фольклору з регіону, а також Варшави, Познаня. Упродовж трьох днів польських і українських одно- та багатоголосних пісень вчила Улита Харитонюк.

19 липня на закінчення майстер-класів відбувся концерт, під час якого з вивченими піснями ви-

ступили учасники зустрічей. Заспівали також запрошені жінки з народного колективу з Добриводи, які й розповіли про народні пісні та звичаї свого села. Окрім того учасники майстер-класів попрабували своїх сил у спільному співанні з носіями фольклорної традиції Підляшшя.

Майстер-класи та концерт відбулися в рамках «Podlasie SlowFest», великого фестивалю який проходив **30 червня – 12 серпня** у Супраслі. Під час заходу презентовано фільми, відбувалися концерти, літературні зустрічі, екскурсії тощо. **1 серпня** в рамках фестивалю можна було дивитися воєнну драму «Іній» про війну на Донбасі, зняту в копродукції Литви, Франції, України і Польщі.

Пісні у Борисувці

20-22 липня у Борисувці в гм. Гайнівка на окраїнах Лядської пущі відбулися майстер-класи в рамках проекту «Підляське багатоголосся». Різноманітних багатоголосних пісень зі свого репертуару вчили жінки з Борисувки та Городіска. Зустріч організувало Товариство Спадщина Підляшшя. Раніше майстер-класи в рамках проекту проходили в Добриводи та в Раковичах, що в гм. Ліпск.

«З сільського подвір'я»

20-22 липня у Черемсі відбувалися головні заходи ХХІІІ Фестивалю багатьох культур і народів «З сільського подвір'я». Як щороку презентувалися на ньому найкращі виконавці фольк-музики з цілого світу, були майстер-класи рукоділля, танцю та співу, конференція, конкурс регіональних страв, виставки, ярмарок, презентації фільмів, платівок та книжок, авторські зустрічі, презентації колишніх обрядів тощо.

У програмі цьогорічного заходу знайшлася м.інш. промоція диску «Пісні не

лише святі – музична традиція Підляшшя», поєднана з концертом місцевих ансамблів. Альбом поміщує три платівки зі світським та релігійним репертуаром фольклорних колективів з Вільки Терехівської, Черемхи-Села і Добриводи. Видало його Товариство любителів народної культури в Черемсі.

У рамках фестивалю підляський весільний обряд показав український фольклорний ансамбль «Родина» з Дуб'яжина. Зі спільним концертом виступили, з черги, господарі заходу – група «Черемшина» та фольклорний колектив «Горина» з Рівного.

23-25 липня після головних фестивальных концертів у рамках заходу відбулися майстер-класи з українського народного співу, які провела рівненська етномузиколог Людмила Вострікова з колективу «Горина».

«Лемківська ватра»

20-22 липня в селі Ждиня неподалік Горлиць у Малопольському воєводстві проходив щорічний етнографічний фестиваль 36-а «Лемківська ватра», організована Об'єднанням лемків. Це найбільше свято лемківської культури в Польщі. Почалося воно розпаленням вогнища, біля якого зібралися лемки з усього світу. Під час офіційного відкриття заходу православний архієпископ Перемиський і Горлицький Паїсій нагородив д-ра Григорія Купріяновича Медалю св. священномученика Максима Горлицького за заслуги на користь Перемисько-Горлицької єпархії.

У заході взяли участь ансамблі з Польщі, України, Словаччини та Сербії. Виступили, між іншими, Юлія Дошна, «Кичера», гурти «Карпати», «Батяри», «Лемковина». До танців грали «Лемко Тавер», «Троянда», «ГГ ГуляйГород» і «The Ukrainian Folk».

Окрім концертів традиційно відбувалися майстер-класи ремесла і народного мистецтва, проведено дискусійні панелі, авторські зустрічі (напр. з Павлом Смоленським, автором книги-репортажу «Sygor z rólunu – wygnani z Akcji Wisła»), можна було дивитися виставки. Головною темою цьогорічного свята стали лемківські весільні обряди. Програму заходу організували у формі народних традицій: у п'ятницю – заручини, в суботу – весілля, а в неділю – «поправини».

За словами організаторів «Лемківську ватру» відвідало біля 8 тис. осіб.

Перепелиця в Топорах

22 липня в Топорах у гм. Кліщелі відбулася презентація призабутих підляських жнивних обрядів. То вже третя зустріч, яка під назвою «Перепелиця» проходить у селі. Місцеві жителі та народні фольклорні ансамблі показували під час неї, як колись виглядали жнива – як жали серпом та косили косою, робили «перев'ясла», ставляли на закінчення жнив «перепелицю» та прикрашували її квітами та горобиною. Усе відбувалося у супроводі спеціальних жнивних пісень і приспівок. Охочі могли попрабувати косити традиційним способом під наглядом досвідчених учасників зустрічі.

У реконструкції взяли участь народні колективи «Орляни» з Вуорлі, «Паваліякі» з Обчина в Білорусі, поліські співачки з групи «Завіца» з Раздяловичів на Берестейщині та український гурт «Добрина» з Білостока.

«Перепелицю» організував Міський осередок культури, спорту і рекреації в Кліщелях.

«Вертен»

22 і 27-29 липня та 3-5 серпня у місцевостях Гайнівського і Більського повітів під гаслом «Пуп світу» про-

ходив Х Міжнародний театральний фестиваль «Вертеп». Узяли в ньому участь 22 театральні групи, які показали понад 30 п'єс. Їхні вистави можна було дивитися у Нарві, Дубичах-Церковних, Старому Дворі, Більську, Кліщелях, Вуорлі та Гайнівці. Лялькову виставу «Мрійники» у шести місцевостях регіону показав театр «Вечорія» з Харкова. Окрім того на фестивалі були присутні волонтери з України, які брали участь у приготуванні та постановці вистави «Снігові баби» («Bałwanki»), що показав АЗТеатр з Поличної.

Під час фестивалю у Нарві, Кліщелях, Вуорлі і Гайнівці відбулася презентація підляського народного рукоділля. Виставка, на яку склалися капи, килими, рушники та інші вишиті або виткані вироби, зібрані від мешканців Підляшшя, є частиною проекту «Історії виткані з ниток – старе рукоділля для майбутності».

Фестиваль «Вертеп» організувало Культурне товариство «Листівка» з Поличної.

«Підляська октава культур»

25-29 липня в Білостоці та 26 містах, містечках і селах Підляського воєводства проходили концерти ХІ Фестивалю музики, мистецтва і фольклору «Підляська октава культур». З України виступили: інструментальний ансамбль «Музичний сувенір» з Харкова, етно-гурт «Сільська музика» з Рівного, група «Ethno XL» з Рівного та Заслужений академічний Закарпатський народний хор України. З Польщі з українським репертуаром показали: фольк-гурт «Черемшина» з Черемхи, співачка Сусанна Яра, Ансамбль пісні і танцю «Курпії зелені» з Білостока та Студія традиційного фольклору підляських білорусів «Жемерва».

Організатором Фестивалю музики, мистецтва і фольклору «Підляська ок-

тава культур» був Воєводський осередок анімації культури в Білостоці.

Пам'ятник «проклятим солдатам»

26 липня у селі Посвентне в Білостоцькому повіті врочисто відкрили пам'ятник у честь «проклятих солдатів», у тому числі Ромуальда Райса «Бурого». У заходах взяли участь політики, серед них депутат Права і Справедливості Даріуш Пйонтковський, віцевоєвода Ян Забельський, представники місцевого самоуправління, поліції, католицькі священники, молодь, комбатанти. Лист сина «Бурого» відчитав працівник Інституту національної пам'яті.

Врочистості викликали обурення інтернатів, які писали «сором», «жах», «ганьба», «скандал», «прославляння бандити». Реакція не дивує, оскільки загальновідомо, що відділення Національного військового об'єднання під командуванням «Бурого» на зламі січня і лютого 1946 р. пацифікувало україномовні православні села Залішани, Вілька-Ваганівська, Зані, Шпаки і Коньцовізна та вбило 30 фурманів поблизу села Пухали-Старі. В результаті цих дій згинуло 79 підляшан, у тому числі багато жінок і дітей. Прокурори Інституту національної пам'яті ствердили, що акцій «Бурого» не можна ототожнювати з боротьбою за незалежність держави, оскільки вони мають ознаки геноциду.

2 серпня хтось замалював на пам'ятнику прізвище «Бурого» та написав на ньому червоною фарбою «Mordercy» («Вбивці»). Війт Посвентного Вітольд Лапінський сказав, що знищення пам'ятника це «провокація і варварство лівих бойових організацій» та «найвищого класу вандалізм, свинство та підлість».

День Рівноапостольного князя Володимира Великого

28 липня у Загороді в Козликах відбувся захід з нагоди дня Рівноапостольного князя Володимира Великого. Біля стовпової каплички, спорудженої в 1000-ліття упокоєння Володимира Великого хрестителя Русі було відслужено молебень з нагоди 1030-ліття Хрещення Русі (на фото). Після спільної молитви відбулася товариська зустріч членів і прихильників музею під відкритим небом над Нарвою.

«Давні пісні – молоді голоси»

29 липня в рамках заходу «Ванево – Празник – Природа» відбувся XII Фестиваль народної музики «Давні пісні – молоді голоси», організований Музичним товариством «Слопєвне». Узяли в ньому участь молоді виконавці фольклору з Підляшшя, Мазовії та Сувальщини, у тому числі українські співачки з колективу «Ранок» з Більська. У категорії ансамблів традиційного співу перше місце зайняла Студія фольклору підляських білорусів «Жемерва» з Музею малої батьківщини в Студиводах, яка виконує, перш за все, традиційні пісні співані українськими говірками околиць Більська. Другу нагороду в тій категорії отримав квартет ансамблю «Ранок» з Більська.

«Голянський ярмарок»

29 липня у Голі, що в гм. Старий Брус у Володавському повіті, відбувся щорічний XXII «Голянський ярмарок», організований Товариством любителів матеріальної культури Холмщини і Підляшшя. Традиційно почала його божевественна літургія в пам'ятковій церкві св. Антонія Печерського з 18 ст. Релігійні врочистості очолив архієпископ Люблинський і Холмський Амель. Біля пам'яткової дзвіниці учасники заходу могли побачити результати I Малярського пленеру, організованого для дітей і молоді в Голі та околиці. Зацікавлення викликала також інаугурація проекту «Східнослов'янське культурне надбання – консервація, реновація та дигіталізація дерев'яних церков та їхнього обладнання в Малопольщі, на Підкарпатті, Люблинщині та Підляшші», в рамках якого буде проведений ремонт 19-и пам'яткових дерев'яних церков.

Друга частина заходу пройшла в розташованому поблизу музею під відкритим небом – Скансені матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі. Відбувся там ярмарок, який зібрав понад 200 художників, різьбярів, гончарів, ковалів, ткачів і інших майстрів. На сцені виступили фольклорні колективи з Підляшшя, Холм-

щини та України, серед інших хор «Холмщина» з Холмського центру православної культури.

Захід кожного року тішиться великою популярністю серед відвідувачів. Цього року взяло в ньому участь близько 10 тис. чоловік.

Зустріч з українським митцем

31 липня в галереї «Арсенал» у Білостоці відбулася зустріч з митцем Юрієм Кручаком, стипендіатом програми Міністра культури РП «Gaude Polonia», який півроку перебував у Білостоці як резидент галереї. Зустріч повела Моніка Шевчик, директор «Арсеналу». Стосувалася вона проекту українського митця під назвою «Fresh Market», реалізованого разом з «Арсеналом».

«Fresh Market» це проект, який поєднує мистецькі та соціальні практики. Торкається він теми міграції українців до Польщі, яку автор розглядає в рамках загального процесу міграції у світі та намагається зосередити увагу не на проблемах конкретної національної спільноти, а на людських питаннях, на ситуації будь-якої людини, яка раптово опинилася в новому культурному і правовому та соціальному контексті.

Юрій Кручак народився в Полтаві. Закінчив Харківський художньо-промисловий інститут. Стажувався у Нюрнберзькій академії мистецтв та Українській академії мистецтв і архітектури. Разом із Юлією Костеревою заснував художню організацію «Open Place». Живе в Києві. Працює у різних жанрах сучасного мистецтва: від відеоарту та експериментального відео до хепенінгу.

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото Ю. Гаврилюк, Л. Лабович, ФБ-профілі Початкової школи № 4 в Більську, Українського ансамблю «Ранок» і Українського товариства

ГЕРБ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ

За герб Української Народньої Республіки Центральна Рада ухвалила „12” дня лютого 1918 року прийняти знак Володимира Святиого, що хрестив Україну. Він стоїть на його грошах і представляє верх його булави.

